

**Intervju: DRAGAN ĐILAS
O ČEMU PRIČAŠ, ČOVEČE**

**Smena DIJANE HRKALOVIĆ
PAD CRNOG LABUDA**

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

VREME

broj
1483
6. jun 2019.

**INTERVJU:
SRĐAN VALJAREVIĆ**

**OVA VLAST ĆE
ZBOG SVOJIH
LAŽI POJESTI
SAMU SEBE**

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

redakcija

Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov,
Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Čirić (kultura), Zora Drčelić,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto),
Milan Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Olga Babić, Živana Rašković,

Ivana Stanković,

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Zoom:** Od krvave košulje do krvavih gaća06 **Smena Dijane Hrkalo:** Pad crnog labuda09 **Nuspojave:**

Sudija, vedete, poštenje i iskušenje

10 **Intervju:** Srđan Valjarević, pisac14 **Misterije aviona "embraer legasi 600":**

Čelična krila našeg režima

16 **Intervju:** Dragan Đilas, predsednik SSP22 **Strip i naša stvarnost:**

Alan Ford u Beogradu na vodi

24 **Intervju:** Vladimir Međak,

Evropski pokret u Srbiji

28 **Istraživanje:** Stavovi srednjoškolaca32 **Doniranje organa:** Plemenitost srca34 **Putevi oko znakova:** Kontrola navigacije35 **TV Manijak:** Razmuljavanje

KULTURA

36 **Sterijino pozorje:**

Zašto je poludeo gospodin P.

40 **Ulebek na filmu:** Doslovno i figurativno42 **Intervju:** Reditelj Kristof Onore

i glumica Kjara Mastrojani

43 **Knjiga:** Opšta opasnost44 **Izložba:** (Ne)moć fotografije

SVET

46 **Evropa:** Kako su Zeleni

postali nova politička snaga

50 **Turska:**

Šest decenija anadolskog roka

MOZAIK

52 **Košarkaška reprezentacija i Svetsko prvenstvo u košarci:**

Najbolji centar na svetu u najboljem timu u Evropi

56 **Tradicija:** Otisci opušaka na parketu59 **Navigator:** Lajkovima do vize60 **Strip:** Polusan?62 **Vreme uživanja:** Prehlada

Izložba povodom jubileja Alana Forda osim što se drži opštih mesta, priređena je u senci dela grada koji simbolizuje sve što su autori ovog serijala uspešno ismevali još pre pola veka. I otvorena je pod pokroviteljstvom alanfordovskih likova
PIŠE: NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Fokusirano na žene i na pobunu, ovogodišnje Pozorje je bilo najjače tamo gde se tog fokusa držalo, a najslabije tamo gde ga je izneveravalo ili ga – još gore – lažiralo
PIŠE: TEOFIL PANČIĆ

Reprezentacija Srbije je na Svetskom prvenstvu 2014. godine, Olimpijskim igrama 2016. i Evropskom prvenstvu 2017. osvojila srebrnu medalju. Odlukom Nikole Jokića da će nastupati na svetskom prvenstvu, koje će se ove godine održati u Kini od 31. avgusta do 15. septembra, kompletiran je najbolji tim u Evropi. Vreme je da reprezentacija Srbije dokaže da je ovaj tim u stanju da se suprostavi reprezentaciji SAD-a
PIŠE: ALEKSANDAR ALEKSIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

Od krvave košulje do krvavih gaća: Pola godine od prvih protesta i kako danas izgleda saldo vlasti i opozicije

Ključno je pitanje da li su Vučiću, posle izveštaja Evropske komisije, uzdrmane pozicije jakog lidera kakvima se u ciničnom svetu politike smatraju oni koji obezbeđuju političku stabilnost u uslovima koji su složeni

VREME RAČUNICE: SABERI ŠTA SMO IMALI

Spolja gledano, izgleda da je Evropska komisija najzad podržala *start up*, kako se to moderno kaže, opozicije okupljene oko Saveza za Srbiju, mada to preduzeće još ne ostvaruje profit kome su se osnivači nadali.

U subotu 8. juna navršice se pola godine od prvog protesta u Kruševcu pod nazivom "Stop krvavim košuljama", povodom prebijanja Borka Stefanovića. Mnogima se čini da je sad vreme za neki ozbiljan saldo, ali meni to pre liči na trenutak kad se gosti razilaze, pa jedan mahne kelneru i uzvikne: "Hajde, saberi šta smo imali!"

Činjenica je nesporna da ti protesti gube na intenzitetu i brojnosti učesnika, ali to nikako ne znači da su eutanazirani i da se neće ponoviti. U nekom trenutku možda i po recepturi Jove Bakića – narod digne kuku i motiku i razjuri ove što su se popeli na grbaču.

Ali, to ćemo videti tek u nastavku koji, slutim, sledi na jesen, posle dugog i toplog leta, mada nisu isključene ni olujne nepogode koje bi mogle da izazovu izlivanje narodnog nezadovoljstva.

Poklopilo se, naime, da je nekako u dan sa šestomesečnom pojavom masovnih protesta – masovnih, ne toliko po broju učesnika, nego najpre po broju gradova i opština zahvaćenih potrebom ljudi da iskažu nezadovoljstvo – stigao i izveštaj Evropske komisije u kome se unutrašnje, političke prilike u Srbiji oslikavaju poprilično tmurnim tonovima i prvi put posle čitavog niza godina ukazuje se na sve elemente "zatvorene

države" – od kliničke smrti parlamentarizma, preko medijskih sloboda, do korupcije koja izmiče kontroli.

Aleksandar Vučić je bagatelisao taj izveštaj i više se nasekirao što se Ana Brnabić nasekirala nego zbog onoga što piše na tih stotinak stranica. S druge strane, lideri Saveza za Srbiju sa viškom entuzijazma dočekali su taj izveštaj i – što je sasvim ljudski – pripisali sebi veliki značaj u privođenju Evrope spoznaji da ovde postoje i drugi problemi osim večnog Kosova.

Za Vučića sam siguran da greši što potcenjuje te ocene, kao što sam siguran da i opozicija sebi pridaje veliki značaj i smatra da ima neki poseban doprinos u spoznaji banalnih činjenica koje su Evropskoj komisiji odavno poznate, nego ih nisu do pre neki dan koristile iz uverenja, čini mi se, da Vučića ne treba dodatno pritiskati dok se rešava kosovsko pitanje.

Ovo je očigledna promena taktike i dodatni pritisak na Vučića uz banalno podsećanje da Evropljani imaju preča i druga posla nego da se zamajavaju sa Srbijom, o čemu dovoljno rečito govori podatak i da nam verovatno, polovinom godine, neće otvoriti nova poglavlja u pregovorima.

POGLED S KAMIONA: KADA JE NAROD OSTAO KOD KUĆE

Lideri Saveza za Srbiju, uostalom, treba da se stalno podsećaju na činjenicu da je kada su, polovinom marta, napokon izašli iz senke koja je do jednog od tih martovskih vikenda nosila bezličnu firmu građanskih protesta i uzjahali na kamion, počelo i opadanje građanskog entuzijazma.

Foto: Dimitrije Goll / Tanjug

To skidanje rukavica praćeno je jačanjem agresije Aleksandra Vučića, koji je, tobože, jedva sprečio narod iz cele Srbije da dođe da ih bije, a isticali su se i državni i paradržavni mediji u združenoj odbrani glavnog urednika Srbije – Aleksandra Vučića.

Pokušavao je da narodu koji izlazi na ulice, tada već u stotinak gradova u Srbiji, objasni da su zavedeni i da iza toga, osim fašiste i tajkuna, stoje i Haradinaj i Tači i rekao je da će, koristeći arhaični jezik Dušanovog zakonika, svi biti privedeni “poznaniju prava”. Onda je krenuo i državno orkestriran odgovor oličen u skupoj i besmislenoj funkcionerskoj kampanji “Budućnost Srbije”.

Počeli su i neki ustupci, od hapšenja predsednika opštine Grocka, preko prepuštanja Jutke sudskoj pravdi, ažurnijih reagovanja na nasilničko ponašanje i pretnje novinarima, pa sve do najnovije blagovesti Gorana Vesića da će Beograđane prestati da maltretira čim poploča Trg Republike. Sve to nije dovoljno i Vučić to zna, i zato građanstvo drži u permanentnom strahu od katastrofičnih scenarija da će rat početi koliko u četvrtak, a ako to omane, onda u subotu.

Opozicija je, s druge strane, smanjila radikalnost svojih zahteva shvatajući da su delom nerealni i da odbijaju onu početnu masu građana koja je i njima dala zamajac. Tražili su ostavku Aleksandra Vučića, najavljivali mitinge koji će za jedno popodne da promene tok istorije, i dugo im je trebalo da artikuliraju zahteve koji jesu suštinski – izborni uslovi i medijska korektnost – ali se građanima to učinilo nekako beznačajno i

mlitavo, pa je sve to, spojeno s prirodnim zamorom ljudskog materijala, približilo broj demonstiranata ciframa s kojima su Vučić i njegovi manipulirali i lagali na počecima protesta.

DVA PROBLEMA: ZAROBLJENA I NEDOVRŠENA DRŽAVA

Ljudi mnogo vole kad njihov bes, jad i čemer neko artikuliše na bakićevski način, pa kad je, recimo, krenulo čistunstvo oko psovačkog jezika Sergeja Trifunovića, nastupila je gotovo bujica nagovora da ne odustaje od teranja u majku majčinu.

Ključno je ovde pitanje da li su Vučiću, posle izveštaja Evropske komisije, uzdrmane pozicije jakog lidera kakvima se u ciničnom svetu politike smatraju oni koji obezbeđuju političku stabilnost u uslovima koji su složeni. Srbija ne samo da je, jezikom modernih političkih teorija, “zarobljena država”. Ona je i nedovršena država bez jasne granice i punog suvereniteta. Oni političari koji u tome uspevaju visoko su cenjeni u međunarodnim institucijama, bez obzira na libertetske žalbe na način i stil vladanja.

Kad neko spolja procenjuje koliko je ova vlada uspešna, moguće je da je karakteriše kao uspešnu. Ali to ne mora biti tačno sa stanovišta ljudi koji ovde žive. Vučić je u par izbornih ciklusa, što na tehniku, što na mišiće, ubedio ljude da glasaju za njega, ali neminovno je da počne da raste broj onih koji shvataju da je to protiv njihovih interesa.

Čim prođe “politička letnja šema” naziraće se jasnije rasplet drame.

PAD CRNOG LABUDA

Isključivanje državne sekretarke iz MUP-a Srbije ne tumači se preterano u javnosti, ali bi moglo da se zaključi da je to još jedna lična pobjeda dr Nebojše Stefanovića, najpotcenjenijeg političara u Srbiji

Ljudi koji ga dobro poznaju kažu da je neverovatno zabavan i da ima talenat da imitira druge ljude. Zna da promeni glas, da pogodi mimiku, da vas natera da na trenutak pomislite da je pred vama onaj čiji glas čujete. Nije reč ni o jednom od poznatih srpskih komičara – naprotiv. Radi se o dr Nebojši Stefanoviću, prvom čoveku srpske policije poslednjih pet godina, "Neši iz Beograda" kako mu se tepa u nekim krugovima, čoveku sa lažnim doktoratom i jednom od glavnih ljudi SNS-a.

Ako zaista dr Stefanović ima toliki talenat da imitira, lako je zamisliti situaciju u kojoj on pre nekih desetak dana poziva na sastanak Dijanu Hrkalo*vić* – u to vreme državnu sekretarku u MUP-u – i pred kolegijumom joj govori da će biti razrešena dužnosti. I to govori njenim glasom, koji je dubok, napukao i koji nikada ne biste doveli u vezu sa krhkošću Hrkalo*vićeve*. Uglavnom, ona stoji zaleđena, ali to je njena uobičajna poza – ni po čemu se ne vidi da je iznenađena. Ovi za stolom gledaju u pod. Kada Dijana Hrkalo*vić* napusti sobu, svi oko dr Stefanovića podignu glave i čuje se aplauz. Nakon toga popiju piće da proslave konačno vraćanje moći u kabinet ministra policije.

Dr Stefanović se Dijani Hrkalo*vić* zahvalio na saradnji nekoliko dana nakon što se vratio sa važnog puta u SAD; tamo je primljen bolje nego Ilica Dačić svoje vreme, a verovatno je i bolje "prošao", s obzirom da je njegov engleski pravilan a diplomatske sposobnosti zavidne. Ko zna šta je Stefanović želeo više na povratku iz SAD – da saopšti Dijani Hrkalo*vić* da je "bivša" ili da se pohvali Aleksandru Vučiću

ću kako je poseta prošla dobro. Teorije, u nedostatku pravih informacija, idu od toga da je Dijana Hrkalo*vić* pala zbog naloga iz "Lenglija" do toga da je, naprotiv, ona bila "veza za Lengli" i da je posle prošlonedeljne demonstracije sile na severu Kosova označena odgovornom jer nije na vreme dostavila sve informacije. Tišina vlasti oko ove smene, odnosno, razrešenja, kako to piše u zvaničnoj odluci Vlade Srbije od 31. maja 2019. godine, dodatno podižu stepen mistifikacije koja inače prati kratku karijeru ove talentovane Požarevljanke.

Šta god bilo u pozadini, sigurno je samo da je u prećutnom ratu između nje i Stefanovića on pobedio i da je posle "proterivanja" Veselina Milića sa mesta moćnog šefa beogradske policije u leto 2018. godine, pokazao zašto je trenirao udarajući macolom o traktorske gume – stekao je izdržljivost i stamenost, koja ga je napustila samo u nekim vrlo neobičnim situacijama.

MISTERIJA SALETA MUTAVOG

I dalje, kao što je izgledalo i u jesen 2016. godine kada je u Beogradu ubijen u mafijaškom stilu Aleksandar Stanković zvani Sale Mutavi, vođa huliganske navijačke grupe "janičari" i osuđeni narko diler, izgleda da je to bila jedna vrsta prelomne tačke u političkom i podzemnom životu Srbije. Moguće je da ćemo brzo otkriti kako je taj trenutak doveo – na kraju – i do smene Dijane Hrkalo*vić*, osobe nedvosmisleno bliske sa ubijenim Stankovićem. Čak toliko bliske da je postojalo niz kredibilnih izvora koji su govorili kako je trebalo da bude kuma na venčanju koje je trebalo da se dogodi dve nedelje od dana kada je Stanković ubijen na svirep i podmukao način.

Dok se tu prikuplja dokazni materijal i sprovode istražne radnje, dok se čeka razrešenje te misterije što je uznemirila kompletnu vlast u Srbiji, koja je dva dana držala vanredne konferencije za medije i najavljivala oštru borbu protiv organizovanih kriminalaca, jedno je i tad bilo sigurno: u obraćanju građanima tih dana dr Stefanović je em izgledao zbunjeno i uplašeno, em je govorio "uvijenim, zaumnim jezikom".

Dve i po godine docnije stvari i dalje nisu jasne, ali se nazire da je u Srbiji uspostavljena neka vrsta paravojne jedinice kroz nasilnu navijačku grupaciju. Pisac ovog teksta se seća da su se "janičari" pojavili na Partizanovom stadionu 2013. godine i seća se da su članovi nekih drugih, "starijih" grupa govorili o tipovima koji idu i pucaju i kojim se ne može stati na put. Nakon toga usledili su razni događaji u interesu trenutne vlasti: od smirivanja nezadovoljstva navijačkih grupa koje podržavaju Partizan i sprečavanja pogrdnog skandiranja Vučiću, preko vaspitavanja birača najpre na severu Kosova a potom i širom Srbije, do suspendovanja pravne države u Hercegovačkoj ulici u Beogradu u proleće 2016. godine kada je u jednoj noći srušeno 12 objekata, a neki ljudi bili uhapšeni i maltretirani od ljudi u fantomkama, u poznatom "slučaju Savamala".

I sve to bila je jedna od najvećih tajni svih ovih godina, a Dijana Hrkalo*vić*, koja je posle kratkog boravka u BIA prosleđena da faktički vodi srpsku kriminalističku policiju sa pozicije sekretara Uprave kriminalističke policije MUP-a Srbije, pominje se kao osoba koja o tome zna sve pošto je i lično bila umešana u neke akcije i odnose sa ljudima iz te grupe. Njena kratka profesionalna karijera

A SAD ADIO: D. Hrkalović i dr N. Stefanović
Foto: NEnad Đorđević / FoNet

prosto je ispunjena događajima tretiranim u javnosti ili kao organizovani kriminal ili kao tabloidna sprdačina.

SASLUŠAVANJE VLASNIKA TABLOIDA, OTMICA "NOVINARA"

Za Dijanu Hrkalović se prvi put čulo kada je otišla u Novi Sad da sasluša Danila Redžepovića, tadašnjeg urednika internet tabloida Telepromter, koji je u prvim godinama Vučićevog režima žestoko nervirao vlast i koji je, posle tog "isledživanja" lagano nestao sa medijske scene Srbije. Naime, Telepromter je bio uvučen u " aferu prisluškivanje" 2015. godine; tada je ovom portalu nepoznata hakerska ekipa rasturila kompletnu internet infrastrukturu, za šta je Redžepović docnije optužio BIA i posebno Dijanu Hrkalović, za koju je tvrdio da joj je posao u MUP-u zataškavanje raznih slučajeva. Kasnije se saznalo da je bila i na saslušanju kod nekadašnjeg šefa Uprave kriminalističke policije Rodoljuba Milovića u već zaboravljenoj aferi "papaja".

■ Kroz ruke Dijane Hrkalović prošli su razni prisluškivani razgovori i video-snimci

Negde u isto vreme kada Dijana Hrkalović ulazi u sukob sa Telepromterom, dešava se i afeta napada na Aleksandra Vučića u Potočarima, na komemoraciji zločina nad srebreničkim Muslimanima u julu 1995. godine. Srpski mediji su napad na Vučića predstavili kao pokušaj ubistva, a docnije se saznalo da je srpska policija bila poslala ilegalno brojne policajce obučene za poslove praćenja, nadgledanja i snimanja ne da bi štitili Vučića, već iz nekih drugih "bezbednosnih" razloga. Ilegalni boravak inspektora iz srpske kriminalističke policije (Odeljenje za specijalne istražne metode) doveo je do toga da oni upravo "progovore" u jesen 2016. godine, u trenucima "krize izazvane" ubistvom Saleta Mutavog.

Inspektori Milan Dumanović i Mladen Trbović su označili u svojoj prijavi Dijanu Hrkalović kao osobu koja im je na neki način "pretiła" ako budu nastavili da "postavljaju pitanja" o tome šta su radili u Potočarima u julu 2015. godine, a ona ih je u svojoj izjavi datoj Sektoru unutrašnje kontrole označila kao ljude koji se "ne povinuju starešinama". U postupku zatvorenom za javnost koji se vodi protiv ove dvojice unazad godinu i po dana, Dijana

Hrkalović bi trebalo da se pojavi u svojstvu svedoka u nastavku suđenja.

Još se ni ta afeta nije "amortizovala", a u proleće 2018. godine opet "nalećemo" na Dijanu Hrkalović – sada kao državna sekretarka MUP-a ide u Belu Crkvu da "pokupi" i vodi na saslušanje "otetog" novinara Stefana Cvetkovića. To je još jedan od slučajeva gde je ona bila umešana, a koji nikada nisu objašnjeni do kraja. Ono što se videlo nakon toga jeste da se Cvetković kasnije pojavljivao na najčudnijim mestima – bilo u vladi Srbije, bilo na Vučićevim konferencijama za medije, ali i prilikom upada demonstranata u zgradu RTS-a u martu 2019. godine.

D. Hrkalović će se pre ostavke još dva puta pojaviti u javnosti. Prvi put posredno – u "borbi" protiv ućlanjenja Kosova u Interpol vodila je "intenzivne" razgovore sa mnogim predstavnicima različitih država sveta sa predstavništvima u Srbiji, što je rezultiralo da Priština nije ušla u tu međunarodnu organizaciju. Drugi i poslednji

put, na lokalnim izborima u Lućanima Dijanu Hrkalović je deo opozicije optužio da stoji iza izbornog nasilja i da je ona, kao vođa "parajedinica", na terenu da bi se sprečio iznenađujući izborni rezultat.

SVE SE ZNA I NIKO NEMA POJMA

Šta će u budućnosti biti sa ovom mladom ženom tek treba da se vidi. Oni koji je ne vole plaše je se, veruju da je morala "da leti" jer je bila povezana "sa mafijom" i da se sada traži mesto gde bi ona to dalje mogla da "živi i radi". U poslednjoj izjavi medijima njen bivši šef dr Stefanović kaže da koliko on zna, ona nije posle razrešenja angažovana ni u jednom drugom ministarstvu ili državnoj službi, što bi moglo da se razume kao da je Hrkalovićka na neki način oterana iz državnih poslova.

Sigurno je da nije bilo onih koji su pustili suzu kada je odlazila iz MUP-a. Možda samo Dejan Milenković, njen bliski saradnik iz Kriminalističke policije, za koga se govori da je radio sve i samo po njenim instrukcijama. A on je vodio sektor za praćenje i dokumentaciju, pa se može pretpostaviti da su kroz ruke Dijane Hrkalović prošli razni transkripti, prisluškivani raz-

govori i video-snimci. Možda i neki od onih koje je pominjao Vučić kada je pre izvesnog vremena ljutito komentarisao pad austrijskog političara Hajnca-Kristijana Štrahea posle javno emitovanih kompromitujućih snimaka sa Ibice. Tada je Vučić rekao da i naše službe imaju razne snimke, ali da ih nikada ne koriste u političke svrhe jer to valjda nije lepo.

Sigurno je da Dijana Hrkalović sve to zna i da je i sama učestvovala u brojnim radnjama i dogovorima koji, ako bi bili objavljeni, mogli da unište neke karijere, te da osvetle mnoge detalje u važnim događajima iz nekoliko prethodnih godina. A možda i da neke ljude direktno dovedu u opasnost. Njen pad ili samo izmeštanje iz MUP-a, u kome sad dr Stefanović napokon može malo da se opusti i da kaže da on zaista vodi to ministarstvo (posebno što se u leto 2018. godine rešio Veselina Milića), nije događaj koji će se brzo zaboraviti.

A Dijana Hrkalović je dovoljno mlada da ima kada i da sačeka na nastavak svoje karijere, ako joj je to ikada bio cilj i ako nije samo želela da ima moć u svojim rukama. To nekako bolje izgleda od onoga što je radila kao studentkinja na Odseku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu gde je pisala radove tipa "Utica polnih razlika glasača na verovatnoću pojave bumerang-efekta negativnih političkih reklama." Ona tu otkriva sledeće:

"Utvrđeno je postojanje bumerang-efekta, kako u negativnoj reklami sa političkom platformom, tako i u negativnoj reklami sa ličnim karakteristikama kandidata. Utvrđeno je da ne postoje razlike u polu kada je u pitanju bumerang-efekat negativnih reklama sa političkom platformom, ali da razlike postoje kada je u pitanju bumerang-efekat negativnih reklama sa ličnim karakteristikama kandidata. Mladići negativnije ocenjuju sponzora negativne reklame sa ličnim karakteristikama u odnosu na devojkę, dok devojkę negativnije ocenjuju metu negativne reklame. Potvrdom prve hipoteze utvrđeno je da je bumerang-efekat realno postojećı fenomen."

U danima koji slede videćemo ubrzo da li je i u njenom slučaju primenjen bumerang efekat koji će se obiti o glavu onome ko ga je proizveo ili se radi o nešto seljačkijoj varijanti napada koja njog ne ostavlja ni trunku mogućnosti da se odbrani. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Sudija, vedete, poštenje i iskušenje

Tzv. građanska Srbija je u stalnoj potrazi za visokomoralnim Spasiocem bez mane i straha; ne bi bilo čudno da sledećeg ugleda u sudiji Majiću

Ajd' da se i ja pohvalim nečim što je kanda u trendu: nedavno sam upoznao sudiju Miodraga Majića. Govorio sam na novosadskoj promociji njegove knjige, a posle smo, kao što je red, u širem društvu sedeli i čakulali do sitnih sati. Ostavio je utisak ne samo pametnog, nepretencioznog i korektnog čoveka, nego i osobe koja, što bi se reklo, stoji s obe noge na zemlji. Noge su tu, dakako, samo žiteljke jedne metafore: adut, ili pak problem, uvek je u glavi.

A Majiću će, rekao bih, aduta tek zatrebati, jer bi pravi problemi za njega tek mogli da uslede. Naime, treba imati u vidu da *etablirani polusvet* s kojim se sudija uhvatio u koštac ne trpi da svoje poslove ostavlja nedovršenim, a među njegovim prioritetnim poslovima je dosledno čišćenje svake grane vlasti, državne uprave i institucija u najširem smislu reči od svih koji pokazu nezgodnu kombinaciju pameti i kičme. Pogotovo ako i nakon upozorenja u vidu probnog propuštanja kroz toplog zeca ili govornjivu verbalnu motku odbiju da saviju kičmu, smežuraju pamet i uvuku jezik. Jasno vam je da Majić ima relativno visokih 100 % navedenih simptoma.

Međutim, ne pišem ove redove zbog onoga što bi "oni" mogli da Majiću prirede, nego zbog onoga što bi "mi" mogli da istripujemo u vezi s njim. Jer sam na neke od tih tripova u njihovoj početnoj fazi već naleteo – što bi se reklo, već su u vazduhu (onako, kao *lav iz Indije*).

O čemu se radi? Ne treba smetnuti s uma da je tzv. građanska ili građansko-demokratska, ili nestranački opoziciona ili ne znam ti već kakva antiprotivna Srbija vazda nedremana na mrtvoj straži u potrazi za Nestranačkom Ličnošću Visokog Moralnog Profila koja bi mogla da se zarad opšte stvari i višeg interesa spusti sa svojih eteričnih visina i upusti u prljavu borbu (u kojoj se lično neće ublatnjaviti, sačuvaj bože!) u našoj ogavnoj (para)političkoj areni, pa će onda lepo oterati zlotvore (trenutno se zovu Vučić i tome slično) i dovesti na vlast ne Marka ili Janka nego Pravdu i Poštenje.

Elem, tzv. građanska (i tome srodna) Srbija relativno lako proizvodi i apsolutno lako troši takve figure Spasioca (nakon što se trogatelno *razočara* u njih), a najradije ih regrutuje iz redova prominentnih intelektualaca koji su, s jedne strane, na distanci od režima, ali su takođe i po prirodi svog posla upoznati s funkcionisanjem države i institucija, dakle, predstavljaju neku vrstu "naših" insajdera (što je OK, jer valjda ne očekujete od slikara, basista, kolumnista i ostalih hipika da vam uspostavljaju institucije?!) u neprijateljskom svetu državno-političkih poslova, i to još unutar suštinski uzurpirane države.

Nije bilo tako davno kada se potencijalni Spasilac zvao Saša Janković. Kao Zaštitnik građana, Janković je takođe u izvesnom smislu bio insajder Sistema, ali nekako na našoj

strani, a kontra oligarhiji koja je sve temeljitije pustošila ionako krhke i trule institucije. U jednom momentu, Janković je počeo da biva nagovaran da se, po skorom isteku mandata, upusti u političku borbu. Možda se u početku dvoumio i procenjivao treba li to njemu u životu, ali na koncu je pod pritiskom tolike ljubavi popustio... Šta je bio Jankovićev politički seksepil u tim ranim danima romanse s inače kaćipernom i kapricioznom "građanskom Srbijom"? Evo šta: nije "njihov" čovek, ali nije ni opozicioni u stranačkom smislu (jer stranke su fuj – to je prva tačka katehizma tzv. građanske Srbije), a pri tome pokazuje pamet i kičmu i deluje da je u stanju da se nosi sa alama i vranama iz sve divljijeg Vučićevog bestijarijuma. Okej, znamo šta je posle bilo i kako se završilo, mada nećemo tako skoro precizno saznati koliko je u tome krivice, loših procena i nespretnosti samog Jankovića, a koliko doprinosa onih drugih – ako to još ikome bude važno. A neće biti.

Dobro, ali kakve to ima veze s Majićem? Za sada, skoro nikakve. Možda je najbolje da tako i ostane. Ali, šta ako ona divna stvorenja iz vlasti nastave sa sedenjem na njegovoj kičmi, i ako uspeju da ga oteraju iz sudstva, ili da učine da on sam dignu ruke i ode? Zar neće biti preogromno iskušenje – a mnogi prvaci i prvakinje građ. Srbije su kao Oskar Vajld: svemu mogu da odole osim iskušenju – da se od Majića napravi nova, apgrejdovana verzija idealnog foto robota vođe prave, nesvrstane, autentične, neprskane građanske opozicije "ovom zlu"? Evo, lepo mogu da zamislim kako naše Vedete šilje sajber plajvaz i pišu Majiću nekakav "Apel sto i kusur" ili kako bi se već zvao, blagougodno mu predlažući da se žrtvuje na oltaru Otadžbine, ili demokratije i slobode, ili već tako neke visokoparne vrednosti. I kako sad ozbiljan i odgovoran čovek, naročito ako je ionako ostao bez posla, da se ne odazove pozivu Najumnijih Među Nama da se stavi na čelo otpora ako ga predložimo, što bi rekao Basara, srpskom narodu i senatu za savršeno bezbednu, neotrovnu alternativu teškim opijatima koji su sada na vlasti?

Pati li sudija Majić od Vajldovih slabosti? Pojma nemam, čoveka sam sreo jedared u životu. Uostalom, ko zna, možda bi tako nešto s Majićem zaista i funkcionisalo, ta ne mora svaka priča te vrste da se završi loše po sve aktere (osim po zli režim). Ni to načelno ne sporim. Ali, s druge strane, pravo da vam kažem, dopao mi se taj čovek, a i deluje mi kao neko ko ne ispušta životni kompas tako lako, pa nekako pre navijam za to da, ako Iskušenje ipak dođe, zaključim da bi bilo bolje da ga ta čaša zaobiđe. Mislim, nije da on ne voli Srbiju i slobodu i demokratiju i sve naše Najumnije Glave ali, brate mili, teško je podneti toliko divote odjednom, zato najbolje prođe onaj ko se smori unapred; ostali dočekaju da ih drugi smore, pa ih odbace, pa ih pljunu, pa ih srećno zaborave.

OVA VLAST ĆE ZE LAŽI POJESTI SA

Fotografije: Marija Janković

BOG SVOJIH MU SEBE

“Priča se o urušavanju vrednosti. Pa, ovde nema šta da se urušava jer nema vrednosti već najmanje 30 godina, taj termin ne treba da postoji. Nisu završene priče o leševima u hladnjačama, o opsadi Sarajeva, o masovnim grobnicama, o svim krivicama, ne znam o kakvom urušavanju mi uopšte pričamo, urušavanju čega? Ovde ljudi pišu knjige i snimaju filmove o Prvom svetskom ratu i o Gavrilu Principu, kao da sve te hladnjače i grobnice ne postoje”

Poslednju knjigu, *Komo*, objavio je 2006. godine, januara iduće godine poslednji put je govorio za “Vreme” i ubrzo nakon toga nestao iz javnog života. Pa ipak, bez obzira što ga nema u medijima niti se na bilo koji drugi način reklamira, knjige Srđana Valjarevića su sve ove godine i dalje među najčitanijim naslovima naše savremene književnosti. (Vidi prošlonedeljni FB post: Da li neko zna šta je sa Srđanom Valjarevićem?)

Pojavio se polovinom maja u Rijeci, na sajmu knjiga i festivalu autora “Vrisak”, povodom objavljivanja hrvatskog izdanja njegove proze *Dnevnik druge zime*. Njegov roman *Komo* u Hrvatskoj ima dva izdanja i smatra se kulturnim štivom.

Red je podsetiti čitaoce i na ostale Valjarevićeve knjige, mada gotovo sigurno da nema potrebe: *List na korici hleba*, *Ljudi za stolom*, knjigu proze *Zimski dnevnik* i zbirke pesama *Džo Frejzer i 49 pesama* i *Džo Frejzer i 49 (+24) pesama* (izdanja Samizdata i LOM). Za roman *Dnevnik druge zime* dobio je nagradu “Biljana Jovanović”, a međunarodni žiri koji dodeljuje Istočnoevropsku književnu nagradu uvrstio ga je među deset najboljih književnih dela istočne Evrope.

Iako bi razgovor trebalo početi od najnovijeg u karijeri sagovornika, dakle od “Vriska”, pitam prvo ono što mi je sugerisao svako kome sam se pohvalila da ću razgovarati sa Srđanom Valjarevićem.

“VREME”: Šta ste radili proteklih 12 godina?

SRĐAN VALJAREVIĆ: Sve što i pre toga, osim što nisam objavljivao knjige. Dvanaest godina jeste dugačak period, dosta toga se izdešavalo, ali u samom mom životu nije se mnogo toga promenilo. Od skoro ponovo šetam, eto to je novo. Pre podne šetam, pa se odmorim i onda uveče čitam, pišem – odgovara mi miran život. I tako. Verovatno zbog toga i odlažem momenat objavljivanja knjige da ne pokvarim sve to.

Ako je suditi po društvenim mrežama, vaša nova knjiga se u pravom smislu te reči iščekuje.

Nemam ja uvid u to, samo čujem, kažu mi ljudi o tome. Nisam na društvenim mrežama, ne izlazim puno, ne posećujem dešavanja po gradu i Srbiji...

... znači da je sve to zbog *Koma*, *Dnevnika druge zime*..

Iskreno, nisam o tome razmišljao ... izgleda da ima veze sa knjigama, ne mogu ništa drugo da smislim.

Stvarno, kako ste mogli da se tolike godine isključite od sveta, bilo je to u vreme vaše velike popularnosti

Volim svoj život ovakav kakav je. U njemu pravim greške, pa ih posle popravljam, živim jedan period lepo, onda opet napravim greške, pa ih popravljam. Volim da pustim život da ide kuda hoće, a ja idem za njim. Ne volim da ga kvarim.

I, kako izgleda svet očima nekog ko se iz njega sklonio?

Onako kako je kod nas izgledalo posle 30 godina, sve ide onako kako je još tada postavljeno, i ide sve gore i gore. I na dnevnopolitičkom i na dnevno kulturnom nivou, sve ide uzročno-posledično. Zato i ne može da bude bolje. Evo, na primeru medija: imamo samo dva-tri medija, sve ostalo su propagandna glasila, dotle smo dobacili, ali i pre 30 godina se videlo da će tako biti. Problemi se guraju pod tepih, ne može sad odjednom biti bolje ako se odatle ne izvuku i ne dovrše. Priča se o urušavanju vrednosti. Pa, ovde nema šta da se urušava jer nema vrednosti već najmanje 30 godina, taj termin ne treba da postoji. Nisu završene priče o leševima u hladnjačama, o opsadi Sarajeva, o masovnim grobnicama, o svim krivicama, ne znam o kakvom urušavanju mi uopšte pričamo, urušavanju čega? Ovde ljudi pišu knjige i snimaju filmove o Prvom svetskom ratu i o Gavrilu Principu, kao da sve te hladnjače i grobnice ne postoje.

Pa i vi ne pišete o tome.

To bi trebalo da je već obrađeni istorijski period. I to bi bilo važno, i dovoljno. A to nije ni blizu da bude tako. Ja ne pišem o istorijskim periodima ili ličnostima. Da znam da pišem o hladnjačama i ratovima, pisao bih. Ja pišem o onome o čemu najbolje znam. Složićemo se da ima raznih angažovanih tema.

Vaš roman *Ljudi za stolom* objavljen je 1994. godine, a njegova tema, migracija, i sad je aktuelna.

Kažem vam da se ništa nije promenilo. **To je knjiga o mladim ljudima koji su devedesetih otišli odavde da bi im na nekom drugom mestu bilo bolje.**

Knjiga je autobiografska. Šta se desilo sa njenim likovima?

Mrtvi su, eto to im se desilo. Samo jedan nije, ali i on živi u Amsterdamu neki promašeni život. Ta migracija nije neka srpska stvar, to se sve vreme svima i svuda dešava, samo se mi pravimo da je ne vidimo. Dešavalo se devedesetih, odlazili su mladi ljudi iz Jugoslavije zbog rata, ali se dešava i danas ništa manje nego tada. I tada i sada se odlazi da bi se sačuvao život. Onda su se mladi nalazili u Amsterdamu, Londonu, Berlinu i počinjali neke nove živote u kojima su stradali...

Ko je kriv za te promašene živote?

Svako je kriv za sebe, nema tih okolnosti koje možeš da okriviš za svoj život.

Prekinula sam vas...

Hoću da kažem da smo i mi tada izgledali kao što sada izgledaju izbeglice iz Sirije. Sećam se izbegličkih kampova u Holandiji, i ja sam bio u jednom, ali se nisam dugo zadržao. Tamo provedete neko vreme ako želite da živite u Holandiji, a ja sam hteo da se vratim pa se nisam dugo zadržao. Ti kampovi su bili najlakši način da se dođe do papira. *Ljudi za stolom* je knjiga razgovora koje sam vodio sa svojim najboljim drugom, on je ostao u Amsterdamu i umro je od droge. U istom gradu u kom je umro i moj brat od tetke, u isto vreme. Ja sam morao da napišem tu knjigu, a jedini način na koji sam mogao to da uradim bio je da je napišem kao razgovor, onako kako se desio. Tamo, u Amsterdamu, zapisivao sam te naše razgovore svaki dan i ovde ih pretvorio u knjigu. Ona nema uobičajenu formu romana, ali nekim ljudima se dopala a nekima nije. Znam da ju je svojevremeno veliki Živojin Pavlović kupovao i delio studentima. To mi je mnogo značilo.

I u ostalim vašim knjigama ima autobiografskih elemenata, i vi to ne krijete. Da li ste vi, vaše lično iskustvo, onaj piščev filter pomoću koga odlučite šta zasluhuje da postane knjiga?

Najvažnije je iskustvo, ne može ništa da mi bude toliko važno za pisanje osim

■ **“Stalno pominjem vreme od pre 30 godina, ali setite se: sav onaj zanos koji je tada bio u svim sredinama, lično znam kako je to izgledalo u Beogradu, brzo je završio u ratu i nacionalizmima koje niko nije želeo. Ljudi koji su sad na vlasti, nastali su tada. Mislim na predsednika, i na prethodnog predsednika, odnosno njegovog prijatelja. Oni su se vratili da završe započeto”**

onog što sam sâm doživeo i proživeo. Naravno da mnogo toga nalazim i u drugim knjigama, iz čitanja. Prilikom pisanja važno mi je da za ono što hoću da kažem pronađem pravi način da to napišem, ostalo me ne zanima: ni kako to zvuči, ni šta će ko o tome reći. A koji će to način biti, ja određujem. Nekad treba napraviti pauzu u pisanju, pauza promeni pogled na stvari, pa nešto što sam mislio da će mi uvek biti važno postane nevažno. Kriterijum vam postane stroži, a percepcija učitava i vidi više nego pre – ispostaviće se da moj odgovor na ono vaše pitanje s početka razgovora da li se nešto promenilo, nije tačan. Eto, ja sam se promenio.

Nadam se da je emocija ostala, javnost vas vidi kao pisca emocije, to je jedan od glavnih aduta vaših knjiga...

Jeste, ostala je, i ostaće zauvek. Ne znam da li se može pisati drugačije. U mom slučaju je nemoguće. Ja to volim, da pišem. Ali, ne mogu da vam pričam o emociji, ja tako radim i to je to.

Nedavno ste se vratili iz Rijeke, učestvovali ste na književnom festivalu “Vrisak”. Kako je bilo?

Zvali su me i prošle i pretprešle godine oba moja hrvatska izdavača, i Sandorf i VBZ, ali nisam mogao da odem. Oni su izuzetno posvećeni svom poslu i trude se oko knjiga, imam odličan odnos sa njima i u jednom momentu morao sam da na takav njihov odnos odgovorim time što ću da dođem na festival. Ni ovde ni u Hrvatskoj nema baš mnogo takvih ljudi. Festival “Vrisak” organizuje VBZ, ove godine su tamo bili i pesnik Mile Stojić iz Sarajeva, novinar nekadašnjeg “Ferala”, i La-

slo Vogel, veliki pisac. Sa njima mi je bilo kao da sam nekoliko dana proveo u nekoj Jugoslaviji toliko finoj i dobroj, kakva nikad nije ni postojala. Ja u Hrvatskoj nikad neću imati osećaj da sam u inostranstvu. Izašao sam iz Srbije, ali nisam izašao izvan jezika i to mi je prijalo.

Da li su *Komo* i *Dnevnik druge zime* u hrvatskom izdanju objavljeni onako kako ste ih napisali ili su...

Ne, nisu prevedeni, sve je isto. Ja mislim da, uz sav trud nacionalnih čistunaca i tamo i ovde, to sa različitim jezicima neće proći zato što je toliko besmisleno da neće moći da potraje.

Naslov programa u kome ste učestvovali u Rijeci je "Na margini: glasovi drugih i drugačijih". Zašto ste svrstani u druge i drugačije pisce?

U tom programu su učestvovali i hrvatski autori, naslov ne podrazumeva pisce van Hrvatske. Razgovarao sam sa Dragom Glamuzinom, urednikom VBZ-a o knjigama koje sam napisao i koje pišem. U njihovoj književnosti dominiraju teme iz njihovog podneblja, pa je svako ko ne pripada tome, čija književnost, na primer, nije komercijalna, drugačiji. Postoje nacionalni i komercijalni pisci i tamo i ovde, nema razlike.

Glasanje Hrvatske za Evropski parlament pokazalo je porast ultradesničarske struje. Vi ste u Rijeci bili baš u to vreme, kakva je bila atmosfera u gradu?

Odlična je bila. Ne poznajem političku scenu u Hrvatskoj da bih smeo da je ocenjujem, samo znam da je u novinama pisalo da se ultradesničarska struja svuda povećala. Mislim da se ovde o tome malo

preteruje. Pročitao sam u našim novinama da je u Rijeci bilo divljanje maturanata koji su pevali ustaške pesme. Bio sam tamo, video sam ih, to su bila tri klinca koja su se napila i nikog nisu zanimali. Vesti se namerno prenose pogrešno i sa naglascima, pa su tako tri pijana maturanta postale ustaše koji predstavljaju opasnost po Srbe. Ne znam zašto se to radi, možda te novine znaju šta vole njihovi čitaoci pa onda tako i pišu. Verovatno je i ovdašnjim ljudima važno da se eksteritorizuje sopstvena glupost i krivica za loše stanje, da se kaže "vidi kako je tamo nenormalno" i tako skrene pažnja sa sopstvene krivice.

Da li i vi imate utisak da među vašim hrvatskim kolegama postmodernizam nije u modi a da kod nas još uvek jeste?

To je kao i u umetnosti, potpuni košmar. Čega sve tu nema! U književnosti su plus u modi i jubileji, ima svega. S jedne strane, to i nije tako loše, ali ko se tu snađe i nađe ono što voli, super! Mnogo više se piše nego što se čita, ali u svakom slučaju postoje odlični pisci i ovde i tamo. Najvažnije je da uvek ima šta da se čita. Razni književni periodi i pravci su bili i prošli, proći će i postmodernizam. Mislim da se već skroz istanjio. Ja sam ih razne zahvatio, ali ni jedan nije zahvatio mene. Nikad mi trend nije bio važan i nisam video ni u jednom nešto što mi odgovara.

Ljudi o vama kažu da se ne žalite na druge, na državu, na Ministarstvo kulture... Svi to rade.

Mogu i ja da se žalim, to može uvek, ali ne vidim svrhu. Naravno da sam ja odgovoran za sopstveni život i da mi niko nije kriv zašto mi se dešava ovo a ne ono. Ne mogu da se žalim na predsednika države ili na premijerku, ili na Vesića. Oni su samo posledica nečeg što traje 30 godina. Iluzija u kojoj žive ti ljudi mi govori da će ovde sigurno jednog dana biti bolje. Zapravo, niko od njih ni ne zna šta radi niti je svestan do čega može to da dovede. Stalno pominjem vreme od pre 30 godina, ali setite se: sav onaj zanos koji je tada bio u svim sredinama, lično znam kako je to izgledalo u Beogradu ili na Korčuli, brzo je završio u ratu i nacionalizmima koje niko nije želeo. Znam i da su neki vrlo brzo zaboravili šta su sve tada govorili, a da su neki i danas ostali dosledni tadaš-

njim svojim rečima. Ljudi koji su sad na vlasti, nastali su tada. Mislim na predsednika, i na prethodnog predsednika, odnosno njegovog prijatelja. Oni su se vratili da završe započeto. A ne znaju šta će biti posledica ovoga što rade. Istina, nisu znali ni tad kad su počinjali, ali mi sad znamo – posledica je rat. I sve ovo u čemu mi danas živimo, ti ljudi su nas u to i uveli.

Na šta mislite?

Sve vreme je srpski nacionalizam dominantan u ovom društvu, ne može da se prihvati istina o krivici, ne može uopšte nikakva istina da se asimiluje, laže se, prave se novi sukobi i sve je bednije. I zbog laži će i ova vlast pojesti samu sebe, uz najskuplju cenu ako treba. Ali, bolje da više ne pričam o tome. Oni će proći. Ne interesuju mene konkretna imena, ti ljudi me interesuju kao pojave, kao fenomen. Srećom, to će se ugasiti, ali dotle... ko živ ko mrtav.

Protesti po gradovima Srbije su znak potrebe za promenom, zar vam to ne daje nadu?

Svakako, samo treba biti uporan i strpljiv. Građanske inicijative su uradile mnogo više za širenje protesta od političkih stranaka. Nije dobro što je tako, ali je tako. Samo treba biti strpljiv i, polako. Ne slušati nikog, samo treba gurati svoje.

Vi, kao retko koji naš pisac, živite od pisanja.

Da, od 1992. godine. Malo sam imao i sreće, *Komo* je dobro prošao u Francuskoj, ali sad je već vreme da počnem da objavljujem nove knjige, isušuje se polako.

Kažete "knjige", znači ima ih više od jedne?

Da, tri rukopisa. Zbirka poezije je završena, ali čekam da prvo završim roman i da ga objavim, pa onda zbirku. Treba još malo da se dotera. Imam još jedan prozni rukopis.

O čemu je roman?

Izdvojio sam jedan deo života, mada u romanu nije važan taj autobiografski momenat nego nešto što je meni važno da o tome pišem. Ali, da se ne shvati da sam 12 godina pisao knjigu, pisao sam manje od godine, samo što sam sve to vreme pisao i pravio pauze, pa počeo drugi prozni tekst u kome piše zašto sam to radio kako sam radio. Još malo, sve će biti objašnjeno.

SONJA ĆIRIĆ

Čelična krila našega režima

Postavlja se pitanje šta će Vladin avion u formalnom vlasništvu BIA? Zašto je njegova cena državna tajna? I šta će tim povodom reći Državna revizorska institucija koja bi, po zakonu, trebalo da kontroliše i trošenje sredstava Službe? Osim, ako se, pošto je prodavac kupac Galenike, nije postigla neka "kombinacija"

Nekad, u vreme socijalizma, posebno u JNA, svaka sitnica je proglašavana za državnu i vojnu tajnu. Kod aktuelne vlasti ovaj trend je ponovo u uzlazu, a kulminaciju je doživeo famoznom kupovinom aviona "embraer legasi 600" za potrebe državnih organa.

PITAJ ANU ZA AVION

Da je državi potreban novi avion, nije sporno. "Lir džet 31A" (registarske oznake YU-BRZ, proizveden 1991. godine) ima dolet od samo 2.200 kilometara i nedovoljan broj mesta, a famozni "falkon 50" (oznaka YU-BNA, proizveden i u upotrebi od 1981) poznat je po čestim kvarovima. Oba ova aviona jednostavno ne zadovoljavaju potrebe državnih organa. Upravo "falkon 50" u kome udobno može da se smešti i putuje 12 putnika, često je bio u žiži javnosti zbog tehničkih problema, a koristio ga je Aleksandar Vučić, bivši predsednik Srbije Tomislav Nikolić, nekadašnji premijeri Mirko Cvetković i Ivica Da-

čić... Ovaj avion je posebno "taličan" za sadašnjeg ministra spoljnih poslova Dačića: poslednji put je morao da prinudno sleti u Atinu zbog pregrevanja akumulatora i direktne opasnosti da eksplodira.

Dačić putuje "letećom krntijom" koja, bez obzira na redovno održavanje i poštovanje propisa i predviđenih servisa, uvek nosi potencijalnu opasnost zbog godina starosti, a novonabavljeni "embraer" stoji na aerodromu; očigledno je nabavljen za potrebe predsednika države Aleksandra Vučića iako mu je formalni vlasnik Vlada, preko svoje Avioslužbe.

Izvesnu dozu humora čitavom slučaju, kada se otkrilo da je avion kupljen (treba priznati zaslugu za to specijalizovanom vazduhoplovnom portalu tango-six.rs, čiju su vest s početka septembra 2018. bezočno "ukrali" neki drugi mediji, uključujući dopisništva jedne ruske i jedne američke redakcije koje rade u Beogradu), dala je izjava Vučićeve savetnice za medije Suzane Vasiljević:

"Vlada Srbije je vlasnik aviona, i kao takav na raspolaganju je ministrima i predsedniku države kada dobije odobrenje Vlade, to jest kada avion nije zauzet."

Dakle, premijerka Ana Brnabić određuje kad Vučić može koristiti avion, a kad ne. To bi isto bilo kao da je nekadašnji premijer SRJ (avioni su nekad bili u sastavu Avio servisa Savezne vlade) Momir Bulatović zabranio Slobodanu Miloševiću da koristi "falkon" ili "lir džet", ili da, na primer, 2009. godine premijer Cvetković lupi šakom o sto i kaže šefu kabineta Borisa Tadića: "Ne može avion, treba meni, neka on putuje redovnom linijom". Takvo nešto je u domenu samo satiričnog portala Njuz.net.

Avion "embraer legasi 600" je kupljen, obojen u oznake Srbije, čak ima i natpis "Republika Srbija" i oznaku YU-SRB. Slučajnu premijeru u javnosti imao je u oktobru u Turskoj, gde je Vučić putovao u zvaničnu posetu, kada su objavljene fotografije i snimci na kojima se vidi kako predsednik Srbije sa saradnicima izlazi iz letelice. Pre toga je jedan strani specijalizovani vazduhoplovni portal objavio istorijat aviona i gde je sve bio u upotrebi pod oznakom PT-SKW: kupio ga je u oktobru 2007. brazilski Aero-taksi Sao Konrado i 2013. prodao farmaceutskoj kompaniji EMS, a ona državi Srbiji, gde je registrovan u oktobru 2018. Dolet aviona je 6.000 kilometara i prima 13 putnika – jednog više nego "falkon 50" – s tim da ima tri salona i mnogo je udobniji.

Nekad bilo, sad se ne pominje

Sam Vučić je 2015, želeći da pokaže svoju skromnost i odlučnost da štedi, izjavio: "Ne, u ovom trenutku nemamo ni pravo ni novac da kupujemo novi državni avion, a ako hoćete, i ne dam pare. Država će o tome moći da razmišlja kad budu povećane plate u javnom sektoru i penzije, takav avion bi koštao oko milijardu (9,7 miliona dolara) dinara. Mi tu milijardu dinara nemamo, ako avion radi, radi, ako ne radi, naći ćemo neki drugi način da putujemo. Prioritet države je da ojača vojsku, kako bi se piloti, koji treba da štite građane, osećali bezbedno i da je to važnije od toga kako će državni vrh putovati. Suočavamo se sa tim da šta god uradite, nije dobro. Da kupimo novi avion, zar ne biste rekli – kupujete avion za vas dok narodu smanjujete plate."

U međuvremenu, deficit je smanjen, Vučić se hvali velikim suficitom u budžetu, povećanjem plata i penzija i najavom još većih, pa je čudno zašto se onda avion, koji je stvarno neophodan, nabavlja tajnim kanalima.

Simbioza

Pored otkaza prouzrokovanih kvarom tehnike, "falkon 50" je 2015. imao i jedan problem uzrokovan ljudskim faktorom, i to kad je Tomislav Nikolić njime leteo za Vatikan, pa se morao vratiti zbog naglog propadanja aviona. Zvanična priča je bila da se prosuo sok, pa se tokom brisanja slučajno uključio prekidač zakrilca za sle-tanje, što je, pri toj brzini, moglo biti kobno. Iskusni kapetan Petar Romčević, bivši pilot MiG-21, na vreme je reagovao, isključio motore da zakrilca ne bi pukla od opterećenja i posle poniranja i smanjenja brzine uvukao zakrilca i startovao motore.

Prema izvorima iz Avio-servisa Vlade, krivac za to je pilot ER Pinka, jedan od onih iz ove firme koje su posle dolaska Vučića na vlast počeli da dovode u Avio-servis. On je, naime, metalnim kaišem sata zakačio poklopac prekidača i otvorio ga, što je posle, tokom brisanja, dovelo do aktiviranja zakrilaca.

Zašto piloti ER Pinka u Avio-servisu – izvori tvrde da je to rađeno da bi ostvarili dovoljan broj časova naleta za dalje doškolovavanje na većim avionima i kad su to postigli ponovo su se vratili u matičnu kompaniju. Zato ni ne čude tvrdnje da oni sad voze "embraer" BIA, a ne piloti Avio-servisa.

AVIJACIJA I FARMACIJA

I tu počinje "zapatljancija". Najpre je u novembru 2018. Vuk Jeremić objavio da je avion kupila Bezbednosno informativna agencija (BIA) pod razdelom "poverljive nabavke" i bez tendera, a posada nije državna, nego je iznajmljena od "Pink aviation" (vlasnik kompanije Željko Mitrović). Na sve to, da nisu čista posla u pitanju, nadovezala su se i saznanja portala Insajder.net da je kompanija EMS, koja je prodala avion BIA, kupac Galenike. O kakvom poslu se radi, kolika je cena, da li su neke trange-frange kombinacije (tipa "Aneks maneks internešnal"), pitanja su koja su kolala u javnosti i stručnim krugovima, ali su ostala bez odgovora. Da BIA čuti o toj "poverljivoj nabavci"

nije čudno, ali je začutala i Vlada, a premijerka Brnabić je dala objašnjenje dostojno svih izjava sa kojima istupa u poslednje vreme, u najmanju ruku je čudno i nerazumljivo.

"Ja sam rekla da je to strogo poverljiva nabavka i bilo šta drugo da kažem, ja bih kršila zakon", bio je njen odgovor na sva pitanja o nabavci aviona. I onda je narodski konstatovala: "To nije avion Aleksandra Vučića ili Ane Brnabić, avion će ostati u vlasništvu Vlade Srbije".

Od kojih para je BIA kupila avion i da li je bilo planirano budžetom za 2018, praktično je nemoguće saznati jer se u zakonu o budžetu više ne navode tačni razdeli za tu Službu. Zna se samo da je ona za 2018. dobila budžet od 5.305.654.000 dinara ili

51 milion dolara, a da je za njene "kapitalne projekte" izdvojen još 271 milion dinara, što je 2,6 miliona dolara. Zna se da sva-ka tajna služba u svetu ima crne fondove, stečene na razne načine, za potrebe tajnih operacija, pa ne čudi da se tako našao i novac za avion. Inače, cena novog "embraera 600" je 25 miliona dolara, dok se polovni, prema oglasima na specijalizovanim sajtovima, kreću od 4 do 14 miliona dolara. Trenutno je u ponudi aktuelan "embraer 600" proizveden 2006, za koji se traži 5,25 miliona dolara. Taj je proveo 4.303 sata u vazduhu i imao ukupno 1.603 leta. Avion BIA je, kada ga je prvi vlasnik prodavao farmaceutske kompaniji 2013, imao 3.880 sati u vazduhu i 1.565 letova.

Let ovog aviona košta, zavisno od toga koliko ljudi putuje i kuda se ide, od 7.000 do 10.000 dolara, dok su troškovi godišnjeg održavanja od 800.000 dolara za redovno do 1,3 miliona ako su potrebne i vanredne intervencije. Sve to su podaci poznati javnosti pošto se u svetu svuda objavljuju. Ali za Vladu Srbije i BIA to predstavlja državnu tajnu. Kakvi su "bezbednosni aspekti" u pitanju, ne zna se. Međutim, zna se da je zbog novonabavljenog aviona naprečac svoj posao zaboravio i Direktorat za civilno vazduhoplovstvo u čijoj nadležnosti je registar svih letelica u Srbiji, koji je javni dokument. Taj registar je, slučajno (ako je tako, neko treba da odgovara jer ne radi svoj posao) ili namerno, poslednji put ažuriran 23. avgusta 2018. i u njega je upisano 445 vazduhoplova, bez "embraera 600", koji je registrovan u oktobru. Tako ispada da, prema zvaničnim državnim registrima, taj avion ne postoji.

Naravno, neminovno se postavlja pitanje – šta će u formalnom vlasništvu BIA taj avion, koje je obrazloženje za kupovinu i šta će tim povodom reći Državna revizorska institucija koja bi, po zakonu, trebalo da kontroliše i trošenje sredstava Službe. Osim, ako se, pošto je prodavac kupac Galenike, nije postigla neka "kombinacija" tipa one scene iz filma "Ko to tamo peva", kad seljak kolje prase, daje ga Paji Vujisiću i kaže: "Ako imate vremena, kupite mi (u Beogradu) džak soli, pa ćemo prebiti od ovoga", a ovaj odgovara, nakon što je otpio podugačak gutljaj rakije iz flaše: "Jašta, brate".

DAVOR LUKAČ

O ČEMU PRIČA

“Kod Vučića je sve fikcija, on pravi inverziju realnosti već pet godina. Sve što on radi drugima, govori da drugi rade njemu. Njega napadaju mediji, mi smo nasilnici, lopovi, fašisti, mi vređamo, lažemo... A ti nazovimediji napadaju isključivo opoziciju i njega veličaju. Naše članove tuku na svakom koraku, nas sam predsednik naziva ološem, društvenim talogom... Mislim da je počeo da brka kad je u realnom svetu, a kad u tome što on pokušava da pravi”

Fotografije: Bojan Stekić

Kako kaže za “Vreme” Dragan Đilas, nekadašnji gradonačelnik Beograda i sada predsednik Stranke slobode i pravde (SSP), Skupštinu ne prati i ne sluša šta se tamo govori. Kaže da nije slušao ni kada je opozicija bila u Skupštini, “pošto to nije imalo nikakvog smisla, a pogotovo nema sada”. Ipak, kada je reč o tzv. “kosovskoj” sednici, jasno je da je detaljno upoznat o zbivanjima u parlamentu.

“Desilo se ono što smo očekivali, napravljeno je cirkus da bi se pokušalo da se uvede opozicija u parlament na raspravu o Kosovu, prvu posle šest godina – bez ideje, bez platforme, bez plana, bez ovlašćenja predsedniku da on vodi pregovore”, kaže Đilas.

“Na osnovu čega ih vodi, kad to nije njegova nadležnost? Video sam da su na gale-

riji zajedno sedeli g. Radoičić i g. Milojević, a da su pored njih sedeli ambasador EU i ambasadori nekih zemalja koje su priznale Kosovo a koje je izdalo poternicu za g. Radoičićem. Zato smo mi kao SSP insistirali, u Deklaraciji o pomirenju, na saradnji dve policije i dva tužilaštva. Nekad su ljudi koji su danas na vlasti hteli da naprave sigurnu kuću za Ratka Mladića, a sada prave sigurnu kuću za razne kriminalce u Srbiji. Isto to se dešava i na Kosovu, samo obrnuto. U zemlji u kojoj nema slobode, u kojoj nema slobodnog izjašnjavanja građana, gde se ljudi prebijaju po ulicama, u kancelarijama predsednika opštine – nema parlamenta, niti je moguće da ga ima. I to se pokazalo tri dana ranije, kada je bio organizovani linč na sudiju Miodraga Majića u parlamentu Srbije.

Nije to ustao Marijan Ristićević i nešto pričao, nego je pričao i Martinović, pa je sišla i Maja Gojković da i ona priča. Očigledno je da su dobili naredbu od Aleksandra Vučića da svi govore o čoveku čiji je ‘greh’ bio u tome što je rekao da pre donošenja jednog zakona treba da se održi javna rasprava i izneo svoj stav. Sa tim stavom se, inače, ja kao običan građanin ne slažem. Naprotiv, smatram da je doživotna robija za te neljude koji naprave takve zločine, da siluju i ubiju dete, preblaga kazna.”

“VREME”: Zašto onda poslanici, koji su sad kod vas u stranci, nisu glasali za ovu promenu krivičnog zakonika?

DRAGAN ĐILAS: Ti poslanici će do kraja mandata ostati samostalni, a ne poslanici Stranke slobode i pravde, jer mi

Š, ČOVEČE

na izborima nismo učestvovali. Ali oni su se obavezali kroz Sporazum sa narodom da će bojkotovati parlament i shodno tome ne mogu da glasaju ni za jedan zakon, pa ni za ovaj.

Bilo je onih koji su tada prekinuli bojkot.

Jedni su slagali građane jer su potpisali da neće tamo biti dok se ne ispune zahtevi koje smo postavili. Drugi nisu potpisali Sporazum sa narodom. Reč je o nekoliko pojedinaca koji su opozicija i koji su smatrali da treba da su u parlamentu. To je njihovo pravo.

A čemu onda sazivanje te sednice, ako je sve to bilo besmisleno? Što je to bilo potrebno Vučiću?

To je pitanje za Vučića. Ja mislim da mu je bila potrebna još jedna govornica,

još jedna mogućnost da priča dva sata i da dâ deset izjava na razne teme. Zašto svaki dan negde ide, nešto priča, obilazi, slika se, komentariše 15 stvari? Zato što čovek živi kao u Matriksu – živi u virtualnom svetu medija i mediji su mu sve. On vlada medijima, plus parama i pritiskom na ljude, raznim ekipama koje idu po Srbiji i prete. Ne vlada rezultatima, pošto ih nema. To je bio još jedan igrokaz i uvek mi je zanimljivo da ljudi misle da, ako uđu u parlament i nešto mu kažu u pet minuta, da će to, kao, nešto da promeni. Šta ćeš tamo, čoveče? Slušaš ga dva sata i 20 minuta, čovek ne odgovori ni na jedno pitanje. A što se tiče Kosova, mislim da je vrlo jasno šta je Aleksandar Vučić radio u ovih šest godina. On je 2012. obećao neke stvari, ne da bi Zapad podržao

njega da pobeđi, pošto ne glasa Zapad, glasaju građani Srbije, nego da bude prihvatljiv ako pobeđi.

Otkud znate da je obećao i šta je obećao?

Vidim po tome šta je radio. Ne treba tu neka velika pamet. On je prvi deo toga što je obećao realizovao kroz Briselski sporazum, a što Boris Tadić nije hteo da prihvati – da povuče državu Srbiju sa severa Kosova. On je to uradio, a u isto vreme je tražio određeni vremenski rok da bi doveo Srbiju do toga da prihvati nezavisnost Kosova na ovaj ili onaj način. Možda ne formalno, ali suštinski da.

Čekajte, DS je tada podržao Briselski sporazum?

Ne, svaki poslanik je glasao po svojoj savesti o Briselskom sporazumu. Jedan deo ljudi je glasao "za", jedan deo – ne tako mali – glasao je "protiv", a jedan deo je izašao iz sale. Ali, ova država je potpisala Briselski sporazum i taj sporazum obavezuje svakoga da ga poštuje i da se u skladu sa njim ponaša. Možemo mi kao država, možda, jednog dana da pokrenemo zahtev da se taj sporazum poništi, ali ne možemo da kažemo da nećemo da ga primenjujemo. Nakon Briselskog sporazuma, Vučić je planirao da podigne ekonomski standard građana, da plate sa 380-400 evra porastu na bar 600 – sećate se da je odmah pričao o 500 evra – i da Srbima 2017. kaže: gospodo, ili ćemo da prihvatimo prečutnu ili zvaničnu nezavisnost Kosova ili ćemo ponovo da se vratimo u ono vreme, onakve plate, onakve životne uslove, očekujući podršku građana za to. Pošto se to nije desilo, i nije mogao čak ni kroz svoje medije da građanima proda priču da se u Srbiji živi bolje, jer se ne živi – pustite statističke podatke ili MMF-ove priče i slične stvari koje nisu realan život – onda je pokušao razmenu teritorija. Njima Preševo i Bujanovac, a on je tražio zauzvrat sever Kosova na koji bi, da je u svom planu uspeo, ušao kao veliki oslobodilac. Očigledno je da je Tači to prihvatio. Međutim, Haradinaj i druga ekipa nisu, kao što nije prihvatila ni Nemačka zbog obećanja koje je dao 2012. godine. Makronu i Trampovoj administraciji možda i može da ponudi nešto novo, njima ništa nije obećao, ali Angela Merkel ne može. I tako je taj plan propao i on danas više nema ništa da ponudi.

On je u Skupštini ponudio dva scenarija – da Kosovo bude priznato u celosti ili da se primeni taj njegov “neviđeni” plan.

To što čovek priča, isto je kao kad maše ljudima koji njemu ne mašu, pa onda kaže “neki mašu, neki ne mašu”. Kome mašeš, čoveče? Kod njega je sve fikcija, on pravi inverziju realnosti već pet godina. Sve što on radi drugima, govori da drugi rade njemu. Njega napadaju mediji, mi smo nasilnici, lopovi, fašisti, mi vređamo, lažemo... A ti nazovimediji napadaju isključivo opoziciju i njega veličaju. Naše članove tuku na svakom koraku, nas sam predsednik naziva ološem, društvenim talogom... Mislim da je počeo da brka kad je u realnom svetu, a kad u tome što on pokušava da pravi. Govori o tome da se povećava zaposlenost, a ljudi pobegoše iz zemlje, kaže da ekonomski neviđeno napredujemo. O čemu pričaš, čoveče? Pa 2014. je Vučić otvarao proizvodnju mercedesa u Ikarbusu i kačio znak mercedesa na autobuse. Pet godina kasnije grad je kupio turske i kineske autobuse. Mercedesa nema. Mercedes je bio fikcija, kao što je ekonomski napredak Srbije fikcija.

Vi ne mislite da zemlja ekonomski stoji bolje?

Zemlja ekonomski stoji katastrofalno.

U odnosu na 2012?

Pogledajte koliko se povećao broj ljudi koji odlaze, a, za razliku od Hrvata, nismo ušli u EU pa da možemo da se zaposlimo u bilo kojoj zemlji Evrope. Kada to pogledate, biće vam jasno koliko je gore. Ili hajde da pričamo u brojevima. Dug 2012. je bio 15,4 milijarde evra, a sada je 23,4 milijarde. Da li je 2018. bio najveći spoljnotrgovinski deficit u poslednjih ne znam koliko godina?

Vratio se taj deficit negde na nivo iz 2012.

Ali u ovoj godini deficit raste i preći će i taj nivo iz 2012. Od 15 najvećih izvoznika iz Srbije samo jedan je počeo da radi u mandatu ove vlasti. Pad nezaposlenosti je posledica promene statističkog obračuna, to jest načina kako se računa broj nezaposlenih, i ogromnog broja ljudi koji odlaze iz ove zemlje.

Samo zbog toga?

Nema napretka u zapošljavanju. Jesu li porasli prihodi od poreza i doprinosa na plate? Nisu, zato što nema novih zapo-

šljavanja, a i to što se zapošljava, to je na malim platama i prihodi države su minimalni jer se, kao što znate, ne plaća porez do određenog iznosa. Kad pričamo o ekonomskoj poziciji Srbije, ona je neodrživa. Po svemu sudeći, EPS je u prošloj godini bio ili na nuli ili u minusu, što je skandal. EPS treba da vuče pola Srbije. Telekom je povećao svoj dug na 91 milijardu dinara, odnosno na 750 miliona evra. Uskoro će taj dug biti na nivou njegove ukupne vrednosti.

Pa i oni mogu da kažu da su investirali, evo, kupili su Kopernikus...

Hoćete da kažete da je ta investicija zasnovana na ekonomskoj potrebi, a ne na političkoj? Da je to što je Telekom dao pare privatnom kablovskom provajderu, a on zatim kupio dve televizije, ekonomski potez? To nema veze sa ekonomijom. To je politička odluka Aleksandra Vučića. Ta vrsta investicije nije isplativa. Ovi krediti koje smo uzeli ili dogovorili sa Kinezima mislim da su već na nivou od 3,5 milijardi, za razne projekte. A sad im se obećava i metro. Kako mislite da gradite metro bez tendera, jeste li poludeli?

Da li je postojao tender kada ste vi hteli da pravite metro sa Francuzima?

Sa Francuzima je bio potpisan međudržavni ugovor po kome bismo od njih kupili vozove i elektro-opremu za 350 miliona evra. Prihvatili smo da tu ne bude tender iz prostog razloga što ne može niko da vam proda voz mimo cene koju su davali u ostalom delu sveta.

Dobro, da li bi bio tender?

Ne, za kupovinu vozova ne bi, ali nemojte da poredite te stvari, one su neuporedive.

Pa, ako ćemo da gledamo princip...

Pa niste u pravu, to vam govorim, nemojte da imate neka predubeđenja i da vas to ograničava u onome što radite. Znači, 350 miliona evra je bila procenjena vrednost kupovine vozova i elektro-opreme. To su vozovi koji se prodaju u celom svetu, i imate vrlo jasne reperne cene, ne može niko da vam naplati više. To vam je kao da kupujete automobile. Pa zna se koliko košta auto koji kupujete, ne može vam niko prodati punta za 20.000 evra. Francuska država je finansirala i izradu studije i projekta metroa, plus bi dala 150 miliona evra za građevinske radove. Uz to, dobili smo pismo EIB-a i EBRD-a da će finansirati građevinske radove kreditom do 500 miliona evra. Bilo je i tad zemalja koje su htele da rade građevinske radove bez tendera, ali sam rekao da ne može. Ne postoji čovek koji može bez tendera da vam kaže kolika je zaista vrednost tako ogromnog građevinskog projekta kao što je metro.

Po mojoj proceni, mi smo od Kineza uzeli kredite za građevinske projekte u vrednosti od oko 3,5 milijardi evra. Te poslove dobijaju kineske kompanije bez tendera. To je ogroman iznos, koji još uvek nije ušao u dug, pošto još te pare nismo povukli. Gradimo auto-puteve koji su besmisleni. Kakav auto-put od Niša do Prištine, šta će nam? Ne postoji potreba za tim. Kakav auto-put od Preljine do Pojata? To smo dali Amerikancima bez tendera. Behtel, 800 miliona evra. Koji je to saobraćaj koji zahteva taj auto-put? Zar nije bilo dovoljno da se, kao u Italiji recimo, napravi put sa po dve trake u jednom smeru? Nama je potreban auto-put od Čačka prema Užicu, jedan kraj da ide ka Novom Pazaru, drugi preko Užica ka Prijepolju. I u vreme prethodne vlade,

■ **“Da bismo došli do izbora, moraju da se smanje i tenzije i mržnja i da svi koji idu na izbore prihvate rezultate koje će ti izbori dati. Da bi do toga došlo, mora da se pregovara između stranaka opozicije i stranaka vlasti, kakva god da je vlast i kakva god da je opozicija”**

postojalo je nerazumevanje za moje stavove. Ja sam se tada zalagao da se prvo napravi auto-put do Kragujevca, pa da se nastavi pored Kraljeva do Čačka. Ali ovde postoji uverenje da će, kada napravite auto-put, investitori automatski da pohrle. A to nije tačno. Kao što nije tačno da će Kuršumljija procvetati ako auto-put prođe pored Kuršumljije prema Prištini. Zaposliće se 20 ljudi na pumpi i još 20 na naplatnoj rampi. I to je to. Zar ne bi bilo bolje da smo napravili jedan kvalitetan, normalan put, a ostale pare uložili u one tri banje koje su propale, u poljoprivredu u tom regionu, u višu školu u Blacu...? Da podignemo ekonomiju tog regiona, pa kada neki turista iz, recimo, Skandinavije sleti u Niš, može brzo i kvalitetno da se preveze do tih banja. Tako se ekonomski diže neki deo Srbije.

Vi znate da ja imam ozbiljna neslaganja sa stavovima MMF-a o ekonomskom razvoju. Kakav razvoj, kad mi već sedam godina rastemo najsporije u regionu? Po Zavodu za statistiku, gde Miladin Kovačević na vrlo čudan način obračunava te statističke podatke – pa će jednog dana kada se promeni vlast biti interesantno pogledati kako se dolazilo do tih brojeva – rast BDP-a u prvom kvartalu je 2,3 odsto. Dozvolite da iskažem svoju ogromnu skepsu prema podatku da je, uz pad industrijske proizvodnje od 1,9 odsto, rast BDP-a 2,3. Pustite me priče o rastu građevine u januaru i februaru, ili poljoprivrede, a energetika nije porasla. Ekonomski nema nikakvih šansi da ova država napreduje u sledećim godinama. Ako je smanjenje plata i penzija način na koji se zemlja pokreće, hajde da ih smanjimo duplo više od onog koliko smo smanjili, pa da imamo razvojni bum. Naravno da je

to besmislica. Nema obrazloženja zašto je minimalna plata lekara u Rumuniji 1960 evra, a naša minimalna 590, jer Rumunija ima 80 odsto veći BDP *per capita* od Srbije, a ne tri i po puta veći. Vi govorite o suficitu u budžetu...

Ne kažem da je suficit dobar, nego da je onaj deficit iz 2012. bio neodrživ.

Ne kažem da je bio održiv, iako je margina u EU tri odsto. Ja sam u to vreme sa svojim timom vodio grad i mi nismo imali te probleme. Drugačije smo radili stvari, verovatno je nama bilo i lakše, neću da grešim dušu. Ljudi stalno zaboravljaju da je Grad dobijao kredite bez garancija države, da je GSP, koji se danas potpuno raspao, bio prva firma u centralnoj i istočnoj Evropi koja je dobila kredit od EBRD-a bez garancije Grada i Republike.

Da li je pametno da se hvalite time kako ste ostavili GSP?

Ne hvalim se, ali je u odnosu na ovo danas...

Uvođenje “Bus Plusa”...

“Bus Plus” je sistem koji i dan-danas radi, niko ga nije poništio.

Rekli su da su veliki penali ako se izađe iz tog posla.

To su besmislice, posle pet godina grad Beograd ima pravo da otkupi ceo sistem, posle 10 godina on postaje vlasništvo Grada. Ali džaba ja objašnjavam “Bus Plus”, kada je slika o njemu davno kreirana.

Konkurs na ćirilici, sa kratkim rokom, jedan ponuđač...

A šta bi promenilo da je bio na latini? Mi smo imali više zainteresovanih, ali su svi tražili garancije za to koliko ćemo minimalno da im plaćamo bez obzira na prihode. Turci su jedini prihvatili da

rade i bez takvih garancija, i pokajali su se, kao i mi.

Pokajali se oni, pokajali se mi, naplata je slabija... Šta je onda bila svrha toga?

Svrha je bila pre svega da se uredi sistem. Ugovor za “Bus Plus” je bio takav da je služba kontrolora prelazila iz GSP-a kod njih. To je 400 ljudi plus još nekoliko stotina koji su radili u sistemu prodaje koji nisu radili skoro ništa, osim što su slali fakture firmama koje su kupovale “markice”. Ili dođe neko kod njih, dâ im menicu, oni mu daju karte za 300.000 evra, firma propadne i mi se ne naplatimo. Nažalost, samo jedan kontrolor je prihvatio da pređe u privatnu firmu, a onda se ispostavilo da po kolektivnom ugovoru ne možemo da otpustimo one koji nisu hteli da pređu. Ali suština je u tome da građani nisu hteli da pri nose kartice automatu kad su ulazili u autobus, niti da ulaze na vrata na kojima piše “ulaz”. Na 100 km od Beograda, u Novom Sadu, to prihvataju, u Beogradu ne. Korist od ovog sistema je informacija gde se svaki autobus nalazi pomoću GPS-a. Kad smo to uveli, prestalo je potkradanje Grada od strane privatnih prevoznika, ali i GSP-a. Više nismo plaćali polaske koji se ne realizuju, jer privatni prevoznik da dispečeru 500 dinara, on napiše da je autobus odradio pet krugova između prve i poslednje stanice, a on uradi četiri. To je sve automatski prestalo, ušteda je bila ogromna, građani su mogli da dobiju informaciju kad autobus stiže u njihovu stanicu, efikasnost je povećana, kao i bezbednost vozača, uvedena je mogućnost da saznate koliko ćete čekati sledeći autobus.

Ali šta je onda bio problem?

Problem je bio što je sve odmah napadnuto i što su naši prijatelji koji su danas na vlasti pravili lažne kontrole, izbacivali žene sa decom i penzionere. Ali sve što sam naveo je manje važno od činjenice da smo mi pogrešili jer nismo pripremili građane za novi sistem. Smatrao sam da, kad postoji u celom svetu, biće prihvaćen i kod nas. To je moja greška kao gradonačelnika Beograda, trebalo je da mnogo ozbiljnije pristupim tome i da shvatim da u Novom Sadu svi hoće da uđu na prednja vrata, a da u Beogradu neće. Trebalo je da radimo sa ljudima,

da objasnimo koristi sistema, da vidimo kako da ovladaju time, da prihvate sistem kao nešto što donosi dobro. Ne postoji nijedan grad u Evropi koji plaća manje od 8,5 odsto, koliko je ugovorio Beograd, ali je ispalo da su sad došli neki stranci koji će da otmu GSP. Sami smo krivi zbog toga.

Pomenuli ste da Vučić živi u matriksu, ali se u izveštaju EK o Srbiji kaže da bi trebalo da postoji međupartijski dijalog. Kako razgovarati sa takvim Vučićem, i da li je to uopšte cilj?

Pa to je jedan od zahteva protesta. Međustranački dijalog. Živimo u zemlji prepunoj tenzija, agresije, mržnje, u kojoj sutra nije moguće organizovati fer i poštene izbore, jer ko zna do čega bi dovele te tenzije. To je jasno, vidimo šta se dešava na lokalnim izborima. Da bismo došli do izbora, moraju da se smanje i tenzije i mržnja i da svi koji idu na izbore prihvate rezultate koje će ti izbori dati. Da bi do toga došlo, mora da se pregovara između stranaka opozicije i stranaka vlasti, kakva god da je vlast i kakva god da je opozicija, i ko god činio te stranačke pregovaračke timove. Na kraju krajeva, i Evropa je rekla isto što i mi. Ja to govorim još duže, ali protest je to rekao pre dva meseca. Evropa je rekla i da je parlament takav kakav je, da regulatorna tela ne rade svoj posao, da nije prihvaćeno ništa od preporuka OEBS-a i ODIHR-a od izbora 2016... U tom izveštaju sve piše. Čitao sam ga vrlo pažljivo i vidim velike razlike u ocenama koje su bile pre šest meseci ili godinu dana.

A otkud ta promena?

Posle sedam godina i milion primera, i Evropa je shvatila sa kim ima posla. Sami protesti su u tome pomogli jer su ogolili mnogo toga u ovoj zemlji. Pokazali su kakva je vlast, pokazali su i slabosti opozicije, pokazali su energiju građana. Mnoge stvari su se promenile u ovih šest meseci, mnogih još nismo ni svesni.

Zašto je toliko pao broj građana na protestima? Idete danas (subota) u Kruševac. Šta ako tamo bude manje ljudi nego prvog dana protesta, pre pola godine?

A što je to bitno? Nije pritisak broj ljudi. Ako tako gledate, najveći pritisak je bio 13. aprila, kada je po tim neutralnim procenama bilo 35.000 ljudi. Vučić zna da na njegovom protestu nije bilo više

od 50.000, a doveo je 2000 autobusa. On zna šta to znači. Neki kažu da on ponekad pokazuje neke znake ludila. Da li je lud ne znam, ali znam da nije glup. On jako dobro zna da u Beogradu ima više od 100.000 članova stranke, a da ih na mitingu nije bilo ni 10.000. On zna da je u Smederevo doveo 70 autobusa i da je imao samo 3000 ljudi. Naravno, pošto je sve fikcija, sve je laž i manipulacija, prvo što kaže jeste da je iznenađen koliko je puno ljudi došlo. Kad Vučić kaže da je iznenađen velikim brojem ljudi, znajte da ih nema dovoljno.

U redu, ali zašto je broj ljudi znatno manji na protestima sada nego pre mesec ili dva?

Ne možete da očekujete da će ljudi da hodaju svakog petka ili subote iz nedelje u nedelju.

Ali, hodali su, mesecima.

Jesu, nekad ih je bilo više, nekad manje, najviše ih je bilo kada je bila šetnja za Olivera Ivanovića, pa sledeći put 13. aprila, pa će opet na jesen, ako se ništa u ovoj zemlji ne promeni. Ponovo će biti ljudi u velikom broju na ulici. Ta energija ne može da nestane, ona je tu. Ona je dovela da u Srbiji danas koalicija oko SNS-a može pod ovakvim izbornim (ne)uslovima da dobije 43 odsto, a ujedinjena opozicija 41 odsto.

Odakle taj podatak?

Ima više raznih istraživanja.

Dajte jedno.

Pa imate vi u "Vremenu" istraživanja NSPM-a Đorđa Vukadinovića koja objavljujete.

Jeste li na njih mislili kad ste napisali taj podatak na Tviteru?

I na njih, pošto ih ima još, samo su naručeni za klijente koji ih ne objavljuju. Verujem njima, a ne IPSOS-u koji je, kad je Vučiću trebalo, davao DS-u sedam odsto u Beogradu, a listi koju sam ja vodio 13,4 odsto. DS je dobio tri puta manje, naša lista 50 odsto više. Ne verujem ni Faktor plusu, koji uzme IPSOS-ove podatke, pa ih malo promeni, stavi Nenada Popovića na 2,5 odsto i PUPS na 3,5, a oni nemaju zajedno jedan odsto. Ljudi ne znaju da se danas najveća opoziciona stranka zove "opozicija, ali ne znam za koga". Kada se radi istraživanje, vi na upitniku dobijete imena stranaka, organizacija za koje ćete glasati. Ako među

■ "Da sam se ja slikao na svemu što smo uradili, bilo bi me pet puta više nego što Vučića ima danas u medijima"

njima nije ta stranka ili organizacija za koju ćete da glasate, onda se vi vodite kao "neizjašnjeni". I sve to znaju i u IPSOS-u, samo što iz lukrativnih razloga to neće da saopšte. Brisanjem ljudi koji su za opoziciju ali ne kažu za koju stranku, procenat podrške koaliciji oko SNS-a raste sa 43 na preko 50 odsto, ali to nema veze sa realnošću.

Kada kažete da je opozicija na 41 odsto, to je uključujući te neizjašnjene ili ne?

Da, 19 odsto ljudi kaže "opozicija, ali ne znam za koga". Onda ide Savez za Srbiju sa 15 odsto i tako dalje. Ti ljudi će izaći na izbore, i zato se zalažem da na izborima mora da bude jedna opoziciona lista. Nema druge. Ali, da bismo došli do tih izbora, moraju da se promene izborni uslovi i moraju da se promene mediji. Imate drastičan pad rejtinga vlasti u Beogradu. U ovom trenutku, 46 odsto građana smatra da grad ide u lošem smeru, a 36 odsto da ide u dobrom, i to po telefonskom istraživanju, koje je uvek bolje za vlast. Mislim da je taj odnos 50:30. Pedeset odsto Beograđana danas misli da grad ide u lošem smeru. I nema više tih izbora na kojima ova vlast može da pobedi u Beogradu. A ne bi pobedili ni u Srbiji jer danas oko pola miliona ljudi koji su glasali za Vučića nisu više sigurni da bi to opet uradili.

A kako do pobeđe na izborima kroz bojkot izbora?

Bojkot postoji da bismo dobili poštene izbore na kojima vlast nema ama baš nikakve šanse. Ali, u tom slučaju imaćete jednu stvar, koja je, realno, falila ovim protestima, a to je nešto što vas povuče – jedna stvar je kada se borite protiv nečega, a druga kada se borite za nešto što vam je uzeto. I 1996. i 2000. vlast je htela da otme pobeđu. Ako Vučić raspiše izbore pod ovim uslovima, svi mi znamo da on ide u krađu izborne volje građana i da

■ “Jedna stvar sa kojom se ne slažem u Izveštaju EK jeste da Srbija ide sporije ka EU nego što bi trebalo. Srbija zapravo uopšte ne ide ka Evropskoj uniji. Srbija se od nje udaljava”

nam otima nešto što je naše. U tom trenutku se stvara taj dodatni motiv i, sve-
stan toga, Vučić je odustao od prevremeni-
h izbora.

**Čekajte, kako vam otima ako ne iza-
đete na izbore?**

Zato što svi znaju da ti izbori nema-
ju veze sa slobodnim izborima i da oti-
ma mogućnost da mi iskažemo volju na
njima. On čovek krade izbore. I to gra-
đani neće da dozvole, a neće ni Evropa.
Evropa ne može da dozvoli da i dalje ima
to što ima ovde. Jer, gde smo mi 30 godi-
na posle raspada Jugoslavije i 20 godina
posle bombardovanja Srbije? Johanes
Han priča besmislice kad dođe ovde, pa
onda dobije izveštaj u koji uđe sve ono
što je napisala televizija N1 i oko čega se
pravio lud prilikom posete Beogradu. Ali
gospodin Han više neće biti na poziciji na
kojoj je bio. Platili smo ogromnu cenu što
neki ljudi koji su “dužili” Srbiju u ovom
periodu na kraju nisu hteli da priznaju
da je ovde gore nego što je bilo pre, jer
bi priznali da su oni bili neuspešni. To je
problem i zamka u koju su upali i MMF
i svi ostali.

Jedna stvar sa kojom se ne slažem u
Izveštaju EK jeste da Srbija ide sporije
ka EU nego što bi trebalo. Srbija zapra-
vo uopšte ne ide ka Evropskoj uniji. Srbi-
ja se od nje udaljava. Jesmo li imali Sašu
Jankovića za ombudsmana? Da li je sada
napredak što je došao čovek koji se ne
može uporediti sa Sašom Jankovićem? Jesmo
li imali poverenika za informaci-
je od javnog značaja? A da li ga imamo
sada? Nemamo. Pritom vlast kaže da će i
kad ga bude bilo on biti suprotnost Šabi-
ću. A svi znamo da je Šabić sjajno radio
taj posao. Da li su mediji 2012, uz sve što

se dešavalo, ipak bili daleko slobodniji
nego 2019? Jesu li sve televizije sa naci-
onalnom frekvencijom, osim RTS-a, bile
tabloidne kao što su danas? Nisu. To je
pitanje medija, a ne da li se svaka vlast
bori da je mediji što manje kritikuju. To
je u celom svetu tako. Jedna stvar je da se
borite da vas neko ne kritikuje, da biste
sutra imali više glasova, a druga da te
medije koristite da napadate svoje poli-
tičke protivnike i da ih masakrirate, kao
i sve ljude koji drugačije misle.

**Koliko ste vi imali uticaja na medi-
je tada?**

Priča ide da sam ja imao uticaj na
medije zato što sam bio vlasnik Direct
Media? A svi su zaboravili da Direct
Media nema svoje pare, nego pare svojih
klijenata, i klijent neće da dozvoli da se
reklamira na televiziji gde mu nije isplati-
vo. Ne možete vi da stavite reklamu tamo
gde nema tiraža i rejtinga. I 2013. i 2014.
imao sam Direct Mediu, ali su me medi-
ji masakrirali.

Dobro, šta se promenilo?

To ja vas pitam. Ako sam preko tih
budžeta, minuta i sekundi kontrolisao
medije, kako ih nisam kontrolisao i posle
2012, kad je krenula haranga u “Kuriru”
i na Pinku? Ta priča da time kontroli-
šete medije što imate medijsku agenci-
ju i budžete klijenata na osnovu rejtin-
ga usmeravate prema raznim medijima,
jeste ordinarna budalaština.

Uostalom, gde se uticaj video? Jesam
li odlazio na B92 i imao emisije sa Dani-
com Vučenić, koje su se završavale mal-
tene u potpunoj svađi? Ili sa Suzanom
Trninić, Jugoslavom Ćosićem? Da li me
je Olja Bečković štedela u pitanjima? Ona
me pitala isto ovo što me vi danas pita-
te, a mogu da kažem da je ona moja pri-
jateljica. Kako sam prolazio kad jednom
u nekoliko meseci odem u “Beogradsku
hroniku” kod Rade Đurić? Jesam li ja bio
gost na Studiju B svaki drugi dan ili jed-
nom godišnje?

**Da li je pametno da pominjete Stu-
dio B?**

Kako nije pametno, to je bila čista grad-
ska televizija, nije se uopšte bavila politi-
kom. Vodili su je Saša Timofejev i Nema-
nja Vranković. Na njoj su radili Danijela
Šegan, Maja Nikolić... Što ih ne pitate da
li sam ih ikad zvao i bilo šta tražio, osim
što sam molio Timofejeva da vrati Sara-
pi emisiju koju mu je oduzeo jer je imao
probleme sa alkoholom...

**Ne govorim u odnosu na ovaj sadaš-
nji Studio B, ali je bio hvalospev
vama.**

Ma kako je bio hvalospev, zašto to pri-
čate, siguran sam da Studio B niste ni gle-
dali. U kom delu je bio hvalospev?

Generalno, na nivou televizije.

Nemojte to “generalno”, to vam je
“Informer” i Vučićeva priča. Dajte vi
konkretno, kako je bio hvalospev? Daj-
te podatke koliko sam puta bio na Stu-
diju B, koliko su priloga objavili u koji-
ma sam ja govorio?

Hvalospev politici gradske vlasti.

Oni su pratili šta se dešava u Gradu
Beogradu, bili su gradska televizija, bavi-
li su se gradskim temama, uopšte nisu
imali visoku politiku. I imali su nekoli-
ko puta veći rejting nego danas zahva-
ljujući kvalitetnim ljudima koji su tada
radili na Studiju B.

**Generalno, cela koncepcija Studija B
je bila takva. Ko god je gledao tada,
može to da kaže.**

To nije tačno, niste u pravu. Uostalom,
da biste to tvrdili potrebno je da razгова-
rate sa svim tadašnjim gledaocima Stu-
dija B. Jesam li ja bio na otvaranju sva-
kog vrtića, svakih 10 kilometara asfalta,
pingvinarijuma? Da li sam se slikao na
otvaranjima mostova? Danas se slikaju
kad stavljaju kućice za vrapce. Da sam se
ja slikao na svemu što smo uradili, bilo
bi me pet puta više nego što Vučića ima
danas u medijima.

✎
RADMILO MARKOVIĆ

Superhik i dalje jaše

Izložba povodom jubileja Alana Forda osim što se drži opštih mesta, priredena je u senci dela grada koji simboliše sve što su autori ovog serijala uspešno ismevali još pre pola veka. I otvorena je pod pokroviteljstvom alanfordovskih likova

Fotografije: Tanja Valič / Tanjug

Nema sumnje da je na našim prostorima Alan Ford više od strip-serijala. Sticajem okolnosti, satrične avanture disfunkcionalne Grupe TNT nastale iz pera Maksa Bunkera i Magnusa, na području bivše Jugoslavije popularnije su nego u matičnoj Italiji. Veliku zaslugu za to možemo pripisati

i izvanrednoj adaptaciji prevodioca Nenada Briksija, koji je učinio da Alan Ford u našim izdanjima zaista bude duhovitiji od originala. I ukratko, već decenijama je Alan Ford ex-jugoslovenska satira života i popkulturni fenomen, čije citate poznaju i oni koji se za strip ne zanimaju.

Ipak, sve zasluge pripisuju se izvanrednom tandemu – Magnus i Bunker – koji su daleke 1969. godine u naletu inspiracije stvorili plejadu likova kojoj se i danas rado smejemo. Oni su uspjeli da ispletu kompleksnu mrežu socijalne i političke

BOLJE JE BITI BOGAT I ZDRAV...
Goran Vesić u "Beogradu na vodi" otvara izložbu povodom jubileja Alana Forda

kritike, improvizovane komedije, grafičkih doskočica i repetitivnih kanonskih šala, koje odolevaju vremenu i prilikama, te su i danas, pola veka od nastanka, i dalje aktuelni.

Obeležavanju pola veka od nastanka *Alana Forda* pridružio se i Beograd. Tačnije "Belgrade Waterfront" i "Color Media Communications", koji su na savskoj promenadi Beograda na vodi priredili izložbu printova tabli i naslovnica *Alana Forda*. Izložbu je otvorio niko drugi do jedan od gradskih oca – Goran Vesić.

No, dok je verovatno zabavno i neizbežno *Alana Forda* kao niz gegova vickastih junaka, ne sme se smetnuti s uma da su Magnus i Bunker stvorili serijal kao oštru kritiku društva, pogotovu njegovih korumpiranih i izrabljivačkih strana. Bogataši, dekadentni sistemi vrednosti, politička korupcija i klasne razlike stalni su motiv *Alana Forda*, čak više nego visprene dosetke glavnih junaka ili Briksijeve adaptacije natpisa na Grunfovim majicama.

Magnus i Bunker bili su nemilosrdni prema političkim i bogataškim strukturama, što će teško biti prikazano na izložbi koju bi otvorio neko iz vlasti. Ili bi to učinio iz neznanja ili ultimativnog čina autoironije, jer veliki deo segmenata iz *Alana Forda* primenljiv je na današnjicu. Tako, na primer, poseta Amerikana diktatorskom režimu odigrava se

u maniru Potemkinovih sela; dok predizborna kampanja iz *(Ne) glasajte za Notaxa* razotkriva ciničnost stranačkih skupova i razlika u porukama radničkom i bogataškom staležu.

A i kao jedan od najistaknutijih negativaca iz *Alana Forda* ističe se Superhik, razbojnik kužnog zadaha koji otima od siromašnih da bi dao bogatima. Osim što je epizodom *Superhik* serijal dobio na popularnosti u Italiji, ovaj arhinepriatelj Grupe TNT prvi put se pojavljuje da bi zapalio stračare kraj reke koje su se našle na putu izgradnji luksuznog naselja.

Već u sledećem broju pojavljuju se čuvena tri gradska oca, od mилоšte zvana Tri prasca zbog facijalne sličnosti sa ovim životinjama u orvelovskom maniru. Tri prasca su oličenje korupcije i bahatosti

vlasti, i redovno vrše pritisak na dobroćudnog šefa policije da bi zaštilili bogate moćnike Njujorka. Magnus i Bunker ih nisu štedeli. Bilo da štite Superhika jer otima od siromašnih, ili puštaju očito krivog Centuriona na slobodu jer pripada bogatima, Tri prasca su paradigma vlasti u svakom obliku i vremenu. Jedino je pitanje koja je vlast spremna da to prizna sebi i drugima.

Izložba povodom jubileja *Alana Forda* osim što se drži opštih mesta, priređena je u senci dela grada koji simboliše sve što su autori ovog serijala uspešno ismevali još pre pola veka. I otvorena je pod pokroviteljstvom alanfordovskih likova, koji nisu svesni implikacija na koje ovaj strip sugeriše.

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Skupštinom protiv

“Ako pričamo o uslovima za ulazak u EU, član 49. Ugovora o EU kaže: ‘... države koje dele vrednosti Evropske unije pobrojane u članu 2...’, a to su, pre svega, demokratija, vladavina prava, nezavisnost institucija, zaštita ljudskih i manjinskih prava. Dakle, to je prvi uslov i to se prvo gleda – da država ima demokratiju koja funkcioniše. A mi upravo u tim fundamentalnim stvarima imamo jasan trend nazadovanja”

Pre samo godinu i po dana potpredsednik Evropskog pokreta u Srbiji Vladimir Međak je u intervjuu “Vremenu” bio uveren da će Strategija Evropske komisije Žan-Kloda Junkera predstavljena u februaru 2018. biti usvojena na Samitu šefova država i vlada u junu iste godine. Ta strategija je predviđala da Srbija i Crna Gora postanu članice Evropske unije (EU) do 2025. Međak je tada pokazao i umereni optimizam da je Srbija sposobna da zatvori sva poglavlja za pristup EU do 2013. i da pomenute 2025. postane punopravna članica evropskog saveza. Nedavni izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije za 2019. (koji se prati od marta do marta) ne uliva veliko poverenje u mogućnost dostizanja zadatog roka.

“VREME”: Delite li još uvek umereni optimizam po pitanju mogućnosti da Srbija do 2025. uđe u EU? Kako vam sada te šanse izgledaju?

VLADIMIR MEĐAK: To je sada nezvodljivo s obzirom na to šta se sve u međuvremenu izdešavalo. Imali smo situaciju da smo dva puta za redom usvojili budžet bez rasprave: odmah posle mog intervju u decembru 2017. uvedena je ona praksa sa 300 amandmana da opozicija ne bi imala vremena da raspravlja o budžetu za 2018. To je ponovljeno i za ovogodišnji budžet iako je rečeno da to ne treba da se radi. Zatim smo pali na lestvici Freedom housea, a onda i za 15 indeksnih poena manje u odnosu na prethodnu godinu po pitanju slobode medija, pali smo i na listi FATF (Međudržavno telo za borbu protiv pranja novca), krajem prošle godine su počeli protesti zbog prebijanja Borka Stefanovića, a dobili smo i tekst amandmana na Ustav u oblasti pravosuđa koji neće obezbediti nezavisno pravo-

sude. To su sve vrlo ozbiljne stvari, a pritom mi pričamo o stanju demokratije, sve ostalo je drugorazredno. Ako pričamo o uslovima za ulazak u EU, član 49. Ugovora o EU kaže: “... države koje dele vrednosti Evropske unije pobrojane u članu 2...”, a to su, pre svega, demokratija, vladavina prava, nezavisnost institucija, zaštita ljudskih i manjinskih prava. Dakle, to je prvi uslov i to se prvo gleda – da država ima demokratiju koja funkcioniše. A mi upravo u tim fundamentalnim stvarima imamo jasan trend nazadovanja. Pritom, u EU postoje tendencije koje idu u istom pravcu kao i naše: Poljskoj pretili suspenzija prava članstva zbog toga što je narušen princip nezavisnosti pravosuđa. Već se desilo da sudije iz drugih članica EU odbijaju da Poljskoj izruče optužene zato što imaju sumnje u to da li u toj zemlji postoji pravo na fer suđenje ili ne. A, članstvo u EU je najveći stepen poverenja između dve države. Bila je situacija pre dvanaest, trinaest godina da nemački kancelar nije mogao da dođe na jedan samit, pa je ovlastio francuskog predsednika da glasa u ime Nemačke na tom samitu. E, sad, ti od tog nivoa poverenja dođeš dotle da jedna država neće da izruči drugoj optuženog zato što nije ubeđena u nezavisnost pravosuđa u toj zemlji. To je, zaista, osnovna vrednost na kojoj počiva funkcionisanje EU i država kao Srbija, koja je kandidat, ne može ovakvim amandmanima da dokaže da će imati nezavisno pravosuđe. Produžićemo pregovore i moraćemo dva puta da menjamo Ustav ili, na kraju, nećemo ući u EU. Nama će ovo biti pod ozbiljnom lupom država članica.

Možemo li sada da kažemo da vi više niste umereni optimista i da nema šanse da Srbija do 2025. uđe u EU?

Ja ne vidim da smo mi spremni da uradimo sve što treba. Mi imamo jasan spisak stvari koje treba da uradimo. Što se vremena tiče, Srbija je 2011. dobila ocenu EU da za pet godina, uz manje ili veće napore, može da završi proces usklađivanja. Sad je prva polovina 2019. i mi do kraja 2023, teoretski, imamo četiri i po godine. Ali bi moralo da dođe do ozbiljne promene u našem ponašanju i načinu kako mi vodimo proces pridruživanja EU za koji ja verujem da nije moguć. Kad bi se promena desila u smislu da počnemo da radimo stvari kako treba, tada bi moglo da se stigne. Vreme je toliko kratko, a toliko posla ima da ja mislim da mi ne možemo do 2023. da završimo pregovore da bismo 2025. bili zvanično primljeni. Mi u međuvremenu imamo jedne parlamentarne i jedne predsedničke izbore, svaki uzimaju po šest meseci kada prestaje rad na ovim poslovima. U tom smislu, to više nije realno. Pogotovo kad pogledamo agendu Narodne skupštine – evropske integracije uopšte nisu visoko na listi prioriteta prema broju zakona koji se usvajaju.

U decembru 2017. ste rekli: “U izbornim godinama ovakvi planovi ne mogu da prođu jer se političari bave dobijanjem izbora. Zato je veoma bitno da ova vlada izgura ceo mandat do 2020. Znači da ćemo imati dve mirne godine za usklađivanje zakonodavstva.”

Koje nismo iskoristili.

A jesu li to, uopšte, mirne godine?

Nismo imali izbore, ali nisu bile mirne. U prošlogodišnjem izveštaju Vlade, ona sama kaže da je ispunila 41 posto. U situaciji kad ima skupštinsku većinu od 157 poslanika. Sa takvom većinom ne postoji bolja situacija za harmonizaciju zakonodavstva sa EU. A mi imamo 41 po-

protesta

Foto: Marija Janković

sto ispunjenosti za prošlu godinu. Sopstvenog plana!

Kako vam izgleda rad parlamenta uzimajući u obzir opstrukciju većine i kasniji bojkot opozicije u pogledu donošenja zakona za harmonizaciju sa EU?

Problem je što Narodna skupština nema zakonodavni plan. Ona planira prema onome što joj vlada traži da uradi. A vlada se onda ne pridržava sopstvenih planova. Mi smo imali situaciju da je na prvoj sednici jesenjeg zasedanja prošle godine na dnevnom redu bio jedan zakon. To je trebalo da bude udarna sednica jer si to pripremao celog leta. Od juna do septembra to je trebalo da pripremiš, a tebi na prvoj sednici bude samo jedan zakon! A ove godine, tokom prolećnog zasedanja, na drugoj sednici je bio zakon o finansiranju Vojvodine i rezolucija o Vojvodini koje je predložila opoziciona Liga socijaldemokrata Vojvodine. I onda to vladajuća većina odbije da usvoji. Čemu je to služilo? Po mom mišljenju to je direktna posledica i odgovor vladajuće većine na dešavanja na protestu. To drugo zasedanje je, bukvalno, bilo iznuđeno, što znači da plana rada nema.

Može li se reći da je ovogodišnji izveštaj Evropske komisije najoštrijeji otkad su na vlasti Srpska napredna stranka i Aleksandar Vučić?

Mnoge stvari su, zapravo, ponovljene iz izveštaja od prošle godine, samo što je narativ koji prati izveštaj mnogo oštrijeji. Skoro sve stvari su se mogle naći prošle godine – i FATF i mediji, samo je narativ bio drugačiji. Čak je u prošlogodišnjem izveštaju konstatovano da u osam poglavlja nismo imali nikakav napredak. Ovaj izveštaj je uočio samo tri. Narativ koji prati izveštaj je drugačiji iz prostog »

■ **“Ovakvim ponašanjem i zakonskim rešenjima ti, bukvalno, dovodiš do otpora građanstva. Dakle, raskida se to poverenje između države i građana. A to poverenje je osnova za sve. Jer sutradan, ne daj Bože, izbije rat, država će da te zove u vojsku. Je l' ti imaš poverenje u tu državu? Da se svedemo na taj najniži nivo: da li imaš poverenje u državu da kad te ona pozove u rat, znaš da taj rat jeste bio neminovan i da niko neće tvoj život da potroši za neke druge ciljeve? Jer, to je, zapravo, donja linija poverenja prema državi”**

razloga što su se negativne tendencije iz prošle godine sada nastavile i pojačale. To znači – poruka nije primljena. Evo, sad smo imali izmenu Krivičnog zakonika u roku od deset dana i uvedena je kazna doživotnog zatvora bez mogućnosti pomilovanja. Iako u obrazloženju samog zakona koji je Ministarstvo pravde poslalo parlamentu stoji da su oni imali javnu raspravu o tom tipu kazne 2015. i da su odustali od toga kad su videli da struka ima potpuno podeljena mišljenja. To su ozbiljne i krupne promene u jednom sistemu koje ne mogu i ne smeju da se dešavaju preko noći. Ne smeš ti tako da promeniš sistem preko noći!

Imate li ikakvo objašnjenje zašto se to dešava?

Iskreno, mislim da je to posledica protesta. Predlog o doživotnom zakonu pokrenula je Fondacija “Tijana Jurić” još pre nekoliko godina. Ta je inicijativa godinama stajala negde i niko se nije obazirao na nju. I sad je odjedanput izvučena. Kao i zakon o švajcercima, kao i ova rasprava o Vojvodini, plus zakon o žičarama. I na kraju, na šestoj sednici Zakon o glavnom gradu. Sve je to posledica protesta i pokušaja zaustavljanja pada rejtinga. Ili pokušaj uzimanja nekih simpatija javnosti. Eto, sad se deca brane doživotnim zatvorom. To je nešto o čemu treba da se raspravlja. Ne možeš ti da promeniš suštinu krivično-pravnog sistema u roku od deset dana. Jugoslavija je imala smrtnu kaznu, ali se ona, iako je postojala u Krivičnom zakonu, decenijama nije izvršavala, da bi tek onda bila izbačena iz sistema. Mi sad imamo gomilu posledica – kazna od 30 do 40 godina je zamenjena doživotnim zatvorom. Sad između 20 godina i doživotne nemamo ništa i može da

dođe do situacije da sudije masovno za nešto za šta bi izričali između 30 i 40, počnu da izriču kazne od 20 godina jer nisu sigurni u doživotni zatvor. Tako zakoni ne mogu da se donose. I onda imaš ozbiljnu situaciju da sudija Miodrag Majić, koji je član Apelacionog veća, krivičar, doktor prava, javno iznese kritiku predloga zakona i dođe do toga da on dva dana bude glavna tema u Narodnoj skupštini. Da ga optuže da je uzео pare da bi oslobodio nekoga, što je krivično delo. Da ga proglaše narodnim neprijateljem zato što je izneo stav o krivičnom zakonodavstvu, a on je sudija krivičar. Pa, o čemu će on da priča? O kukičanju, vezenju, o goblenima? O čemu, ako ne o svojoj profesiji? Pri tome se izmena Krivičnog zakonika prikazuje kao narodna inicijativa. To nije narodna inicijativa, to je predlog vlade. Vlada je kao osnovu uzela narodnu inicijativu Fondacije “Tijana Jurić” i to poslala u skupštinu. I to se prikriva. Da je to bila narodna inicijativa, onda bi, po proceduri, predlagač bila Fondacija “Tijana Jurić”, a ne Vlada Srbije.

U izveštaju Evropske komisije i piše upravo to – da skupština nije uvrstila na dnevni red nijedan predlog opozicije niti bilo kakvu narodnu inicijativu sve ove godine.

Ne. I zakoni se donose po hitnoj proceduri, što je zabrinjavajući trend. Pritom se hitna procedura veoma često obrazlaže vezivanjem za proces evropskih integracija, a to ne stoji. Neki zakoni, zaista, nemaju nikakve veze sa evropskim integracijama, a kao takvi prolaze. Recimo, prošle godine je bio Zakon o detektivskoj delatnosti. Nikakve veze nema.

Evropska komisija konstatuje da “Srbija treba da stvori okruženje

za neometanu slobodu izražavanja, obezbedi poštovanje medijskih zakona, usvoji novu medijsku strategiju i obezbedi odgovarajuće finansiranje javnih servisa i transparentnost vlasništva u medijima”. Kakvo je vaše mišljenje o stanju medijskih sloboda u Srbiji?

Komisija nas je pohvalila za novu medijsku strategiju, ali je tačka preseka za izveštaj mart mesec. U međuvremenu je vlada poslala u Brisel drugu medijsku strategiju koja se razlikuje od one o kojoj je postignut dogovor. To nije prvi put. Mi smo imali analizu reforme pravosuđa oko koje se manje-više složi cela struka: i sudije, i profesori, i civilno društvo, i svi se tu slože. A onda vlada izađe sa potpuno drugim amandmanima. To je problem. Civilno društvo je išlo u Brisel da brani Akcioni plan za poglavlje 23 (reforma pravosuđa) pred institucijama i članicama EU. Da objašnjava da civilno društvo stoji iza toga. Jer kad je pravljén Akcioni plan, deo civilnog društva je podneo komentare koji su bili usvojeni. To je stvorilo osećaj zajedništva, osećaj vlasništva nad tim dokumentom. Onda se potpuno druga stvar uradi i to što stoji u Akcionom planu se ne poštuje i ne sprovodi. Zašto imamo raskorak između onoga šta priča civilno društvo i šta priča vlada? Pa, upravo zato: dogovorimo se da se uradi jedna stvar, a oni urade drugu. To tako ne može. Ovakvim ponašanjem i zakonskim rešenjima ti, bukvalno, dovodiš do otpora građanstva. Dakle, raskida se to poverenje između države i građana. A to poverenje je osnova za sve. Jer sutradan, ne daj Bože, izbije rat, država će da te zove u vojsku. Je l' ti imaš poverenje u tu državu? Da se svedemo na taj najniži nivo: da li imaš poverenje u državu da kad te ona pozove u rat, znaš da taj rat jeste bio neminovan i da niko neće tvoj život da potroši za neke druge ciljeve? Jer, to je, zapravo, donja linija poverenja prema državi. Ideš da braniš državu, a ne nečiji tuđi cilj koji je to u ime države prikrío. Građani moraju da imaju poverenje u državu, moraju da znaju gde porez odlazi. Na taj način se ti prikazuješ kao neko ko upravlja državom, a nije vlasnik države. Ti si dobio državu na upravljanje kad si pobedio na izborima, nisi postao njen gospodar.¶

RADOSLAV ČEBIĆ

Pink Lady®

PREMIJUM BREND

Pink Lady – Mnogo više od jabuke

Konzervativni, neobavešteni i zabrinuti

Čak 40 odsto mladih smatra da članstvo u Evropskoj uniji nije važno pitanje za Srbiju.

Pre deset godina tako je mislio tek svaki deseti učenik (9,6 odsto). Ovo je samo deo nalaza obimnog istraživanja “Evaluacija efekata predmeta Građansko vaspitanje – 10 godina posle” koje su sprovele Građanske inicijative (GI) u saradnji sa Civil Right Defenders (CRD)

Stavovi srednjoškolaca prema članstvu u Evropskoj uniji su preovlađujuće negativni. Tek četvrtina mladih (26 odsto) smatra da je za Srbiju važno da postane član EU. Za više od trećine mladih (39 odsto) to je malo ili nimalo važno. Ovi podaci ukazuju na izražen porast negativnog stava prema priključenju Srbije u odnosu na prethodno istraživanje, kada je polovina učenika i učenica (51 odsto) smatrala da je to važno za zemlju u tranziciji. S obzirom da sada čak 40 odsto mladih smatra da ovo nije važno pitanje za Srbiju u odnosu na to da je taj stav delio tek svaki deseti učenik (9,6 odsto), ovo je jedna od najuočljivijih promena

u proteklom periodu i svedoči o znatno manjoj privlačnosti Evropske unije u odnosu na period pre jedne decenije.

Ovo je samo deo nalaza obimnog istraživanja “Evaluacija efekata predmeta Građansko vaspitanje – 10 godina posle” koje su sprovele Građanske inicijative (GI) u saradnji sa Civil Right Defenders (CRD). Istraživanje, čiji su autori dr Aleksandar Baucal, dr Tamara Džamonja Ignjatović i dr Zoran Pavlović, urađeno je 18 godina nakon uvođenja predmeta Građansko vaspitanje. Zajedno sa verskom nastavom, Građansko vaspitanje je uvedeno u školski sistem kao fakultativni predmet školske 2001/2002. godine u kontekstu ta-

dašnjih značajnih društvenih promena, a od 2005. godine oba predmeta dobijaju status obaveznih izbornih predmeta.

UZORAK

Ukupno je ispitano 1096 učenika i učenica završnih razreda gimnazija i srednjih četvorogodišnjih i trogodišnjih stručnih i tehničkih škola sa cele teritorije Srbije. Nakon kontrole prikupljenih podataka mali broj upitnika učenika koji ne pohađaju GV isključen je iz uzorka i daljih analiza, s obzirom da je planom evaluacije predviđeno da u uzorak budu uključeni samo oni koji pohađaju ovaj predmet. Ukupan uzorak učenika stoga uključuje 1073 uče-

nika i učenice. Detaljan prikaz karaktera uzoraka dat je u okviru rezultata ispitivanja.

U istraživanju je učestvovalo ukupno 36 nastavnika i nastavnica Građanskog vaspitanja srednjih škola, od čega 30 njih ženskog pola. Ispitano je i 18 direktora i direktorki srednjih škola, ali je tu polna proporcija uzorka obrnuta, u korist 2/3 ispitanika muškog pola.

Upitnik za učenike srednjih škola se sastojao od 54 pitanja, koja su tematski slična prethodnom ispitivanju iz 2009.

njila u odnosu na prethodno istraživanje, kada je skoro polovina učenika verovala da će se povećati sigurnost građana, da će prava radnika biti bolje zaštićena itd.

S druge strane, najzastupljenija negativna očekivanja od ulaska zemlje u EU jesu da će stranci postati vlasnici velikih kompanija (44 odsto) i da će nacionalna bogatstva biti u rukama stranaca (40 odsto). Ova negativna očekivanja su se nešto povećala u odnosu na 2009. U skladu s tim su i podaci koji ukazuju

Ono što dodatno zabrinjava, imajući u vidu da je priključenje EU jedna od prioritarnih politika Vlade Srbije, jeste relativno negativno viđenje potencijalnog priključenja Srbije EU. Manjina mladih smatra da je ulazak Srbije u EU bitna stvar, dok se teško mogu izdvojiti neke, za mlade, nesporno dobre strane tog procesa, kao što su bolji odnosi sa drugim državama, povećanje kvaliteta obrazovanja i broja zaposlenih. Strah od velikih kompanija i inostranog kapitala, odnosno vlasništva u nacional-

EVROPA JE NEBITNA, NE DRUŽIMO SE SA ALBANCIMA: Srednjoškolci u Srbiji

Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

godine, ali prilagođena sadašnjem kontekstu ispitivanja.

Između ostalog, analizirani su i aspekti stavova i vrednosti mladih u odnosu prema Evropskoj uniji.

MALA OČEKIVANJA

Nešto izraženija pozitivna očekivanja od ulaska zemlje u EU jesu da će se time uspostaviti bolji odnosi s drugim zemljama (što smatra polovina učenika i učenica), da će se povećati kvalitet obrazovanja (42 odsto) i da će se povećati zaposlenost (42 odsto). Ova, kao i ostala pozitivna očekivanja su se sma-

da među učenicima i učenicama generalno vlada podeljeno mišljenje kada je u pitanju članstvo u EU kako u pogledu prednosti tako i u pogledu nedostataka. O tome najubedljivije svedoči podatak da je na gotovo svakom pitanju, u svakoj kategoriji na petostepenoj skali prisutno između 10 do 20 odsto učenika, a najviše ih je u kategoriji neopredeljenih. Tako su i prosečne ocene svih pozitivnih i negativnih očekivanja u rasponu od 2,70 do 3,20.

Sada je i veći broj učenika koji smatraju da će nacionalni identitet biti ugrožen, dok je ranije bilo više onih koji nisu strepeli za nacionalni identitet zbog ulaska u EU.

nim bogatstvima, aspekt je priključenja koji brine najveći broj mladih.

NA DISTANCI SA LGBT

VRŠNJACIMA I – ALBANCIMA

Trećina učenika srednjih škola u Srbiji, pokazuje istraživanje, najveću socijalnu distancu ispoljava prema Albancima. Sa Hrvatima i Romima ne bi se družila petina mladih iz uzorka. Ispitivanje spremnosti za stupanje u odnos prijateljstva sa pripadnicima drugih marginalizovanih grupa, prema neetničkom kriterijumu pokazuje da je najmanja socijalna distanca prisutna prema osobama druge veroispovesti (9 odsto), osobama iz nižih društvenih slojeva (10 odsto) i osobama

Stavovi mladih u skladu sa društvenom konfuzijom

Ove stavove mladih ne možemo posmatrati izolovano od opštih trendova u društvu. Rezultati drugih istraživanja koji prate stavove opšte populacije takođe ukazuju na značajan pad poverenja u članstvo Srbije u Evropskoj uniji. U tom smislu, mišljenje mladih ne odskaje drastično. Pritom, jako je važno istaći da kada se izvrši ukrštanje sa nalazima drugih istraživanja koji pokazuju vrlo visok trend namere za iseljenjem, baš među mladima i baš u zemlje Evropske unije, možemo zaključiti da ne postoji problem sa poverenjem u Evropsku uniju kao takvu, već u članstvo Srbije u jednom takvom savezu. Upravo to pokazuje da odgovornost za takvu percepciju, i mladih i opšteg javnog mnjenja, snose oni koji kreiraju i vode politiku ove zemlje, komentariše nalaze istraživanja Bojana Selaković, programska direktorka Građanskih inicijativa.

“VREME”: Kakva je tu uloga obrazovnog sistema?

BOJANA SELAKOVIĆ: U odnosu na određene teme, obrazovni sistem nema kapacitet da koriguje narativ koji se svakodnevno plasira, pre svega od strane najviših državnih funkcionera, a zatim dodatno ojačava kroz medije. Konkretno, iako je članstvo Srbije u Evropskoj uniji bilo prioritet svake vlade unazad, to nikad pre, a ni sada nije komunicirano kao istinska vrednost, već isključivo kao obaveza. Takođe, česta je pojava da se konstantno šalju zbunjujuće poruke o Evropskoj uniji, od strane najviših predstavnika vlasti. Na primer, kada se poredi izjave Jadranke Joksimović, ministarke za evropske integracije, i Ivice Dačića, ministra spoljnih poslova, vrlo često deluje nemoguće da su oni ministri u istoj vladi i da sprovode istu politiku. Uz objektivne teškoće koje nosi pregovarački proces zbog svoje previše birokratske prirode, sve ovo

kod običnog građanina stvara konfuziju i utiče na percepciju potrebe članstva Srbije u Evropskoj uniji.

Kakva je u tom kontekstu uloga Građanskog vaspitanja?

Nalazi ovog istraživanja pokazali su nam i da kod onih učenika koji su izrazili veći stepen zadovoljstva nastavom Građanskog vaspitanja, stavovi odstupaju od mišljenja većine. To je rezultat napora pojedinih nastavnika koji sjajno obavljaju svoj posao, koji su kompetentni i motivisani. Tu upravo leži potencijal Građanskog vaspitanja u obrazovnom sistemu Srbije. S obzirom na dosadašnje odsustvo sistemske brige o ovom predmetu, njegovom kvalitetu i kompetencijama nastavnika, rezultati i nisu začuđujući.

Ipak, da li se Građanskom vaspitanju daje značaj kakav objektivno ovaj predmet može da ima?

Izuzimajući retke primere dobre prakse među školama i nastavnicima, trenutni status Građanskog vaspitanja je takav da se od strane učenika, roditelja i direktora ne percipira isto kao drugi predmeti. Čak, u procesu racionalizacije broja zaposlenih u obrazovnom sistemu, ovaj predmet je postao kolateralna šteta. Zahvaljujući politici Ministarstva, direktori su dobili ovlašćenja da nastavnicima drugih predmeta koji nemaju pun fond časova omoguće da predaju upravo Građansko vaspitanje u određenom procentu. Pošto takvi nastavnici nisu ni obučeni, a ni motivisani, jasno je da ni učenici kojima predaju neće ovom predmetu pristupiti na odgovoran način.

Zbog toga ne smemo odustati od dalje podrške Građanskom vaspitanju. S obzirom da je u toku opšta reforma kurikula i da se u obrazovni sistem uvode različite novine, sada je dobar trenutak i da se status ovog predmeta unapredi.

Grafik 10. Koliko je po tvom mišljenju za Srbiju važno da postane članica Evropske unije?

sa invaliditetom (10 odsto). S druge strane, oko 40 odsto učenika i učenica odbilo bi druženje sa pripadnicima LGBT populacije, osobama obolelim od side i onim sa mentalnim poremećajima, što svedoči o i dalje prisutnoj snažnoj stigmatizaciji ovih osoba, čak i među mladima.

Kada je u pitanju poverenje u različite institucije, grupe i pojedince, podaci ukazuju da učenici i učenice u najvećoj meri imaju poverenje u sebe (78 odsto) i sebi

bliske osobe – roditelje (79 odsto) i prijatelje (68 odsto), mada u njih u nešto manjoj meri, što možda nije očekivano za ovaj uzrast (tabela 39). Poverenje u prijatelje se takođe smanjilo u odnosu na period iz 2009.

Iza toga sledi, mada znatno niže, poverenje u nastavnike (38 odsto) i verske institucije (37 odsto). Ovaj podatak je veoma interesantan jer pokazuje da učenici više veruju predstavnicima verske zajed-

nice nego drugim institucijama države i društva. Takođe, tipični nalazi o institucionalnom poverenju iz naše sredine govore da su ustanove tradicionalnog autoriteta, poput crkve i vojske, jedine institucije u koje građani i građanke Srbije imaju poverenje; to, očigledno, delom važi i za mlade. Ovde je važno uočiti podatak da je, u poređenju sa prethodnom studijom, stepen poverenja u verske institucije pao za 7 odsto.

Deo ove studije uključivao je i nekoliko pitanja koja nisu bila predmet istraživanja 2009. Ova pitanja se tiču nekih aktuelnih, kontroverznih tema koje su, između ostalog, važni pokazatelji opštijih društveno-političkih orijentacija učenika i učenica. Preko 70 odsto mladih ima pozitivan odnos prema obaveznoj vakcinaciji i jasno izražen kritički odnos prema rijaliti programima, dok se nešto manji broj opredeljuje za zabranu fizičkog kažnjavanja dece (56 odsto).

S druge strane, većina mladih je za uvođenje smrtno kazne za najteža krivična dela (66 odsto). Imajući u vidu senzacionalizam u pisanju medija o različitim zločinima, a retko isticanje humanih vrednosti, uključujući i to da niko nema prava da nekome oduzme život, ovaj rezultat nije iznenađujući.

NOVA ZNANJA

Procenti tačnih odgovora sugerišu da su učenici i učenice znatno unapredili znanja u odnosu na svoje vršnjake pre 10 godina. Pozitivne vrednosti impliciraju da je u istraživanju iz 2019. procenat tačnih odgovora viši, a negativne da je procenat odgovora bio viši u istraživanju iz 2009. I letimičan pogled na podatke pokazuje da su učenici i učenice na veliku većinu pitanja u većem broju tačno odgovorili 2019. godine. Postoji zapravo samo šest pitanja gde je postignuće bilo bolje 2009. i samo dva pitanja sa osetnijim padom u nivou znanja. S druge strane, postoji 21 pitanje na koje 10 odsto više učenika i učenica daje tačan odgovor u ovom nego u prethodnom istraživanju.

Učenici su najmanje ovladali znanjima koja se tiču pojmova kao što su etnocentrizam, rasizam, nacionalizam, šovinizam, ksenofobija, upravo onim pojavama koje su od posebnog značaja za ove prostore. Postavlja se pitanje da li su ti pojmovi zastupljeni u sadržajima Građanskog vaspitanja ili, ako jesu, na koji način su predstavljeni.

Generalno, različite vrste odnosa pripadnika jednog naroda prema drugim narodima nisu jasno prepoznate i diferencirane, posebno etnocentrizam i rasizam. Utisak je da su ovi pojmovi u upotrebi u svakodnevnoj komunikaciji i medijima sa značenjima koja se ne poklapaju uvek sa tačnim određenjem, niti su jasno vrednosno određena. Pored toga, ovi pojmovi nisu posebno istaknuti u sadržajima Građanskog vaspitanja, tako da oko 15 odsto učenika na ovo pitanje nije dalo nikakav odgovor.

Pored toga, učenici imaju teškoće i sa poznavanjem delatnosti međunarodnih organizacija poput OSCE, IMF, WTO.

Treća tematska oblast koju učenici ne poznaju u dovoljnoj meri jeste pita-

nje građanskog aktivizma, uloga građana u demokratskom društvu (da nadziru vlast), kako demokratska vlast štiti političke interese građana (pitanje slobodnih izbora), dakle, tema koja je trenutno izrazito značajna i gde se deklarativna načela suprotstavljaju svakodnevnoj praksi, što je mogući izvor zbunjenosti učenika pred ovim pitanjima.

Značaj razmatranja ovih rezultata posebno se ogleda u svetlu napora da se kroz uvođenje predmeta Građansko vaspitanje upravo podigne nivo građanske svesti kod mladih, budućih nosilaca građanskog demokratskog društva. Sasvim je razumljivo da efekat nastave koja se odvija jedan čas nedeljno u statusu izbornog predmeta ima manji efekat u odnosu na svakodnevne kontinuirane društvene uticaje, od porodičnog i vršnjačkog nivoa do šireg društvenog konteksta i mas-medija. Ovaj podatak ne devalvira napore da se kroz Građansko vaspitanje podigne nivo političke kulture mladih, već da se nađu adekvatni i efikasni naponi da se ovaj uticaj pojača.

PRIREĐIO: VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Hemofarm obeležio 59 godina uspešnog poslovanja

Rekordnu proizvodnju prati rekordna prodaja

Lider na farmaceutskom tržištu Srbije i regiona i jedan od najvećih izvoznika u Srbiji, kompanija Hemofarm obeležila je 59 godina uspešnog poslovanja. Prošlu godinu Hemofarm je završio rekordnom proizvodnjom od 5,6 milijardi tableta kada je ostvario i rekordnu prodaju

Banjalučki Hemofarm i dalje je lider u BiH uz rast prodaje od 18 odsto, dok je podgorički Hemomont ostvario rekordan obim proizvodnje u prošloj godini. U okviru Hemofarm grupe, u proteklih 12 meseci, između dva rođendana, zaposleno je 318 ljudi.

U poslednjih 10 godina proizvodnja više od 230 lekova prebače na je iz fabrika Evropske unije u proizvodne pogone Hemofarma.

"Hemofarm je, primera radi, pre roka bio spreman za primenu EU Direktive o falsifikovanim lekovima koja je od 9.

februara ove godine obavezujuća za sve subjekte u lancu farmaceutskog snabdevanja. Bez pune primene ove direktive mi ne bismo mogli da izvozimo lekove na tržište Evropske unije, a Hemofarm je već od početka godine, pre datog roka, isporučivao lekove u skladu sa novim pravilima EU", istakao je povodom rođendana kompanije dr Zeliger.

"Obim proizvodnje i prodaje glavni je pokazatelj uspeha svake kompanije, a mi se ponosimo i svakim pojedinačnim rezultatom: uspehom koji naš lek ili preparat postiže na tržištu, procesom

digitalizacije u našim laboratorijama, činjenicom da je mnogo studenata, po završetku školovanja, zaposleno u Hemofarmu. Svaki od ovih činilaca učestvuje u građenju ukupnog uspeha kompanije.

Prošli smo dug put od kada je prvi proizvod izašao sa naših proizvodnih linija pre 59 godina. Sada ulazimo u veliki jubilej – 60. godinu poslovanja. Mnogo novina smo pripremili za naredni period, sa jasnom namerom da slavimo prošlost, a da se radujemo budućnosti", rekao je generalni direktor Hemofarma dr Ronald Zeliger.

Plemenitost srca

Kardiohirurg Svetozar Putnik kaže da nedovoljan broj donora nije samo naš problem – u celom svetu godišnje se izvrši oko 5000 transplantacija srca, što znači da pet hiljada donora “pokriva” samo 10 do 20 odsto ukupnih potreba za ovim organom

Šestog juna 2019. obeležava se Nacionalni Dan donora i tim povodom pokrenuta je kampanja pod nazivom “I ja sam donor. Jer navijam za Srbiju”. Cilj kampanje je da se poveća broj donora sa tri, koliko je sada, na 10 na milion stanovnika, budući da svest srpskog društva o značaju zaveštanja organa nije na visokom nivou. Hemofarm fondacija se pre tri i po godine uključila u kampanju podrške nacionalnom programu doniranja i transplantacije organa i, u partnerstvu sa Ministarstvom zdravlja Srbije, pokrenula je kampanju “Najvažniji poziv u životu”. Uspeh kampanje predstavlja Zakon o presađivanju ljudskih organa usvojen u julu 2018. godine, ali se broj donora nije povećao. U Srbiji oko 1000 ljudi čeka na transplantaciju organa, a većina njih sa liste čekanja nikada ne dočeka poziv za transplantaciju.

LISTE ČEKANJA NA ORGANE

Po broju transplantacija i donora organa, Srbija je na poslednjem mestu u Evropi. Prema podacima za 2018. godinu, Srbija ima čak desetostruko manji broj donora (3,19 na milion stanovnika) od susedne Hrvatske (36,8 donora na milion stanovnika). Naime, uz Španiju, koja je 2018. imala čak 47,96 donatora na milion stanovnika, Hrvatska spada u evropski vrh u oblasti doniranja i transplantacije organa. Ali, i druge zemlje o kojima postoje podaci mnogo su uspešnije – u Sloveniji je, recimo, zabeleženo 19,35 donora na milion stanovnika, u Mađarskoj 17,08, u Austriji 22,89, a u Belgiji 29,35... U Crnoj Gori i Hercegovini obavljaju se transplantacije organa, ali te države još uvek nemaju jedinstvene registre, pa nema ni pouzdanih podataka o transplantaciji i darivanju organa.

U ovom trenutku, u Srbiji najviše pacijenta čeka transplantaciju bubrega – 780. Pre tri godine, bubreg je čekalo 720 građana, a 2017. taj broj je porastao na 765. Broj

ljudi koji čekaju transplantaciju jetre porastao je sa 36, koliko ih je bilo 2017, na 42 – sve radno sposobne osobe, starosti od 20 do 65 godina. Transplantaciju srca u ovom trenutku čeka 39 ljudi, od kojih najmlađi pacijent ima svega 18 godina. Prošle godine, srce su čekale 53 osobe, a njih 10 dočekalo je najvažniji poziv. Godinu dana ranije, 2017, transplantaciju srca čekalo je 35 osoba, a dočekalo sedam.

Zakon o presađivanju ljudskih organa, koji uvodi pretpostavljenu saglasnost, što znači da je svaki građanin potencijalni davalac organa ukoliko se tome ne usprotivi tokom života ili njegova porodica ne odluči drugačije, nije naišao na podršku građana i očekivani efekat je izostao. Transplantacija organa se obavlja se u pet centara: u Kliničkom centru Srbije (bubreg, jetra i srce), Kliničkom centru Vojvodine (bubreg i jetra), Kliničkom centru Niš (bubreg), Vojnomedicinskoj akademiji (bubreg i jetra) i Univerzitetskoj dečjoj klinici (bubreg). Tipizacija tkiva obavlja se u dve EFI akreditovane refe-

POVRATAK U ŽIVOT: Donorstvo

Foto: pixinio

rentne laboratorije (Institut za transfuziju Srbije i Zavod za transfuziju Novi Sad).

TRANSPLANTACIJA SRCA USPEŠNA U 90 ODSO SLUČAJEVA

Načelnica Odeljenja za transplantaciju srca i mehaničku potporu srcu Kliničkog centra Srbije dr Emilija Nestorović kaže za “Vreme” da se u ovom trenutku na listi čekanja nalazi 48 pacijenata: “Lista čekanja je dinamična, tako da se stanje na njoj menja svake nedelje, listiraju se novi pacijenti, neki se podvrgavaju ugradnji mehaničkih uređaja za potporu rada srcu u cilju premošćavanja perioda do transplantacije srca (tzv. veštačka srca), a neki, nažalost, umiru. Zahvaljujući značajnom napretku u razvoju imunosupresivne terapije i hirurških tehnika, uspešnost transplantacije srca je danas visoka i uglavnom zavisi od pravovremenog upućivanja pacijenta na ovu vrstu procedure, vremena koje on provede na

listi čekajući adekvatni organ, kao i drugih faktora imunološke i neimunološke prirode. Rezultati našeg centra su komparabilni sa rezultatima drugih svetskih centara i uspešnost ove vrste procedure iznosi 90 odsto”.

Prošle godine u Srbiji je izvršeno 10 transplantacija srca. “Iako je taj broj nedovoljan u odnosu na potrebe naših pacijenata koji se nalaze na listi čekanja, moram reći da je to do sada najveći broj urađenih transplantacija u jednoj godini kada je ovaj organ u pitanju. Trend od jedne transplantacije mesečno nastavljen i u ovoj godini, svakako nije dovoljan, ali je obećavajući. Januara 2017. godine Srbija je postala pridruženi član Eurotransplanta i ta godina je bila ‘zlatna’ kada govorimo o razvoju transplantacionog programa u našoj zemlji, godina kada se broj donora povećao sa 1 na 6 na milion stanovnika. Nažalost, nakon toga sledi jedan postepeni ali značajan sunovrat na 3 donora na milion stanovnika, što je našu zemlju značajno udaljilo od do skoro jako realnog dostižnog cilja da postanemo punopravni član ove organizacije i da skratimo dugačke liste čekanja”, objasnila je za “Vreme” doktorka Nestorović.

Eurotransplant, kao najveća evropska neprofitna organizacija, ima za cilj optimalno korišćenje dostupnih donatorskih organa zasnovan na medicinskim i etičkim kriterijumima. Uslov za pristupanje ovoj organizaciji je minimalan optimalan broj donora (10 na milion) koji zemlja koja želi da joj pristupi mora da ispuni, jer se razmena organa zasniva na reciprocitetu sa ciljem da pacijent koji je na listi čekanja najugroženiji, u najbržem mogućem vremenskom roku dobije organ.

TRKA SA VREMENOM

Prof. dr Svetozar Putnik, kardiohirurg u Kliničkom centru Srbije, deo je tima stručnjaka koji obavlja transplantaciju srca u Kliničkom centru Srbije. “Program transplantacije srca revitalizovan je pre šest godina i do danas je urađeno 49 transplantacija. Transplantacija srca jedan je od najsloženijih medicinskih postupaka u koji je uključen veliki broj specijalista. Pored timova koji se bave dijagnostikom i lečenjem srčane slabosti, tim za transplantaciju srca sačinjavaju kardiolog, kardiohirurg, anesteziolog, hematolog,

Kad se neko nečem dobrom nada

IVANA JOKSIĆ, 27: “Doktorka mi je rekla da sam imala izuzetnu sreću jer su mi našli jetru pre nego je bolest uznapredovala. Svesna sam ja da ova moja nova jetra neće trajati zauvek, ali planiram da je čuvam najbolje što mogu i da ostvarim sve što sam zacrtala. Za sada sam završila fakultet. Uskoro ću, nadam se, opet da se zaposlim. A što mi je najvažnije, kada za to dođe vreme, moći ću i dete da rodim. Ne razmišljam o tome koliko ću živeti sa ovom jetrom i da li će mi i kada ponovo trebati transplantacija. Idem redovno na kontrole, pijem sve lekove po rasporedu i u minut. A ljudima koji su odlučili da mi poklone jetru svoje najmilije osobe mogu samo da kažem hvala. Iako je to malo za ono što su oni meni dali.”

SANJA BOJIĆ, 48: “Iza sebe sada imam dve transplantacije bubrega, i s obzirom da sam od svakog organa pokupila određene antigene, sada spadam u visokorizičnu kategoriju pacijenata. Pored dobre tipizacije tkiva, osnovni preduslovi za uspešnu transplantaciju su 6 faktora podudarnosti. Imala sam pre nekoliko godina poziv sa VMA za organ koji je imao samo 3 faktora i odbila sam ga zato što je svaki novi bubreg, odnosno njegovo odbacivanje, za mene fatalan. A sve bi bilo drugačije da Srbija u transplantaciji sarađuje sa ostatkom sveta. To otvara mnogo više mogućnosti za nas kojima su potrebni posebni parametri za uspešnu transplantaciju. Ipak, verujem da će se stvari ovde promeniti. Ne može to preko noći jer se ovde dugo nije ni pričalo o transplantaciji i doniranju organa, ali verujem da će doći bolja vremena.”

(Preuzeto sa sajta Hemofarm donacije ijasamdonor.rs)

infektolog, lekari zaduženi za pejs-mejker terapiju i po potrebi i lekari drugih specijalnosti. Multidisciplinarni tim procenjuje da li je pacijent za transplantaciju srca ili je za ‘veštačko srce’. Ukoliko je pacijent za transplantaciju, stavlja se na listu čekanja i procenjuje se stepen hitnosti.” Doktor Putnik objašnjava za “Vreme” da osim ovog, postoji tim za procenu “moždane smrti” donora, tim koji se bavi telom donora i tim za razgovor sa njegovom porodicom, a ceo postupak kontrolišu koordinatori. “Nakon toga, mi dobijamo poziv o doniranom srcu i obaveštavamo pacijenta. Nažalost, pacijenti su često u teškom stanju zbog dugog čekanja i organizam im je iznuren. Specifičnost transplantacije srca je u tome što srce van tela donora ne sme da bude više od četiri sata, uključujući transport i dužinu trajanja operacije. To je trka sa vremenom, i veoma je stresna, naročito kad su primaoci mladi ljudi.”

Načelnica Emilija Nestorović potvrđuje da je Srbija u potpunosti opremljena transplantacionim timovima, lekovima i tehničkom podrškom za izvođenje programa transplantacije srca. “Dostupni su nam i mehanički uređaji za potporu rada srca (veštačke srčane pumpe) sa kojima je uspešno zbrinut veliki broj pacijenata bilo da se premosti vreme do transplan-

tacije srca, bilo kao definitivni način lečenja. Dostupna su i različita sredstva prevoza (ambulantna kola, helikopter), koja uz podršku Ministarstva unutrašnjih poslova omogućavaju da organ stigne do primaoca na adekvatan način u najkraćem mogućem vremenskom periodu, koje je kod transplantacije srca od neprocenjivog značaja.”

Komentarišući Dan donora i kampanju za podizanje svesti o važnosti doniranja organa, doktor Putnik kaže da nedovoljan broj donora nije samo naš problem. U celom svetu godišnje se izvrši oko 5000 transplantacija srca, što znači da pet hiljada donora “pokriva” samo 10 do 20 odsto ukupnih potreba za ovim organom. “Neke zemlje prednjače u donorstvu, poput Španije i Hrvatske, neke su iza nas poput Rumunije, Bugarske i Grčke. Zanimljivo je da Nemačka nije u vrhu liste zemlja koje se ističu u donorstvu. Zakon o presađivanju organa koji je usvojen prošle godine dobar je signal da smo kao društvo spremni da prihvatimo transplantaciju organa kao standardnu medicinsku proceduru. Da bi se prevladale predrasude o doniranju organa, potrebni su mediji. Međutim, najbolji primer daju mladi ljudi koji se nakon transplantacije vrate u svoje sredine i vode normalan život.”

BILJANA VASIĆ

Kontrola gravitacije

Priča kao najmoćnija tehnologija

■ **Neoliberalizam ubija nadu u bolju budućnost. Nema više crvenih internacionala proletera svih zemalja; radnička razočaranja u neoliberalnom svetu sada bolje artikuliše "desnica"**

Svetu se slomila priča. Nekada ih je bilo više, konkurentnih, sa jednom na vrhu. Zvali smo je 'kapitalizam'. Moćna je to priča i svi smo želeli da budemo deo nje. Pričali smo je jedni drugima čak i kada nam to nije bilo dozvoljeno, jer je to bila priča o nadi.

Ona je ta priča pobedila i učinilo nam se da je to kraj istorije. Da više nema drugih priča. Trebalo nam je nekoliko decenija da shvatimo da i ova ima svoje verzije i da je jedna od njih krivac za ono što nam se sada događa. Svetu se slomila priča jer je vozila na oštećenoj verziji.

"Kapitalizam" nije jedna priča. Sastavljen je od više narativa: skandinavska socijalna demokratija, kineski partijski kapitalizam, ruski i balkanski kapitalistički feudalizam, indijski nacional-kapitalizam i, onaj najkrivlji, anglosaksonski "neoliberalizam" (koji niti je nov, niti je liberalan).

Kako biva kada jedna velika priča prođe, kada u nju prestanemo da verujemo, a nova bolja se još nije pojavila, stvara se narativni vakuum u kome šansu traže sve one druge priče, svi narativni restlovi uobičajeno odbačeni zbog neprijatnog mirisa, zbog loših prethodnih iskustava i još gorih predviđanja. Nacionalizam, rasizam, fašizam, seksizam... Slom progresivne priče je često slom reda, slom stabilnosti. Slom supstance.

Svetu se slomila supstanca jer je sve ono što se radi u praksi plod priča koje usvajamo. Ideologije, političko-ekonomski sistemi, društvene filozofije, iz kojih izlaze načini da se upravlja društvom, privredom, školama, bolnicama, parama, medijima, ljudima... Sve što radimo kao političari, poslovni ljudi, građani, zaposleni, roditelji, službenici, vojnici ili aktivisti radimo zato što verujemo u neku priču, ili smo protiv nje.

Kada nema supstance, kako su primetili "situacionisti", sve postaje spektakl, predstava, "saundbajt", "klikbejt", površina ispod koje zjapi rupa... Priča radi priče. Priča bez rešenja. Priča samo radi pažnje. Najgora vrsta priče, jer nudi

samo bekstvo od realnosti, samo trenutnu lakoću postojanja, bez mnogo truda. Ne volimo mi ljudi trud. Ali volimo priče.

Nekada se znalo ko je u kojoj priči. Desnica i levica, kapitalizam i komunizam, čvrsta ruka i demokratija. Nekada je priča o kapitalizmu, bar u moderno doba, bila priča o jednakosti, slobodi, pravima, sposobnosti, pameti, napretku, fer igri... Neoliberalizam je uveo sebičnost, darvinizam, finansijski apsolutizam, zaduženost, atomizaciju umornih individua, trivijalizaciju života, marketing, uništavanje planete na kojoj živimo i rentijersko bogaćenje značajne manjine koja svoje profite privatizuje, dok svoje gubitke socijalizuje.

Neoliberalizam ubija nadu u bolju budućnost. Nema više crvenih internacionala proletera svih zemalja; radnička razočaranja u neoliberalnom svetu sada bolje artikuliše "desnica". Veru u malo nesigurnu bolju budućnost zamenila je pričom o odbrani onoga što imamo sada; nada sutrašnjice je zamenjena intimom sadašnjice, nacionalnim zbijanjem redova jer je priča o Nama protiv Njih najstarija priča na svetu. Životinjska priča, iz savana i pećina, iz plemena i migracija. Za razliku od nesigurnih vizija, ovu smo već živeli, komforna je.

Priča je najmoćnija tehnologija koju smo izmislili, meta-tehnologija, jer raspiruje sve ostale, i dobre i loše. Fejsbuk i Gugl se brane pričom o univerzalnom dobru, naftne kompanije o obilju energije, banke o krvotoku ekonomije. Engleski novinar Džordž Monbio je to lepo sumirao: svetom vladaju oni koji imaju bolju priču.

Priča je mehanizam za kontrolu gravitacije, podiže nas do zvezda (bukvalno) ili nas surva u propast. Združuje nas, ili gura u rat. Oplemenjuje ili sakati. Priča smanjuje čak i lični bol i olakšava iskušenja. Niče je i ovde pogodio: "Ko ima ZAŠTO da živi, može da podnese bilo koje KAKO." Ko veruje, može da trpi.

Svima nam treba nova, bolja priča. Ima ih. Ali, ne slušamo...

Razmuljavanje

Iako sam za razmuljavanje prvi put čuo ove nedelje, ubrzo sam shvatio da sam čitavog života gotovo svakodnevno bio okružen njime, samo u različitim oblicima

U Srbiji smo imali kišovito proleće. U strahu od ponavljanja poplava iz 2014. godine mediji su pratili vodostaj i nadležne pitali o mogućim opasnostima.

Ovi su nas uveravali da nema razloga za paniku, pa su se meteorolozi uglavnom bavili posledicama kišnog proleća na raspoloženje ili stanje hroničnih bolesnika.

Ipak, prostom logikom moglo se zaključiti da će obilne padavine dovesti do povećanja vodostaja i mogućih poplava. Ponovo se u vestima pojavio izraz "narandžasti meteo alarm", ali i mnogo složeniji sistem upozorenja "redovni nivo odbrane od poplava" ili "vanredni nivo odbrane".

A onda su u ponedeljak počele poplave...

Najteže je bilo u okolini Kraljeva, Čačka i Novog Pazara. Količina đubreta, koju sam igrom slučaja video samo dan ranije, u okolini pijace u Kraljevu, bila je neverovatna, a tamo gde nije bilo bedema ili očišćenih kanala za odvod voda se probila. Posebno mi je čudno što niko nije organizovao pravovremenu evakuaciju, pa smo opet upali u one stare baruštine iz 2014.

Dva najapsurdnija snimka koja su emitovana u vestima pokazala su svu bespomoćnost okasnele reakcije. Prvu je snimio Gvozden Nikolić u Dragačevu, kada je bager na mostu pokušavao da skloni balvane koje je reka Moravica nanela do mosta. Priznajem da sam sa zebljom gledao kako ogromna mašina "sa onom rukom napred", što bi reko Velja, premešta balvane sa jedne strane reke na drugu. Plašio sam se za Gvozdena koji je stajao opasno blizu, baš kao i sutradan kada je sa besnim zemljacima pokušao da nađe odgovor na apsurdno pitanje kako je moguće da jedna obala reke ima bedem, a druga nema?

Sa "ove strane", kako saznajemo, opština i vlasnici nisu uspeali da se dogovore oko cene. Sada je kasno, ali zar zaista nikom nije delovalo suludo da korito reke koja se izliva zaštititi samo sa jedne strane? Tu je, gle čuda, poplavilo...

Ipak, snimak koji je obišao Srbiju nastao je u Novom Pazaru gde takođe vidimo bager u akciji. On kašikom grabi ogromne količine nanetog đubreta i prebacuje ga – verovatno ili ne – uzvodno, sa druge strane mosta koji samo što nije prekrila mutna voda. U vestima TV Prve, dopisnik iz Novog Pazara je uspeo da priupita zvaničnike o kakvoj vrsti odbrane od poplave se radi. Neko je čak odgovorio i pokušao da zvuči stručno. Radi se o tehničkom procesu "razmuljavanja"!

Rekao bih, a pogledao sam snimak nekoliko puta, da se radi o veoma zakasnelom čišćenju đubreta, ali ko će razmišljati o logici kada je povodanj.

Iako sam za razmuljavanje prvi put čuo ove nedelje, ubrzo sam shvatio da sam čitavog života gotovo svakodnevno bio okružen njime, samo u različitim oblicima. Evo i primera drugog.

Kao što znate, u toku je odsudni boj za Kosovo. Instagram izazov sa stranice @negujmosrbski poziva nas da na milion novčanica širom sveta napišemo "Kosovo je Srbija". Na izazov je odgovorio čak i ministar Ivica Dačić koji je fotkan kako je poruku napisao na novčanici od 100 dolara. Opa, odmah smo krenuli direktno, od najvećeg protivnika.

Nisam siguran šta će se desiti kada se ova poruka pojavi na milion novčanica. Plašim se da će Kosovo ipak ostati pod upravom "ljudi iz šume", kako teroriste eufemistički naziva premijerka Ana Brnabić. Za mene je neverovatno da jedna kafanska inicijativa dobije publicitet u vestima sa nacionalnom frekvencijom, ali i podršku državnih funkcionera.

To šaranje po novčanicama verovatno nije ni zakonski dozvoljeno, ali mi se čini da je jednako apsurdno. Ako je osnovna patriotska premisa da "Kosovo nije na prodaju", onda je akcija za njegovu odbranu putem pisanja po parama kontraindikovana.

Nadalje, ta Istina o Kosovu ostaće uglavnom na dinarskim novčanicama, jer ne verujem da će veliki broj građana biti spreman da šara po dolarima ili evrima iz svojih slamarica. Mi ćemo, dakle, tu Istinu o Kosovu prenositi jedni drugima unutar granica Srbije kao u vicu gde Huso i Haso jedan drugom naplaćuju u krug po 100 maraka. Kada se na kraju dana presaberu, shvate da ništa nisu zaradili, ali "glavno je, bona, da se lova okreće!"

Čak i kada bi "srbski" patriota želeo da napiše nešto na deviznoj šuški i tako poruku o srpskom Kosovu pošalje u svet, pitam se da li bi neki stranci uspeali da prevedu i shvate poruku.

Plašim se da će na kraju dana, posle milion patriotski ulepšanih novčanica, Kosovo biti tamo gde je i bilo. Ovo patriotsko obrtanje para će, plašim se, imati isti rezultat kao premeštanje mulja sa jedne strane poplavljenog mosta na drugu. Razmuljavanje je unutrašnjopolitičku upotrebu. ¶

Zašto je poludeo

Hasanaginica

Foto: Novosadsko pozorište

Fokusirano na žene i na pobunu, ovogodišnje Pozorje je bilo najjače tamo gde se tog fokusa držalo, a najslabije tamo gde ga je izneveravalo ili ga – još gore – lažiralo

Nakon osam festivalskih večeri, nakon osam predstava u takmičarskoj selekciji i još tri u Krugovima, nakon što su utihle kuloarske polemike o selekciji (Svetislav Jovanov), a tek započela isto takva polemika mrmorenja o nagradama koje je dodelio oficijelni festivalski žiri (predsednik Dževad Karahasan), šezdeset i četvrto Sterijino pozorje je završeno, pozorišnici su se vratili kućama, publika se oporavlja ponovnim prikazivanjem na televizijsko-internetsku infuziju, a nama, (polu)profesionalnim gledaocima i zakeralima preostaje da pokušamo da sumiramo šta je to što smo videli i zašto smo baš to videli, a ne nešto drugo, i tako dalje – tako to ide posle svakog festivala koji nešto znači i koji se nekoga tiče, a barem to ni najgorljiviji *hejteri* Pozorju ne bi smeli da odreknu.

Ako se pitate – a valjda se pitate, kad već čitate – kako je to izgledalo dole potpisanom posmatraču, evo najpreciznijeg mogućeg odgovora: izgledalo je, hm, kao Bregzit. Kakav sad Bregzit, otkud sad Bregzit?! Pa, lepo. Britanci su pre neke tri godine na jednom idiotski nepotrebnom referendumu tesnom većinom dali najbudalastiji mogući odgovor na ionako u temelju pogrešno postavljeno pitanje. Od tada do danas, muče se sa predvidljivim i nepredvidljivim posledicama tog i takvog odgovora, ne umejući ni da ga *implementiraju*, ni da odustanu od njega. Naprotiv, većina vladajuće političke klase i levo i desno od centra drži pitanjem časti da se referendumski odluka na kraju nekako sprovede, iako je već odavno svima osim baš najtupomnijih jasno da je cela priča duboko štet-

na po razumno shvaćen nacionalni interes, to jest da je Bregzit po sebi *akt nacionalnog samopovređivanja*.

Gde je paralela, pitate se vi? Negde u isto vreme kad i Bregzit, Pozorje je "izglašalo" mitski take-back-control "povratak izvornom konceptu" isključivog oslanjanja na predstave nastale po "domaćem dramskom tekstu", a konstitutivna laž te odluke jeste već i u popriličnoj tobožnosti te izvornosti: kontekst je od ranih Pozorja do danas suštinski prome-njen jer je tada "domaće" podrazumevalo jednu veliku, razuđenu, policentričnu i multijezičku zemlju, a ovo sadašnje domaće je krpica zemlje od Preševa do Horgoša. I eto, od tada do danas, velika većina pozorišnika se ritualno kune u ispravnost, pače i korisnost te odluke, iako ništa ozbiljno ne govori tome u prilog, naprotiv: festival u startu gubi na kvalitetu, samim sužavanjem konkurencije. Redovna je već stvar da najboljih predstava sezone nema na festivalu jer mu više ne "pripadaju", poput *Ivanova* onomad, ili *Zašto je poludeo gospodin R.* na ovogodišnjem festivalu. To će reći, pre "pro-

gospodin P.

Karolina Nojber
Foto: Đorđe Đoković

blematičnosti” selekcije (a svaka je selekcija inherentno, po naravi problematična) dolazi neotklonjiva problematičnost autoprovincijalizovanog koncepta, kojem pride skoro svi ritualno aplaudiraju kurajući se da su uradili nešto jako pametno, ma naravno, dakako, bezbeli, igenis, naturlich, indeed, mada svi parametri pokazuju suprotno...

Selektor Jovanov fokusirao je svoj izbor oko žena i pobune, što zvuči sasvim u redu, ne iz razloga političke i rodne korektnosti – sa kojima u umetnosti ionako ne možete ništa suvislo, te više smetaju nego što doprinose – ali, kad je već tako, onda bismo s pravom hteli da vidimo i te žene i tu pobunu, a najviše, naravno: žensku pobunu. I, da li je toga bilo? Jeste, ali značajno manje nego što je izbor koji mu je bio na raspolaganju nudio. Videćemo kako, sada idemo ka onome čega je na Pozorju ipak bilo, s razlogom ili bez njega.

Ne po prvi put, ako dobro pamtim, Andraš Urban je došao na Pozorje s više od jedne predstave; ne po prvi put, takođe, njegova je predstava proglašena najboljom u celini, ali, gle, opet ne po prvi put,

on nije dobio nagradu za režiju, pa se postavlja pitanje ko je tu najbolju predstavu uopšte režirao, i da li je – po većini u žiriju – značaj pozorišnog reditelja možda ipak precenjen? Kako god, *Hasanaginica* Novosadskog pozorišta i M. I. R. A. Bitef teatra jesu bile umetnički vrhunci ovogodišnjeg festivala, Marta Bereš i Mirjana Karanović opravdano su nagrađene za svoje uloge, a ono što je najznačajnije jeste radikalnost Urbanovog koncepta koja nudi bespoštednost ne tek “političke” kritike u nekom dnevnom smislu, nego sveukupne društveno-kulturološke analize tamne strane ovdašnje istorije i određenih kulturnih kodova koji zakonito vode političkim katastrofama, moralnim slomovima, ratovima i drugim kataklizmama nad kojima posle malograđanin (uključujući i malograđanina u pozorištu) nariče i zapomaže sve se čudeći otkud i kako su ga iz vebra neba snašle... A da je pri tome svaki Urbanov iole uspeleli pozorišni čin demonstracija visoke pozorišne (p)r osvećenosti i estetske samosvesti, dakle, da svoju mestimičnu “pamfletičnost” ostva-

ruje uvek unutar, nikad izvan imanentno pozorišnog jezika, sredstava i, da prostite, magije. O ovim i drugim Urbanovim predstavama na ovom je mestu već pisano, pa se nećemo ponavljati – dovoljno je reći da su one (ne sve, ali mnoge!) i dalje najbolji deo ovdašnje pozorišne savremenosti. Nije da naš pozorišni establišment ne primećuje i ne valorizuje ova apartna postignuća jednog svojeglavog momka iz suicidalne severnobačke peščare, ali se i diskretno trudi da ne “pretera” sa nagrađivanjem tamo nekog subotičkog Andraša, da ostane više kolajni za naše samorodne genije i sav taj naš mikofo, mikofo...

“Mikofoa” što se tiče, to jest njegovog Sterije, *Zla žena* J. S. Popovića u temeljitoj, besprekorno promišljenoj reinterpretaciji Ive Milošević (srpska drama NP Subotica) drugi je – zapravo, treći – vrhunac ovogodišnjeg SP. Može se polemisati o rediteljkinoj tezi da je Sultanina “zlost” posledica klasne neosvešćenosti i rodne potlačenosti, to jest, da je jedini dosegljivi izlaz iz toga uzimanje sredstava vršenja nasilja pod svoju kontrolu, ali ono što je

nesporno jeste pozorišna snaga i upečatljivost ove kratke predstave izvajane kao u jednom, brzom i preciznom potezu, glumački zahtevne a odlično izvedene, vizuelno fascinantne, sa odličnim rešenjem u vidu maski koje umesno "prenaglašavaju" skučenost kodifikovanog građanskog sveta u kojem protagonisti obitavaju. Mladi subotički glumački ansambl zaslužuje posebne čestitke, svi redom, a malo više od drugih Milan Vejnović.

Rediteljski laureat Kokan Mladenović, nedavno sramnom odlukom tadašnjeg žirija zakinut za nagradu za režiju predstave *Na Drini ćuprija*, ovaj je put "obeštećen" za režiju *Karoline Nojber*, po motivima istoimene drame Nebojše Romčevića, a u izvođenju banjalučkog Narodnog pozorišta (iz nekog razloga, pozorište drugog najvećeg bosanskohercegovačkog grada je postalo "pretplaćeno" na gostovanja na Pozorju; je li to nešto sporno? Ma nije, ali to vam je kao sa scenama seksa u "ozbiljnoj" umetnosti: dobro je ako i kada ima umetničko pokriće...); nije u ovoj predstavi ostalo baš mnogo od tog komada, tek kostur priče o nemačkoj glumici iz osamnaestog veka, koja je nastojala da među savremenike zablesavljuje narodskim (danas bi se reklo: populističkim) junakom Hansvurštom i njegovim prostačko-prdežnim smatranjima i poduhvatima unese duh umetničkog promišljanja čoveka i sveta. S tragičnim krajem, naravno... Kokan to, u svom već poznatom, i na boljim primerima viđenom maniru, neposredno jukstapozicionira s tzv. našom stvarnošću, tražeći ne samo od ansambla, nego i od gledaoca udobno ušuškano u mraku da izađe iz komforne zone i osvesti se kao građansko biće saodgovorno i za pozorište i za celokupnu stvarnost koja ga okružuje. Plemenit cilj, čestit napor solidnog banjalučkog ansambla, vrlo korektan umetnički rezultat, samo što se na ovoj predstavi – utoliko pre što to pojačava kontrastiranje s Urbanovim predstavama – bolje vidi i stanovita "ugrađena" limitiranost ove poetike, bar onda kada ona ne radi punom parom, nego – kao ovde – pretežno rutinizira na iskustvo. Hoće se reći da ova borba protiv "Hansvuršta" danas i ovde deluje pomalo kao samoizvučena za perčin, veoma pazeća da, kukumavčeći pretežno o odviše opštim ili pak

o sporednim temama ne dirne u stvarne tabue: simpatično je prozivati političare poimenično, ali koga još boli bilo šta za nekog Šešelja, ili za "premijerku" (ne, nije Brnabić nego jedna isto tako bledunjiva i nevažna iz Banjaluke); hej, raja, zar Dodik Mile nije malko veći, važniji i opasniji Hansvuršt?! Kao i Vučić, uostalom. Ili, slatko je apstraktno prozivati *fenomene*, pa reći "nacionalizam je Hansvuršt"; savim tačno, ali sorry, šta je onda Republika Srpska, ako nije tvorevina nastala brutalnom oružanom primenom baš tog Hansvuršta?! I to ne u 17. veku nego za naših života (što nas čini saodgovornim); evo, ja sam 27 godina stariji od nje. Šta je, uostalom, to Renomirano Pozorište koje se nije stidelo da u skladu s otvoreno diskriminativnom politikom tog neupitnog, sakrosaktnog Hansvuršta kojim-se-nećemo-baviti prilagodi svoje ime i implicitno se odrekne svojih boljih tradicija?! A ako se o tome ne može, ne sme ili ne želi govoriti, onda je stvarno bolje i o svemu drugome ćutati, ili poput veselog Hansvuršta prdeti. Od prdenja još niko nije umro, što se za sredstva primenjena u stvaranju ovog brižljivo nespoiminjanog Hansvuršta ne bi moglo reći.

O *Petrijinom vencu* Dragoslava Mihailovića u režiji Bobana Skerlića (Atelje 212) ovde smo već pisali; to je predstavnik bolje strane "tradicionalnog" teatra, utoliko mu je mesto na Pozorju neupitno, baš kao što ne bi bilo nenadoknadviva šteta ni da je izostavljen; svakako nam je drago što je žiri prepoznao ono što smo na ovom mestu utvrdili posle premijere: da je ovom predstavom Jovana Gavrilović ušla u, fudbalski rečeno, "najviši rang takmičenja", pa nek' sad vidi šta će.

Na onoj drugoj, tamnijoj strani tradicionalnijeg teatra našla se predstava *Kozocid* po tekstu i u režiji Vide Ognjenović, u produkciji Gradskog pozorišta Podgorica. Da sam ovu predstavu gledao, recimo, na njenoj matičnoj sceni, rasterećen od festi-

valskog konteksta, možda bi utisak o njoj bio povoljniji; ovako, samo sam jadikovao pomišljajući ko je sve mogao da se nađe na Pozorju umesto ovog galimatijasa tobož' *smiješnih zavičajnih akcenata* (čuj mene – tobož: a dobar deo dražesne publike se iskida od smeja!), izandalih *slika našeg mentaliteta* i revije "društenokritičkih" opštih mesta i ko biva metaforičnog obračunavanja sa "našom sadašnjošću" kroz paralele i *aluzije* (kao da smo se vratili u olovne sedamdesete?), kroz namigivačka poređenja s vremenom neposredno posleratnog "boljševičkog" terora, njegovih apsurdna, preterivanja i zastrañjenja. Posle pet ili deset minuta predstave gledalac shvati da se obreo u klopci u vidu vremeplova, da su ga u njoj zaključali i bacili ključ, da prisustvuje nečemu što ponajviše liči na pozorišni rimejk neke crno-bele TV drame Televizije Titograd iz 1972, sa samih njenih početaka. Žao mi je što je čestita i divna i po toliko toga dragocena Vida Ognjenović potpisala ovo, žao mi je što ne mogu da podelim hinjeno oduševljenje onih koji su, pozajmvši maske služinčadi iz Ivine predstave, prilazili da joj čestitaju, ali još mi je žalije što se ovaj mrtvosani teatar iz kojeg se više ne može iscediti ni kap stvarnih i stvaralačkih životnih sokova obreo u kontekstu koji je samo naglasio njegove neotklonjive nedostatke. A onda tu još i žiri "zasoli" dodeljujući *Kozocidu* nagradu za dramski tekst, taj famozni, fetiš-pozorijski *domaći dramski tekst*, u godini u kojoj smo na festivalu videli uprizorenje sjajnog teksta Tanje Šljivar i solidnog teksta Maje Pelević, obaška što nismo videli, a trebalo je, novu Biljanu Srbljanović, Milenu Marković, Stašu Bajac?! Mislim, kad smo već kod žena i pobune... A za sve to bar nije "kriva" Vida Ognjenović, jer i najbolji imaju pravo na umetničke promašaje i nedomašaje, ali ih od njih ne treba "štititi" tako što ćemo se praviti da ih ne vidimo. Naposletku, nije li Pozorju dosta

M.I.R.A.
Foto: Nenad Šugić

Kozocid
Foto: Gradsko
pozorište
Podgorica

i previše *jedan* Dušan Kovačević?! Daka-ko, mislim na ovog sadašnjeg, slučajnog imenjaka autora *Maratonaca* i *Balkanskog špijuna*.

Napokon, Pelević i Šljivar. *Bolivud* (tekst i režija Maja Pelević, produkcija Narodno pozorište) je iz nekog razloga postao ljubimcem naše teatarske (teatrološke, zapravo) čaršije, vuku ga s festivala na festival, praveći, čini mi se, sve medveđiju uslugu jednoj razigranoj i šljaštavoj predstavici koja nije bez svojih momenata, jednom kabaretooidnom tekstu koji nije bez iskričavosti, ali koji kao teatarski projekat u celini i celosti ne dobacuje mnogo dalje od korektnog repertoarskog pozorišta s, doduše, nešto ljućim začinima, tako da se nevinijem gledaocu učini da će fakat biti da evo upravo gleda taj famozni "društveno-kritički teatar" iako se sve svodi na variranje benignih opštih mesta globalne salonske levice o zlom neoliberalnom kapitalizmu koji je došao po naše duše i po Našu Kulturu, s posebnim osvrtom na pozorište, koje bi da budzašto kupi i onda raskući. Iju, *Pozocid*, takoreći... Ali dobro, Maja Pelević je produktivna autorka, napisala je već dosta toga boljeg, i tek će napisati. Ako se ne odmetne u šumu, možda s Jovom Bakićem.

Neustrašive – kao i *sve slobodne djevojke* možda je i ponajbolji komad koji je napisala mlada i već onoliko zapažena i nagrađivana Tanja Šljivar. Komad, nažalost, još nije doživio *milost uprizorenja* na jeziku na kojem je napisan (pozorište iz njene rodne Banjaluke kanda ima preča posla? O beogradskim da i ne govorimo), ali je barem objavljen u zagrebačkom časopisu *Kazalište*, tako da je izvornik ipak dostupan zainteresovanima. Bizaran i do kraja nerazjašnjen slučaj ekskurzije s koje se navodno šest trinaestogodišnjakinja iz jednog bosanskog mesta vratilo u "drugom stanju" (kolektivna trudnoća – nije li to paranormalan fenomen dostojan naličja tzv. balkanskog patrijarhata?)

i svečano odbilo da se u vezi s tim oseti krivim ili šta već, Tanji je Šljivar poslužio za sjajnu, inteligentnu, duhovitu, rezantnu, ironičnu, britku vivisekciju tzv. sredine i njenih zabluda, ograničenosti i licemerja, svih velikih narativa Države, Škole i Crkve i ostalih represivnih institucija za kontrolu ljudske, naročito ženske, a još naročitije devojačke seksualnosti – i svega drugog, uostalom. Hoćete inteligentnu i dramaturški moćnu žensku pobunu – pa, evo je! Sedmero glumaca tzv. omladinske sekcije Dojčes teatar iz Berlina (elem, i tri momka igraju trudne devojke), s režiserkom Salome Dastmalchi, komad je poletno, mladenački srčano iznelo na scenu, bez nekih posebnih bravura – za koje, naposljetku, većinom još i nisu kadri, ali s onom predanošću i preciznošću koja odlikuje nemački teatar. Nema se mnogo toga, dakle, zameriti ovoj produkciji, još manje tome što smo je videli na Pozorju – naravno da je trebalo. Samo, ja sada ipak nekako očekujem da negde gde se pozorište igra na našem jeziku, dakle bilo gde od Varaždina do Vranja i od Zenice do Podgorice, vidimo domaću inscenaciju ovog komada.

I to je otprilike bilo to... Ah da, ove se godine iz "prostornih" razloga neću opširnije osvrutati na "Krugove", zato tek ovoliko. *Itaka* Petera Zavade i Armina Sabo-Sekelja, u režiji Kriste Sekelj i produkciji Katona Jožef sinhaza iz Budimpešte beskrajno je duhovit "ženski" komentar na "muški" odisejevski princip, garniran veštijim obrtanjem svih mogućih "klasičnih" pretpostavki naglavačke, a sve to u sjajnom, dramsko-mjuzikalskom ključu za koji se mađarski teatar odavno specijalizovao. Nije ovo, dakako, Šilingov *Blackland*, ali je deo iste, moćne teatarske kulture. Puppenhaus. Kuracija Magde Ferić u režiji Jeržija Pjaskovskog, produkcija TR Varšava, snažno je, na tankoj granici dekadentnosti i morbidnosti, stilizovana priča o (ne)izrecivosti užasa, o (auto)cen-

zuri sećanja, o (ne)relativnosti grešnosti i pravedništva, u kontekstu rata, okupacije, nacizma, logora, Holokausta, ali i posleratnih "stilizacija" istine ili pak njenih zlorabotreb: od prinudne prostitucije u logoru, preko problema umetničke "kolaboracije" do mesta opresirane gej potkulture u takvom svetu. Interesantno: obe predstave iz "pravog" inostranstva dolaze nam iz srednjoevropskih zemalja poznatih/zloglasnih po autoritarnim desničarskim vladama i kulturnim politikama. Da je slučajno, nije, da je znakovito i opominjuće, jeste. I najzad: *Kiklop*. Po mnogo čemu najbolji roman hrvatske književnosti, svojevremeno uprizoren u HNK Zagreb, u režiji Koste Spaića, s Radetom Šerbedžijom kao Melkiorom Tresićem. Velika, formativna predstava za mnoge, uključujući i autora ovog teksta. Naravno da Saša Anočić i DK Gavella nisu imali šanse protiv visokog zida ovakvih poređenja i implicitnih očekivanja. Naravno da ovaj *Kiklop* nije – onaj *Kiklop*, i to je u redu. Nevolja je što ovaj *Kiklop* nije ni nešto drugo, u dovoljnoj, i dovoljno upečatljivoj meri, nego je jedan zamašan, kabast, na mnogim mestima sasvim dobar pozorišni projekat, koji se kao celina ipak ne drži bog zna kako čvrsto, nego nam se rasipa pred očima, leluja, nestaje, vraća se, pa opet... i naposljetku ne domašuje do nas, samo nas pošaošlj pa zamine. Franjo Dijak je glumac kojem baš ništa ne fali, ali on, zaboga, nema melki-rovsku harizmu, a Anočić je još manje za Maestra, i tako dalje. A opet, vredelo je gledati, i treba čestitati na čestitom pokušaju, nije to mali zalogaj, ko ne veruje – neka proba.

I, šta je još bilo na Pozorju? Trista čuda, ali nema više mesta. Kiša je stalno padala, večernja prohladnost je ulazila u kosti, lipa je sveudilj mirisala, devojke su se uvukle u martovske komplete, *Trema* je radila, katering je bio dob... (zatamnjenje)

TEOFIL PANČIĆ

Doslovno i figurativno

Ovogodišnji, 11. književni festival Krokodil počinje sutra, u petak, razgovorom Mišela Uelbeka, jednog od najistaknutijih i najprovokativnijih pisaca savremene svetske književnosti, i Biljane Srbljanović, dramske autorke. Pridružujemo im se pričom o manje poznatom Uelbeku

Pokoravanje (*Unterwerfung*, 2018) je nemačka televizijska adaptacija Uelbekovog istoimenog romana u kojoj se kombinuju pozorišna monodrama nastala po knjizi sa deonicama fikcionalizovaog ulaska iza scene predstave i dramatizovanih rekonstrukcija prizora iz proznog teksta.

Takav postupak otvara pitanje ko je protagonista ovog televizijskog filma, da li je to glumac koji igra predstavu, ili je to lik iz Uelbekovog romana kog on igra na sceni, odnosno lik iz romana u igranim dramatizacijama?

Ovakvo preispitivanje je teorijsko cepidlačenje prema finom televizijskom proizvodu koji zbilja izaziva samo benevolentnost u koju nisam ni ušao da bih problematizovao rad reditelja Titusa Zeligea ili dramaturškinje Karin Bejer, već da bismo započeli polemiku sa samim Uelbekom koji je danas istovremeno i književnik, i reditelj, i filmski glumac, i filmski lik.

Vrlo rano je pokazao izuzetno snažno i vrlo preduzimljivo interesovanje za film. Još dok nije bio poznat kao Mišel Uelbek, dok se potpisivao svojim krštenim imenom Mišel Toma, snimio je dva kratka filma (*Cristal de souffrance* i *Déséquilibre*) čitavu deceniju pre izlaska na književnu scenu. Uprkos tome što ga danas znamo kao književnika, na neki način, Uelbekovo stvaralaštvo kreće iz filma, pa s obzirom da se time i dalje bavi, ne bi bilo netačno ako bismo ga definisali i kao filmmejkera.

Naša kinematografija je imala primer Živojina Pavlovića kao uspešnog filmskog autora i nagrađenog književnika. Holivud ima Majkla Krajtona. Ipak, niko od njih se ne može porediti sa Uelbekom jer je on postavši književnik, iskoristio slavu i ugled kao pogonsko gorivo

ne samo za kreaciju na ekranu već, što je još zanimljivije, za pretvaranje samog sebe u filmski lik. Pođimo stoga od kraja, iz te vrlo specifične pozicije.

Postupak integrisanja piščevog stvarnog života, ličnog imena, delova biografije, prisutan je već dugo u književnosti. Uelbekovi romani uprkos *Ich-formi*, nisu pribegavali takvim zahvatima, ali jesu povremeno bili smešteni u svet u kom se zna za pisca Mišela Uelbeka. Tako, recimo, u romanu *Karta i teritorija* opisuje scenu svoje sahrane. Slične zahvate pravio je i njegov predak po nihilizmu Džejsms Grejem Balard.

Upravo tim periodom bavi se film *Otmica Mišela Uelbeka* (*L'enlèvement de Michel Houellebecq*, 2014) Gijoma Nikloa. Uelbek u ovom filmu igra samog sebe, u prenamaglašeno deglamurizovanoj fazi, kada je izgubio zube na čemu prilično insistira, i njegova pojava na ekranu bez ikakve sumnje nosi određeni bizarni magnetizam koji verovatno treba pripisati reputaciji, ali i nespornoj filmičnosti. Okosnica filma je komični triler o otmici Uelbeka od strane nesposobne bande, i njihovom postepenom potonuću u fascinaciju velikim piscem kao sagovornikom i arbitrom za razna pitanja.

Ideja da nečiji status javne ličnosti spontano transcendiru kriminalnu nameru otmičara i da oni umesto koristi od otkupa počinju da uživaju u komunikaciji sa tim čovekom, prilično je interesantna. Međutim, Niklo uspeva da zagrebe tek površinu teme jer, uprkos Uelbekovoj nadahnutoj interpretaciji samog sebe, film ne izlazi iz okvira internog vica čija je ciljna grupa isključivo sačinjena od poznavalaca piščevog opusa. Duh vremena, nažalost, naklonjen je ovakvom pristupu, čak i sam Holivud koji se obraća najširim

ciljnim grupama sve češće snima ovakve interne šale namenjene fanovima pojedinih zvezda, a ponekad čak i samo insajderima iz filmske industrije. Stoga, Niklo nije napravio eksces, pre će biti da je cenjenog književnika pokušao da pretvori u protagonistu nečega poput HBO serije *Svita* (*Entourage*) samo za intelektualce.

Uelbekov interes je možda zaista samo bizaran vid samopromocije i pokušaj da ukoreni imidž neuglednog samotnjaka. Neke od medijskih diverzija iz vremena promocije romana *Karta i teritorija* mogu se prepoznati u ovom filmu, kao i pojedini motivi, recimo razmišljanja o piscu Tizeriju Žonkeu i nekadašnjoj vitalnosti francuskog krimića.

Gijom Niklo je u Mišelu Uelbeku pronašao svoju franšizu. Uelbek će naime krajem godine u Nikloovom novom filmu *C'est extra* ponoviti ulogu samoga sebe. Sa njim će se pojaviti Žerar Depardje, takođe igrajući samog sebe, a zaplet se tiče spa-centra za relaksaciju poznatih.

Druga značajna saradnja koju je Uelbek ostvario desila se sa belgijskim rediteljima Benoa Delpanom i Gistavom Kervernom kada je igrao glavnu ulogu u filmu *Near Death Experience*, art haus meditaciji o čoveku koji odlazi da izvrši samoubistvo.

Ovaj film ima sva svojstva Uelbekovog romana, uključujući i samog Uelbeka kao protagonistu i naratora priče. On ovde zaokružuje sliku sebe kao glavnog pesnika suicida zapadne civilizacije. Tekst i bez potpisa nosi njegov pečat, izrečen je njegovim glasom i konačno otevljen u fizički zahtevnoj ulozi čoveka koji napušta

Foto: Silvina Frydlewsky

kuću i odlazi u divljinu, ili nešto najbliže njoj – u ovom slučaju obližnje izletišta sa očuvanom prirodom (ne zaboravimo Uelbekovu fascinaciju javnim objektima i turističkim destinacijama za masovne posete). Ovde nema govora o eksploataciji pisarke javne persone. Njegova gluma je izvrsna, svedena, uz punu svest o filmičnosti tog, rekao bih, namerno zapuštenog lica, dovedenog do deformacije.

U više navrata se Uelbek pojavljivao i u cameo ulogama, nekad bez aluzije na svoj rad. Ipak, ove glavne uloge u kojima igra sebe ili svog prototipskog junaka ostaju možda i njegov najzanimljiviji doprinos filmu.

Francuska kinematografija je poslednjih godina iznedrila dva bestseler pisca koja su se iskazala i autorski i glumački na filmu. Ova dva slučaja se ne mogu razdvojiti, odnosno nemoguće je tumačiti Uelbeka na filmu bez Frederika Begbidea. Njih dvojica su umnogome preuzeli slične filmaške strategije – od režije vlastitih ekranizacija do shvatanja da se na ekranu moraju pojaviti oni lično ili barem njihovi dvojnici.

Prvu ekranizaciju *Proširenje područja borbe* (*Extension du domaine de la lutte*, 1999) snimio je Filip Arel, pet godina posle izlaska romana, a patila je od velike literarnosti u samom postupku. Čak dva narato-

ra, jedan u liku sveznajućeg pripovedača i drugi koji je glavni junak, ispostavila su se kao velika smetnja u dvočasovnom filmu. Već na prvom koraku bilo je jasno da je Uelbek složen za ekranizaciju zato što njegovi romani imaju zaplet – i naizgled su podatni za dramatizaciju – ali njihova snaga i značaj su u nadgradnji teksta kroz niz izrazito antidramskih detalja.

Elementarne čestice (*Elementarlichen*, 2006) Oskara Rolera nemačka je ekranizacija romana koja ide obrnutim putem jer se isključivo bavi dramskim adutima knjige. Rezultat je perversna melodrama o dva brata i njihovim seksualnim lutanjima koja deluje manje uelbekovski od filmova poput *Srama* (*Shame*, 2011) Stiva Mekvina.

Ova dva slučaja pokazuju zašto je konačno sam Uelbek trebalo da postavi stvari na svoje mesto filmom *Mogućnost ostrva* (*La Possibilité d'une île*, 2008). I zbirlja, kao da je uspeo da dokuči šta bi bio idealan pristup u stilskom pogledu, s tim što na kraju nije napravio ostvarenje koje zaista funkcioniše.

Opremio se za kronenbergovski pristup u kome se kroz naizgled konvencionalno građenje priče ulazi u njene eventualne filozofske implikacije. Za razliku od ranijih ekranizacija, Uelbekova donosi mističnu atmosferu naučnofantastič-

nih filmova sedamdesetih oličenu kroz izbor lokacija, fokus na manji broj likova uprkos priči koja obuhvata čitavo društvo i ima svojstva apokaliptičnog narativa, i konstrukciju scena iz slika mnogo više nego iz situacija.

Uelbek hrabro i samokritično reducira roman, međutim domet filma je tek zanimljiv art haus eksces, fusnota u istoriji filmske naučne fantastike i ne mnogo više od toga.

Uelbek je jedan od retkih pisaca čije je skoro svako delo ekranizovano i nijedan od tih filmova nije uspeo da dostigne sav potencijal dela. Na kraju nije ni on sam uspeo da zarobi ono što je želeo na filmu. Slično svom preteči Balardu, možda samo mora da sačeka trenutak kada će biti adekvatno ekranizovan, a dotle će svet biti pun značajnih dela koja će nositi epitet uelbekovskih, kao što su onomad mnogo važila za balardovska.

Slično *Pokoravanju* u Nemačkoj, i *Proširenje područja borbe* dobilo je televizijsku ekranizaciju pozorišne dramatizacije. Uelbekova dela privlače veliku pažnju pozorišnih stvaralaca, pa smo pre nekoliko godina i na prostoru bivše Jugoslavije imali postavku *Elementarnih čestica* u režiji Ivice Buljana koja je naišla ne velike kontroverze.

Možda je upravo u teatru ključ za pristup Uelbekovim romanima ubuduće, možda je zapravo višeslojnost njegovih dela poziv za ekranizaciju u kojoj nijedna neće biti definitivna i gde se celovitost filmske transpozicije njegove proze može postići samo kroz više različitih postupaka u više različitih filmova. Ako je tako, onda bi Uelbek mogao da se ubroji u red malobrojnih klasika koje svaka generacija mora ekranizovati na svoj način.

DIMITRIJE VOJNOV

Ljubav i rok trajanja

Onore: "Pomislio sam da bi Kjara bila idealna ženska verzija Kerija Granta"; Mastrojani: "Marija ima više od četrdeset godina i u njenom umu svi ti ljudi nisu ostarili, samo ona jeste"

Za "Vreme" iz Kana

Kristof Onore se u takmičarskom programu sekcije "Izvestan pogled" Kanskog filmskog festivala našao sa dramedijom *Soba 212* u kojoj Kjara Mastrojani i Benžamen Biole glume bračni par čija je ljubav isparila. Iznimno dobra filmska intimnost poznatog glumačkog para na platnu je delom autobiografska. Za performans u *Sobi 212* gde uskače u kožu neverne žene koja se bori sa sopstvenim fantomima iz prošlosti, Mastrojanijeva je opravdano dobila statueta za najbolju glumicu programa "Izvestan pogled."

Film *Soba 212* nastao je prema Onore-ovom scenariju o razbijanju muško-ženskih stereotipa uglavnom viđanih na velikom ekranu. Krojen je specijalno za Kjaru Mastrojani koja je igrala u šest njegovih filmova. Čerka Katrin Denev i Marčela Mastrojanija glumačkim pozivom je počela da se bavi u 21. godini, uz rizik da ostane u senci slavnih roditelja. Dvadeset i šest godina kasnije, ona je jedna od najinteresantnijih glumica Francuske u čijoj biografiji su filmovi Roberta Altmanna, Raula Ruiza, Arnoa Deplešena, Kler Deni, Benoa Žakoa i drugih.

Pre nego što je započeo rediteljsku karijeru baš u Kanu, Kristof Onore se proslavio serijom romana za decu i omladinu. Važi za naslednika francuskog novog talasa, koji je "pokupio tamo gde su Fransoa Trifo i Erik Romer stali". Prošle godine se takmičio u Kanu filmom *Živi brzo, umri polako* prema delimično autobiografskom scenariju o gej ljubavnom paru. Sa Onoreom i Mastrojani razgovarali smo dan posle uspešne svetske premijere njihovog filma *Soba 212*.

"VREME": Film priča o ljubavnoj krizi kroz komediju apsurda. Zašto?

KJARA MASTROJANI: Postoji momenat kada čujete stihove u jednoj šan-

soni: "Voli me manje, ali me voli duže".

KRISTOF ONORE: Možda zato što mi je 45 godina i zato što je to doba koje kada čovek dosegne, pokušava da dokuči šta treba uraditi da plamen ljubavi gori dugo. Kriza u ljubavnim odnosima je tema koja se provlači kroz čitavu istoriju filma, pa mi spontano na pamet padaju Roselini, Bergman i Vudi Alen, za razliku od mene koji se tom temom maltene nikada nisam bavio. Više su me nekako interesovali susreti nego veze, i zato sam hteo da se konačno okrenem i tome. Pisao sam scenario krojen za Kjaru dok sam radio na predstavi *Idoli* i, dok sam bio u procesu razvijanja njene uloge, pomislio sam kako bi ona bila idealna ženska verzija Kerija Granta. Kjara ima neverovatno širok glumački dijapazon, entuzijazam, inteligenciju i preciznost u izvođenju uloga koji je čine idealnom za lik Marije. Obožavam bračne drame u duhu Lea Makerija i Džordža Kjukora, ali takođe i francusku klasičnu kinematografiju, režisere poput Mišela Gondrija i Alena Renea, tako da sam pisao scenario vodeći se svim tim perspektivama.

Marija iz filma je samosvesna, nezavisna žena sa mnogo klasično muških osobina, što nije često.

Mastrojani: Da, to je bila jedna od prvih stvari koje su me privukle u scenariju. Ženska uloga koja otelovljuje tipično muške osobine, kao na primer razuzdana seksualnost, ljubavnici, i opravda-

Foto: Arthur Mola/Invision/AP

vanje tih afera rečima da to nema nikakvog značenja, da to svi rade i da tako nešto ne treba shvatati ozbiljno. Kristofov koncept me je veoma zabavio, ali situacije kada bih se ujutru pojavila na setu umotana u čaršav okružena sa dvadesetak mladih muškaraca na krevetu, to je znalo da bude i iscrpljujuće i obeshrabrujuće. Sebe uopšte ne vidim u liku Marije. Ja sam usamljenik, ali mislim da to čovek sa godinama automatski malčice postaje. Volim da budem sama. Nisam takođe ni sigurna da je Marija baš toliko nezavisna. Ona beži u hotel prekoputa stana posle rasprave sa mužem da bi bila sama, ali čim joj se ukaže prilika da razmišlja na miru, zaposedaju je fantomi

muškaraca koji žele da govore za nju. Oni pokazuju stereotipnu stranu patrijarhalnog društva kojim i dalje dominiraju muškarci i u kome žene moraju da se bore da pronađu sopstveni glas. Naravno, ovo je takođe projekcija njene psihe, tako da je to destabilišući aspekt narativa. Marija ima više od četrdeset godina i ona sebi postavlja pitanja o tome kako će joj se život dalje odvijati. U njenom umu svi ti ljudi nisu ostarili, samo ona jeste. Samorugajući aspekt je esencijalan, ne samo kada glumim, već i u stvarnom životu, ali Kristof zna da mi prebaci kako sam preterano samokritična.

Onore: Istovremeno, u filmu se radi o Marijinoj borbi za oslobođenje od tih dominantnih ličnosti oko nje, kao na primer od majke koja joj govori da je laka žena zbog afera, ili od muža koji joj prebacuje da je loša supruga.

Da li ste u pravom životu zaista skeptični po pitanju večne ljubavi, kao što ste u filmu?

Onore: Uopšte nisam. Naprotiv. Kada pomislim na ljubavi iz moje mladosti, one su i dalje sa mnom iako više nismo romantično povezani. Komplikovano je povezati pojam ljubavi sa rokom trajanja zato što mi svi imamo drugačiji pogled na seks i ljubav. Marija se suočava sa tim destabilišućim trenutkom kada shvata da iako i dalje voli, ne oseća strast, što je za nju lični poraz.

Mastrojani: Slažem se sa Kristofom. U sebi možete i dalje nositi ljubav prema ljudima bez želje da sa njima ostanete u vezi. Nekada strast prestane iako je ljubav i dalje tu, a nekada strast tinja bez ljubavi. Znači, slažete ljubav i pravite od nje nešto kao tiramisu.

U filmu se pojavljuje kafe po imenu Rozbad. Da li je to omaž Grada-ninu Kejnu Orsona Velsa?

Onore: Taj kafe zaista postoji u Parizu. Dobro je posećen, i u njemu uglavnom sede ljudi iz sveta filma ili umetnici sa Monparnasa. Kada sam izabrao ulicu Delamber za snimanje, postavio sam sebi pitanje da li da promenim ime kafe, zato što ime "Rozbad" svakom sineasti stvara veliku odgovornost. Na kraju sam zaključio da je to možda dobar znak i da može samo da pomogne filmu. ¶

MARINA RICHTER

Opšta opasnost

Pod NATO bombama, priče srpskih pisaca o poslednjem ratu, priredio Vasa Pavković, Solaris, Novi Sad

O breli smo se u godini u kojoj se obeležava manje slavni jubilej – dvadeseta godišnjica NATO bombardovanja Srbije (tačnije, SR Jugoslavije), koje je, faktički, poslednji srpski rat... Iako su naši sugrađani imali razloga da se raduju i slave 10. juna 1999, Rezolucija 12/44 ipak nije tumačena kao pobeda. To dokazuje i antologija *Pod NATO bombama* koju priređuje Vasa Pavković. Ona obuhvata 23 priče "osetljivih svedoka", kako priređivač u predgovoru naziva autorke (8) i autore (15) zastupljene u knjizi. Sam koncept Pavkovićevog priređivačkog rada nije "čisto" antologijski: u knjizi su se našle pripovetke koje je on odabrao, ali i one čiji su se pisci odazvali pozivu da sastave svoju ratnu priču.

Tematski posmatrano, reč je o ličnim i kolektivnim dramama, vlastitim i tuđim iskustvima vezanim za dane kada su bombe padale po objektima od vojnostrateškog značaja, ali i po glavama civila slučajno zatečenih na mostovima, u vozovima, na pijacama, trgovima... Likovi iz pripovedaka knjige *Pod NATO bombama* su se, kako se to govorilo u vreme bombardovanja, "ničim izazvani" našli u situacijama da brane svoje i živote svojih bližnjih bez oružja, bez strategija, pa čak, pokatkad, i uz pomanjkanje hrabrosti. Kako beleži narator pripovetke *April u Beogradu noću* Miodraga Raičevića, "život je postao opšta opasnost za vlasnike". Inferiorna pozicija ovih junaka, običnih ljudi kako u odnosu na napadače tako i na političke prilike u Srbiji koje su doprinele vazdušnom napadu mogla bi se ilustrovati rečima naratorke Stane Dinić Skočajić: "A ko si pa ti da bi ti bilo lako?"

Većinu priča odlikuje odsustvo epsko-patriotskih zanosia i herojstava, fokusiranost na pojedinca, mahom civila, čiji je život zaustavljen ili poremećen bombardovanjem. Bilo da su pisane realističkim (Slađana Ilić, Sonja Ćirić, Darko Tuševljaković, Stana Dinić Skočajić, Zoran Ćirić, Vasa Pavković i dr.) ili fantastičkim diskursom (Ljubica Arsić, Goran Skrobonja, Miodrag Kajtez), pripovetke opisuju događaje koji jesu (Sonja Atanasijević), ili su mogli biti (Zoran Pešić Sigma, Darko Tuševljaković, Slađana Ilić) fa-

talni po junake. Ponekad je biran hronotop puta, pa čak kada se on svodi na neverovatno savladavanje prepreka da bi se stiglo od posla do kuće (Vasa Pavković). Katkad se pak ispisuje iskustvo krajnje osetljivih svedoka, odnosno pripadnika tzv. "osetljivih grupa" (dečak kod Gorana Petrovića, devojčica kod Sonje Ćirić, starica kod Milorada Grujića, mentalno obolela osoba kod Tatjane Janković).

U pričama srećemo odlomke iz dnevnika, pisama i drugih formi koje karakterišu dileme običnih ljudi čija je egzistencija ugrožena. Kao jedan od najznačajnijih tumača i znalaca savremene književnosti, Vasa Pavković bira one pisce koji umeju da se usredsrede na ključne trenutke u priči ili da psihološki nijansiraju svoje protagoniste, te da, poput Slavoljuba Markovića, povežu različite, vremenski distancirane događaje. Da je ratno, vanredno stanje odlična prilika za ispoljavanje različitih osobenosti kod ljudi koje u "normalnim" okolnostima bivaju potisnute, dokazuju autori koji svoje junake smeštaju u podrum, stanove roditelja, barove i druge manje-više skućene prostore, kako bi ih, pojedinačno ili kolektivno, analizirali.

Kako se, dakle, beži od surove realnosti, vanrednih stanja i kriznih situacija? Jedan od rezigniranih korespondenata u priči *Pismo iz 1999*, Mihajla Pantića konstatuje: "Da bi se nekako preživelo, pragovi svih reakcija i svih osetljivosti moraju biti ili spuštene na nulu ili gotovo potpuno umrtvljeni." S druge strane, kada se uzme u obzir da je vremenska distanca od dvadeset godina premala da bi se potisnuli strahovi koje i danas mnogi naši sugrađani osećaju prilikom oglašavanja sirena, humor i ironija (Ilija Bakić, Milorad Grujić, Laura Barna, Aleksandar B. Laković, Saša Radojčić itd.) deluju lekovito na junake i na čitaoce antologije kojima takođe nije bilo lako. To je samo jedan od razloga zašto bi antologijski poduhvat Vase Pavkovića trebalo visoko vrednovati. ¶

DRAGANA V. TODORES KOV

(Ne)moć fotografije

Foto: Christoffer Rutström

Predsednici Tito i Ulof Palme razgovarali su o bitnim državnim pitanjima Jugoslavije i Švedske, ali je najčešći rezultat pretrage tog susreta u Švedskoj – Titova priklještena ruka

Muzej Jugoslavije je na gostovanju u Geteborgu sa segmentom izložbe *Travelling Communiqué* (galerija FG2, 24. maj – 9. jun) koji sagledava osam putovanja Josipa Broza Tita. Činjenica da među njima nije i Brozova poseta Švedskoj, navela je švedske fotografe Klaru Šelstrom i Tobijasa Felda da je dopune radom *Kraj hipokrizije: dobar dan za loše vreme*, umetničkim komentarom jednog bizarnog događaja koji je obeležio Brozovu posetu Švedskoj, koristeći ga kao polazišnu tačku za propitivanje foto-arhiva Josipa Broza Tita, te načina na koji se konstruišu, odnosno dekonstruišu dominantni narativi.

Ukoliko u internet pretraživaču ukucate "Tito u Švedskoj", bilo na srpskom, švedskom ili engleskom, najčešći rezultat pretrage biće podatak da je tokom ove posete priklještena Brozova šaka. Naime, prilikom dolaska u dvorac Haga u Stokholmu, gde je vodio zvanične razgovore sa premijerom Ulofom Palmom, Brozu je, dok je izlazio iz automobila, ruku priklještilo ni manje ni više nego čovek zadužen za njegovu bezbednost, general-major Marko Rapo. Među zanimljivijim rezultatima pretrage izdavaju se fejsbuk post Muzeja policije iz Stokholma, gde je u okviru izložbe organizovane 2017. godine izložen kadilak flitvud A 99 koji je u periodu od 1966. do 1983. godine

korišćen prilikom zvaničnih poseta inostranih državnika. Kao deo marketinške kampanje muzeja nije pomenuto da je ovaj luksuzni četvorotočkaš prevezio Niksona ili kraljicu Elizabetu, već da je to automobil čija su vrata priklještila ruku jugoslovenskog predsednika.

Fotografije Brozove prve i jedine posete Švedskoj 1976. godine mogu se naći u predsedničkoj foto-arhivi. Ova arhiva je rezultat rada Foto-službe Kabineta maršala Jugoslavije (kasnije Kabinet predsednika Republike), formirane 1947. godine sa ciljem da dokumentuje društveno-političku aktivnost Josipa Broza Tita. Fotografije nastale u foto-službi dela su zaposlenih fotografa: Dragutina Grbića, Aleksandra Stojanovića, Miloša Rašete i Mirka Lovrića. Objektivima svojih foto-aparata oni su zabeležili Titova putovanja u zemlji i inostranstvu, susrete sa šefovima država, kao i svetski poznatim ličnostima iz svih sfera javnog života, istupanja na međunarodnim skupovima i kongresima, kao i momente iz njegovog svakodnevnog života. Više od 200.000 negativa koji pokazuju sve značajne događaje od 1948. do 1980. godine, u kojima je učestvovao i kojima je prisustvovao Josip Broz, rezultat su shvatanja važnosti fotografije u propagandnoj delatnosti. Iz svedočenja Mirka Lovrića, jednog od fotografa, saznajemo da su ove fotografije koristile razne

domaće i strane novinske agencije i da su poklanjane diplomatama na kraju njihovih službenih poseta. Najuspeliji snimci izrađeni su i predati Titu u 708 kutija u obliku knjiga, čineći tako njegov privatni album koji broji oko 132 000 fotografija. U svakoj od kutija nalazi se i prateći tekst, koji sadrži najosnovnije informacije o fotografijama, poput datuma, mesta i kratkog opisa prikazanog događaja.

Ono što u slučaju posete Švedskoj izaziva pažnju jeste činjenica da uprkos izveštavanju savremene štampe, snimku televizijskih kamera koje su ovekovečile prekorni pogled koji je maršal uputio svom ađutantu, kao i brojnim drugim tragovima danas dostupnim na internetu, u arhivi ne postoji fotografija "incidenta" u Stokholmu. Kao da su u trenutku ovog "nemilog događaja" objektiv Brozovih službenih fotografa zatvoreni ili su pak sami fotografi naknadno izvršili autocenzuru, pretpostavljajući da slika bespomoćnog maršala sa šakom priklještenom vratima automobila nije poželjan način da se gradi imidž neprikosnovenog vođe jugoslovenske države. I pored ovoga, danas kao rezultat Titove posete Švedskoj stoji upravo ta slika – rezultat koji se daleko otrgao kontroli Kabineta predsednika Republike.

Šelstrom i Feld izdvojili su tri fotografije nastale 31. marta 1976. godine u Stokhol-

mu, na kojima je prikazan Brozov susret sa Palmeom, uz prateće tekstualne opise "dolazak u dvorac Haga", "zvanični razgovori" i "susret sa novinarima". Ukoliko pažljivije pogledamo

ove fotografije, možemo videti da je Brozova šaka u zavoju, a umetnici su istakli upravo ovaj, na prvi pogled neuočljiv detalj – tri fotografije smeštene su u vitrine prekrivene crnom folijom sa isečkom koji dozvoljava samo pogled na Brozovu povređenu šaku – jedini trag "incidenta" koji postoji u foto-arhivi.

Tokom susreta dvojice državnika bilo je reči o nizu različitih pitanja poput aktivnosti ekstremne hrvatske emigracije koja je organizovala ubistvo ambasadora Vladimira Rolovića 1971. godine, zatim položaju 40 000 Jugoslovena koji su radili u Švedskoj i činili drugu najveću doseljeničku grupu posle Finaca, predstojećem sastanku Konferencije za evropsku

bezbednost i saradnju u Beogradu, te mogućnosti da se Švedska priključi Pokretu nesvrstanih. Danas se, međutim, čini da od svega ovoga kao dominantni narativ Brozove posete ostaje priklještena ruka, koju su umetnici stoga i stavili u sam fokus.

Rad Klare Šelstrom i Tobijasa Felda upotpunjuje esej Johanesa Valštroma, koji u gotovo markesovskom pripovedačkom tonu zadire u srž problema. Valštromov esej hladnoratovsku eru označava erom hipokrizije, kada se u cilju održavanja jedne iluzorne slike o sistemu zapadnih vrednosti, u kojem su tiranija i vlast sile potčinjeni prosvetiteljskom duhu, korišćeni složeni "narrativi" i "diskursi". Esej počiva na ideji da u današnjoj eri informisanosti, kada su informacije daleko pristupačnije i brzo dostupne, narativ poput "incidenta sa priklještenom rukom" ne može opstati, te

da "raskol između rečenog i učinjenog više nije moguće smisleno održavati". Prema Valštromovim rečima, okončanje ere hipokrizije predstavlja dobar početak da otvorimo priču o temama poput loših klimatskih prilika.

Iako se čini da su informacije danas dostupne samo jednim "klikom", svedoci smo manipulacije, lažnih vesti, gde je u moru podataka teško razlučiti šta je uopšte rečeno i učinjeno. Stoga ovu tezu možemo u potpunosti razumeti kada uzmemo u obzir da Valštrom piše sa pozicije istraživačkog novinara, povezanog sa krugovima ljudi oko Džulijana Asanža, koji se upravo bave dekonstrukcijom i razotkrivanjem dominantnih narativa i prikrivenih informacija. Sa druge strane, gostovanje izložbe *Travelling Communiqué* uz rad Klare Šelstrom i Tobijasa Felda, i Valštromov esej, pokazuje potencijale fonda Muzeja Jugoslavije, koji omogućava ne samo promišljanje jugoslovenskog nasleđa, već i globalnih fenomena.

JOVANA NEDELJKOVIĆ,
kustoskinja Muzeja Jugoslavije

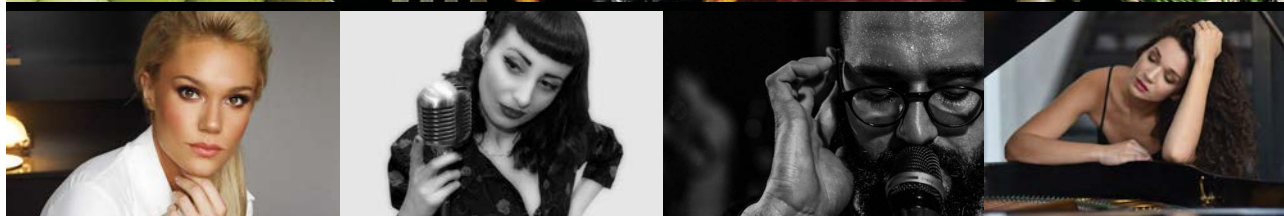
WINE GARDEN

BOTANIČKA BAŠTA

15 - 16. JUN 2019. 14h - 22h

Oaza dobrih ukusa

www.winegarden.rs

LENA KOVAČEVIĆ

BRICKS AND CANS

MARKO LOUIS

KATARINA PEJAK

NAJEZDA SUNO

Evropska unija nije poklekla pod naletom ekstremne desnice, što su mnogi predviđali, već je u partijama Zelenih dobila novu političku snagu, što niko nije predvideo

Nije se desilo. Mesecima, pa čak godinama, u štampi, televizijskim emisijama, na tribinama i skupštinskim raspravama, u tolikim domaćim razgovorima širom Starog kontinenta govorilo se o buđenju ekstremne desnice, o jačanju profašističkih organizacija, marširanju populista koji zagovaraju zatvaranje granica i razaranje Evropske unije. Pojedini analitičari su išli tako daleko da su prognozirali brzi slom, već na ovim izborima, tradicionalnih blokova u Evropi, konzervativaca i socijaldemokrata, nakon koga bi tvrda desnica konačno preuzela poluge vlasti u Briselu. I onda su, ovog maja, došli izbori za Evropski parlament i pokazalo se da su prognoze omanule – izuzev u par slučajeva, desnica je širom Evrope ostvarila mlak, neubedljiv rezultat. Umesto desničara, glave su širom Evrope podigli Suncokreti – koalicija Zelenih stranaka, kojoj je najavljivan potpuni slom, ne samo da je ostala u igri, nego je ostvarila najveći relativni rast u odnosu na ostale blokove.

Mada je po broju osvojenih mandata reč o borbi na zaleđu, uz opadanje konzervativnog i socijaldemokratskog bloka, a u svetlu neuspeha ultradesnice, Zeleni su postali glavna priča evropskih izbora i izrasli u novu zvezdu evropske politike.

Ovako dobar rezultat – koji će levo orijentisana štampa čak i u Velikoj Britaniji nazvati “tihom revolucijom koja trese Evropu” – bio bi daleko vidljiviji da Zeleni imaju ikakvo uporište na istoku i nešto jače na jugu Evrope. Naime, Zeleni nisu osvojili nijedan mandat u Italiji, Grčkoj i devet zemalja Istočne Evrope, budući da u ovom delu kontinenta, baš kao u Srbiji, još uvek predstavljaju političku marginu bez većih stranačkih organizacija,

ideološke baze, harizmatičnih vođa i šire društvene podrške.

Zato su Zeleni u Nemačkoj napravili istorijski rezultat – osvojili su čak 22 mandata i porasli za čitavih 11 odsto, dok je ultradesničarski AfD osvojio samo 10,5 odsto i prošao duplo lošije od Zelenih.

Pored Nemačke, Zeleni su osvojili iznad deset evropskih mandata u Francuskoj (12) i Velikoj Britaniji (11), zapaženo

COKRETA

Foto: AP

KLUBOVI ZA GOSPODU

Zeleni pokret je autentično nikao iz nauke, iz organizacija koje su se isprva borile da objasne širinu i posledice negativnog uticaja tehnološkog razvoja, a da pritom ne zaustave napredak. Mada njegovi koreni sežu u epohu prosvetiteljstva, još u 18. vek, i svaka druga Zelena stranka u svom istorijatu citira Žan-Žaka Rusoa, tradicionalno se smatra da Zeleni počinju 1872. godine u San Francisku. Tada je, u epohi kad su ugljenokopi, željeznica i nečiste fabrike počele dramatično da menjaju okruženje, osnovan takozvani Sijera klub i odmah potom, širom zapadnog sveta, pojavio se niz sličnih pokreta da se zaštiti životna sredina koji su ukazivali na štetne posledice industrijske revolucije. No, ovi pokreti nisu bili ništa više do klubova za gospodu koja su imala osećaj za probleme životne sredine.

Mada istoričari Zelenih pokušavaju da ocrtaju sopstvenu istoriju i da je stavie rame uz rame sa istorijom socijaldemokratskih pokreta, to je prilično jalov posao jer, realno sagledavajući opšte okolnosti, zelene ideje jesu postojale, ali su u 19. i tokom većeg dela 20. veka bile sasvim na margini i u najboljem slučaju na nivou sporadičnog aktivizma. Zeleni aktivizam će dobiti na ubrzanju sa protestima protiv nuklearnih pretnji, a potom od sedamdesetih godina sa pokretanjem Dana planete Zemlje i prvim masovnim ekološkim protestima koji dobijaju globalnu dimenziju.

Upravo u to doba, u junu 1970, jedna grupa aktivista u Holandiji osvaja 5 od 45 mesta u gradskom savetu Amsterdamu, što će biti prva situacija da politička grupacija koja spada u Zelene uđe u institucije i preuzme jedan deo vlasti, makar i na nivou samo jednog grada. Dve godine kasnije u Australiji će biti osnovan pokret Ujedinjena tasmanijska grupa koji će se boriti protiv krčenja šuma i uspeti da metodama političke borbe ostvari prve zelene ciljeve – ova će inicijativa biti inspiracija za osnivanje Zelenih stranaka širom sveta. Politički profil Zelenih će biti oblikovan krajem

dobro su prošli u Belgiji (3), Holandiji (3), Španiji (2), Irskoj (2), Austriji (2), Litvaniji (2), Švedskoj (2) i Danskoj (2), a po mandatu su osvojili u Letoniji, Portugalu i Luksemburgu. U nekim evropskim gradovima, kao što su Berlin i Dablin, Zeleni su dominirali.

U ukupnom zbiru Zeleni imaju 69 mandata i sa partnerima iz takozvane *European Free Alliance* predstavljaju snagu koja drži oko 10 odsto Evropskog

parlamenta, po čemu su gotovo izjednačeni sa zbirom ultradesnih, antieveropskih i populističkih saveza Evrope. No, kako nastupaju kao čvrsta celina i nisu bez političkog iskustva, Zeleni bi među oslabljenim glavnim blokovima mogli igrati prelomnu ulogu. Mada su donedavno bili takozvana "antisistemska" snaga, sporedna pojava sa ivice cenzusa u većini evropskih država, štampa Zelene sada naziva novim "gospodarima Brisela".

Zeleno je novo crveno

Prema nekim istraživanjima javnog mnjenja, Zeleni su u ovom trenutku najpopularnija partija u Nemačkoj, jer je za građane Nemačke očuvanje životne sredine jedna od najvažnijih političkih tema. Sa druge strane, socijaldemokratija koja to nije prepoznala neslavno tone sve dublje i dublje

Nekada moćna Socijaldemokratska partija Nemačke (SPD) Vilija Branta i Helmuta Šmita nezaustavljivo tone na marginu političke scene. Hrišćansko-demokratsku uniju Nemačke (CDU) kancelarka Angela Merkel poslednjih četrnaest godina održava kao najjaču političku snagu u zemlji, ali nije uspjela da zadrži osipanje glasača i negativan trend. Nekada marginalna družina zaludjenika za životnu sredinu i protivnika nuklearne energije duge kose, u farmerkama i patikama se od osnivanja partije Zeleni pre skoro četrdeset godina transformisala u partiju iz čijih bi redova nakon narednih parlamentarnih izbora mogao da dođe kancelar ili kancelarka Nemačke. U ovom trenutku je, prema nekim istraživanjima javnog mnjenja, Savez 90 / Zeleni najjača politička partija u Nemačkoj.

Na izborima za Evropski parlament u Nemačkoj krajem maja je CDU osvojio 27,9 odsto glasova (-7,4 odsto), SPD 15,6 odsto (-11,7), a Zeleni 21,8 odsto (+11,1 odsto), s tim što njima i bukvalno pripada budućnost.

Analizirajući rezultate uspeha Zelenih, "Zidojče cajtung" navodi da je 29 odsto glasača starosti između 18 i 29 godina glasalo za Zelene, 13 odsto za CDU i samo 9 odsto za SPD. Trend je više nego jasan: za mlađe generacije u Nemačkoj klimatske

promene nisu tema koju političke partije mogu tek tako, političke korektnosti radi, da otaljavaju, već se nalaze u središtu briga i interesovanja.

BRIGA ZA PLANETU ZEMLJU

Da je jedan od relevantnih uzroka pada CDU-a i pre svega SPD-a koji u koaliciji vladaju Nemačkom nedovoljna briga za životnu sredinu, pokazuje i studija nemačkog Ministarstva za životnu sredinu, zaštitu prirode i nuklearnu bezbednost pod nazivom "Svest o životnoj sredini u Nemačkoj". Prema toj studiji, 85 odsto građana Nemačke smatra da savezna vlada ne čini dovoljno za planetu Zemlju. Samo tri odsto smatra da je

SVEST O KLIMATSKIM PROMENAMA: Mladi Nemci

Foto: AP

angažovanje koalicije CDU/SPD po pitanju životne sredine zadovoljavajuće. Prema istoj studiji, pre samo dve godine je jedna trećina Nemaca bila makar delimično zadovoljna klimatskom politikom savezne vlade.

I još malo brojeva koji objašnjavaju uspeh Zelenih u Nemačkoj: za 64 odsto Nemaca su klimatske promene i zaštita životne sredine "veoma važne". Samo su socijalna pravda (65 odsto) i stanje obrazovnog sistema (69 odsto) viši na lestvici interesovanja, piše nemački nedeljnik "Spiegel".

iste decenije i to u Nemačkoj, gde će 1980. Zelena stranka prvi put učestvovati na nacionalnim izborima. Naziv Zeleni (na nemačkom *die Grünen*) smislila je nemačka aktivistkinja Petra Keli, jedna od osnivača i ideologa pokreta, nakon jedne posete Australiji.

Po tradiciji, Zeleni su uz specifično ime usvojili i jedinstven međunarodni simbol – suncokret. Mada jasno profilisani, uzajamno povezani i oslonjeni na snažnu potrebu ljudi da žive u boljem, čistijem i održivijem svetu, Zeleni u najvećem broju zemalja gde postoje predstavljaju političku marginu – ponegde čak učestvuju

u vlasti, daju i premijere i predsednike, ali nemaju istinsku masovnost, ostajući ništa više nego ono što su na početku bili – klubovi za gospodu. To se, na primer, kod evropskih izbora, na interkontinentalnom nivou jasno videlo sve do sada.

DEČJI AKTIVIZAM

Kako su baš sada, uz tolike najave o rušenju Unije i rastu desnice, najednom Zeleni postali politička snaga Evrope? Pažljiv posmatrač društvenih pojava u Evropi ne bi trebalo da bude suviše iznenađen: moguće da su sa novim izazovima, Bregzitom, migracijama i eko-

nomskim izazovima neke tradicionalne evropske vrednosti dovedene u pitanje, oko čega je bilo toliko buke, ali u Evropi su se u 21. veku pojavile i nove vrednosti, a jedna od njih je svakako ideja zdrave životne sredine.

Program Zelenih danas je u svakoj od država zasnovan na čuvenih deset osnovnih vrednosti, koje su usvojene još 1984. godine. Ove vrednosti su nastale proširenjem četiri osnovna stuba pokreta, a to su: ekološka mudrost, socijalna pravda, demokratija "od vrata do vrata" i nenasilje. U epohi brzih promena, života u svetu informacija, ove vrednosti imaju izve-

KRAH SOCIJALDEMOKRATA

Uspeh Zelenih direktno je povezan i sa gubitkom identiteta nemačkih socijaldemokrata koje je započelo sa bivšim predsedavajućim SPD-a i bivšim kancelarom Gerhardom Šrederom, koji sada radi za Vladimira Putina. Razvodnjavanjem ideje o socijalnoj pravdi na kojoj je počivao SPD, koji korene vuče iz Socijalističke radničke partije Nemačke osnovane 1875, kompromisima u koalicijama sa CDU, "realnom" politikom prilagođenom tržišnoj privredi, saučesništvom u postepenom brisanju pojma "socijalan" u "socijalnoj tržišnoj privredi" koji je kapitalizmu u Evropi posle Drugog svetskog rata dao ljudsko lice, SPD je tresnuo na petnaestak odsto podrške. Nametnulo se pitanje zašto bi neko danas uopšte glasao za SPD.

"Socijaldemokratska era je prošla", piše levičarski "Zidojče cajtung". Mnogo toga što je na vrhuncu moći bilo specifično za SPD danas se jednako razvodnjeno kao kod socijaldemokrata može naći gotovo u svim partijama. Srednjoročno, i demohrišćanima iz sličnih identitetskih razloga preči ista sudbina, njihovi glasači odlaze desnopopulističkim partijama.

Sa druge strane, Zeleni su, uz svoj identitet partije koja zaštitu životne sredine stavlja u centar svoje politike, politička snaga koja se zalaže i za socijalnu pravdu, otvoreno društvo, jednakost, prihvatanje migranata. Sve u svemu, privlačna je ili prihvatljiva za levičare mnogih fela koji traže političko utočište. Može se reći da je danas u nemačkoj politici zeleno novo crveno.

ANDREJ IVANJII

snu privlačnost, posebno jer je neke od ovih ciljeva danas mnogo lakše ostvariti – u moderno doba je jednostavnije spustiti demokratiju i odlučivanje do birača nego u prošlosti, a nove tehnologije omogućuju da se i neki ekološki izazovi reše na održiv način.

U međuvremenu Zeleni garantuju održanje izvesnog broja postojećih tekovina. Brojne evropske regulative koje štite životnu sredinu izrasle su iz lokalnih zelenih inicijativa i zelenih programa tradicionalnih stranaka, pa su i bez većeg broja zelenih političkih predstavnika one nedvosmislen odraz raspolože-

NI LEVICA, NI DESNICA: Globalno zagrevanje kao novi izazov razvijenog sveta
Foto: AP

nja građana Unije koji već neko vreme uživaju u njihovim pozitivnim posledicama – oživljavanju brojnih ugroženih područja, čišćenju vazduha, zemlje i vode na kontinentu i, uopšte, rastu kvaliteta života za čoveka i živi svet koji ga okružuje. U takvom svetu rastu nove generacije Evropljana koje nisu spremne da se olako odreknu ne samo ekonomskih blagodeti, nego i komfora života u zdravoj sredini. I Zeleni na tome zasnivaju svoju političku poruku.

Ključni aspekt za rast Zelenih su svakako klimatske promene vrlo i sumorni izveštaji IPCC koji govore da se klima

već menja i da će se do kraja veka stvari ozbiljno pokvariti ako rast emisije CO₂ ne bude zaustavljen, a rast srednje globalne temperature poraste iznad 2 stepena. Mada je ova opasnost izvesna već godinama, ona je tokom prethodne godine počela da se prelama kroz sasvim novu prizmu masovnih protesta mladih, novih pokreta i zahteva da se klimatske promene zaustave, a koji su oličeni u novim evropskim herojima kakva je devojčica Greta Gunberg. Masovnost protesta dece i mladih je bila tolika da nije bilo nemoćne da su se svi oni analitičari, odlazeći da diskutuju o rastu ultradesnice do svojih studija i političkih arena, probijali kroz dečje klimatske proteste.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Radio
Laguna

93,7FM

100% RADIO

Laguna
RADIO 93,7

www.radiolaguna.rs

BOOKIRANO

emisija o putovanjima

Nebojša Jojić
i Danilo Jocić

sredom
od 11 do 12 sati

TRANSFERA
TRANSPORT & LOGISTIKA
ODEON
MUSIC CENTRE

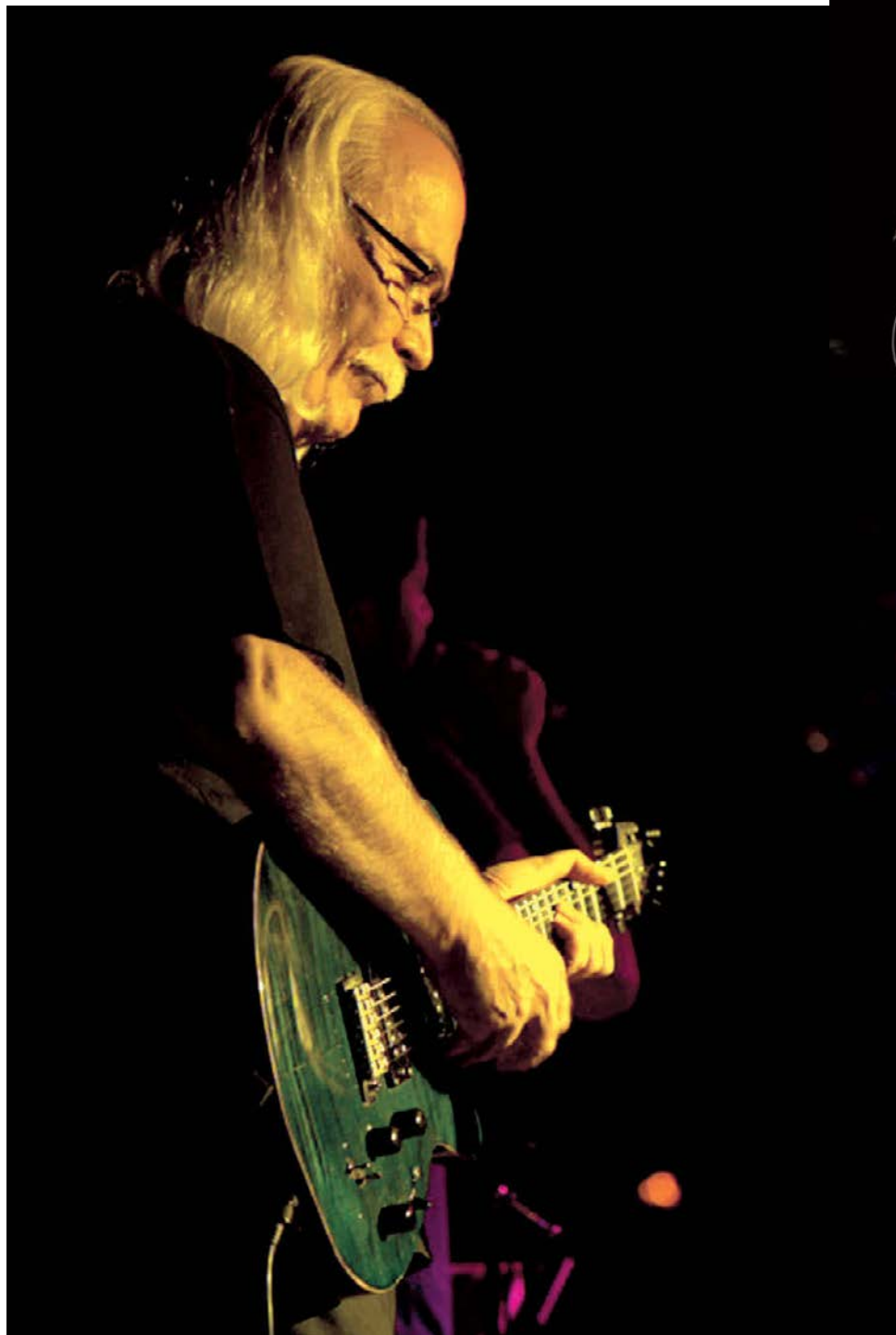
Bog ne voli one koji lažu

Krajem pedesetih godina 20. veka, u Tursku je sa Zapada stigao prvi talas rokenrola. Turski muzičari su ga prihvatili i u njega uneli zvuk narodne muzike. Tako je nastao anadolski rok – posebna mešavina starog i novog, Istoka i Zapada, tradicije i bunta

Iako je Republika Turska od samog osnivanja bila okrenuta Zapadu, zapadna pop kultura i muzika došle su tek tri decenije kasnije, sa muzikom Elvisa Prislija i Fets Domina. Turske radio-stanice počele su da puštaju muziku surf rok bendova, kao što su Tornados ili Venčurs. Muzika grupe Šedouz bila je velika inspiracija mnogim turskim bendovima. Na primer, grupi Siluete, ali je ona kroz surf rok na originalan način provukla zvuk turskih narodnih igara. U isto vreme, Erkin Koraj počeo je da obrađuje američke rokenrol hitove. Pesma *Septembarsko veče* sa njegovog prvog singla iz 1963. godine pomalo podseća na *Paint It Black* Rolingstonsa. Na sličnost u obrnutom pravcu ukazao je Mik Džeger u intervjuu za "Rolling stoun" 1995. godine: "Na albumu *Aftermath se nalazi širok spektar muzičkih stilova. Paint It Black* je bila pomalo kao turska pesma." Koraj se kasnije, kao i mnogi turski bendovi, okrenuo psihodeličnom roku, a usledile su i druge promene pod uticajem bendova poput Jes i Status kvo. Ali ono što je ostala trajna osobina anadolskog roka je spoj turskih i zapadnih ritmova, instrumenata i melodija.

MONGOLI I BAGLAMA

Važan zamah turskom roku dala su muzička takmičenja. List "Hurijet" 1965. godine organizovao je "Zlatni mikrofon". Za učešće bila je potrebna originalna pesma na turskom ili obrada neke stare turske pesme, ali obavezno u zapadnom stilu i na električnim instrumentima. Iako je održano samo četiri puta, takmičenje

je bilo popularno. Ono je turskim rok grupama pomoglo da krenu dalje od imitiranja Bitlsa i Badija Holija, što je u početku bila norma i da razviju sopstveni izraz. Kroz "Zlatni mikrofon" prošla su mnoga velika imena turskog roka, poput pevača Džema Karadža i kultne rok grupe Mon-

goli, koja koristi i narodne instrumente, na primer, davul (vrsta bubnja) i jajli tannur (gudački instrument).

Frontmen i gitarista Mongola Džahit Berkaj o počecima i prvim uzorima svog benda kaže: "Grupe kao što su Bitlsi i Trafik tada su bile vrlo popularne i ceo svet

ZVUK ZAPADA U TURSKOJ: Berkaj i Levent

Fotografije: wikipedia

je bio pod uticajem njihove muzike. U to vreme, gitara je bila u prvom planu, a udarci na bubnju bili su pravi udarci, bili su jači. I mi smo bili muzičari tog doba, i naša muzika je bila jaka." Berkaj je u turskoj rok muzici proslavio narodni instrument baglamu (liči na veliku tamburu). On često svira na baglami sa magnetima i elektronikom, što ima i svaka električna gitara. Takvu baglamu ranije je koristio i Erkin Koraj, ali Berkaju je ona praktično zaštitini znak. U Turskoj za njega kažu da je "čovjek koji svira baglamu kao gitaru, a gitaru kao baglamu". Prošle godine, na koncertu povodom 50 godina postojanja, Mongoli su svirali i jednu pesmu slepog turskog ašika (vrsta narodnog pevača) Vejsela Satiroglua (1894 – 1973). Istu pesmu su ranije obradili sa dvojicom možda najvećih pevača anadolskog roka, Barišom Mančom (bio je vrlo poznat u Japanu) i Džemom Karadžom. Mančo je umro 1999. a Karadža 2004. godine. O smrti obojice pisao je i "Njujork tajms".

ROKERI I POLITIKA

Karadža nije bio poznat samo po svom glasu, dugim brkovima i filcanom šeširu. Zbog svojih pesama i političkih stavova etiketiran je kao marksista, separatista i izdajnik, pa je 1979. godine napustio zemlju. Napeto i haotično stanje u turskoj politici i društvu tada je trajalo već nekoliko godina. Sulejman Demirel je više puta formirao klimavu vladu, uz pomoć islamista i nacionalista, a na ulicama širom zemlje sukobljavali su se levičari i omladina Partije nacionalističkog pokre-

ta (MHP), poznata pod imenom "Sivi vučovi". Do Karadžinog odlaska iz Turske, desila su se tri velika incidenta sa nasiljem i žrtvama: na Trgu Taksim u Istanbulu, u Ankari i Kahramanmarašu (pre-rastao u masakr). Na kraju je državnim udarom 1980. godine vlast preuzela vojska. Za Karadžu se tada ništa nije promenilo: izdat je nalog za njegovo hapšenje. Država ga je više puta pozvala da se vrati. Karadža je odbio, a to je platio gubitkom državljanstva. U Tursku se vratio tek sedam godina kasnije, posle amnestije.

Po zvuku uglavnom bliži Zapadu nego Istoku, mlađi turski rokeri se po političkoj svesti ne razlikuju bitno od starijih. Svoj stav o referendumu 2017. godine o izmenama ustava i uvođenju "predsedničkog sistema" rok pevač Hajko Džepkin objasnio je preko muzike.

"Jednog dana, odluče da se među muzičarima izabere šef za muziku. Kažu mi 'održaćemo izbore, ti budi glavni za sve'. Ja sam od detinjstva roker i metalac. I godinama sam bio pod pritiskom pop muzike. Izabran sam i postao sam glavni. I zbog toga što sam bio pod pritiskom kažem da se od sada neće puštati pop muzika. Imam pravo na to, imam sva ovlašćenja. I cela Turska će slušati hevi metal, da li biste to prihvatili? Ne, ne biste", rekao je Džepkin.

U poređenju sa nekim drugim rokerima, Džepkin je bio blag. Frontmen grupe Atena Gokhan Ozoguz oštro je reagovao na tvrdnje vladajuće Partije pravde i razvoja (AKP) o navodnim nepravilnostima na nedavnim izborima za gradonačelnika Istanbula. Dok je Vrhovno izborno veće razmatralo zahtev AKP-a da se izbori u Istanbulu ponište, zamenik predsednika te partije pojavio se na televiziji i rekao da se na izborima u Istanbulu "sigurno nešto desilo". Ozoguz je bio direktan: "Znate, čovek ima jedan (poseban) izraz na licu kada laže, i vi to odmah shvatite. Pitam se: gde se to na svetu na partijskim plakatima pored kandidata za gradonačelnika nalazi i predsednik države? Bog ne voli one koji lažu, kažnjava ih."

Kada su izbori poništeni i raspisani novi za 23. jun, mnoge javne ličnosti podržale su kandidata opozicione Republi-kanske narodne partije (CHP) Ekrema Imamoglua, koji je pobedio na prvim izborima. Uslovni refleksi vlasti bio je spi-

sak sa njihovim imenima, među kojima je bilo i turskih rokera. Sastavio ga je šef arhivskog odeljenja Predsedništva Muhammed Safi. Mediji su preneli i sliku spiska koju je sa naslovom "Zabeleška" objavio Safi lično. Na njemu se našla i grupa Morve otesi (Ultra i ljubičasto). Njeni članovi uopšte se nisu potresli: "Baš je ljubazno što ste pazili da 'morve otesi' napišete malim slovima" (oni ime grupe sami pišu bez velikih slova).

SVEST O DRUŠTVU

Anadolski rokeri se bave i društvenim pojavama koje prevazilaze okvire dnevne politike. Pevač Nijazi Kojundžu, koji spaja hard rok i tursku narodnu muziku, prošle godine nastupio je na protestnom koncertu protiv izgradnje brane i hidroelektrane na reci Munzur, na istoku Turske. Na istom koncertu nastupili su i Mongoli. Njihov frontmen Džahit Berkaj pred početak svirke rekao je da će oni uvek podržati borbu za prirodu i životnu sredinu. A to im nije bio prvi put. Na festivalu "Rok za mir" 2007. godine, Mongoli su pre nastupa poručili da je veoma važno "sačuvati planetu na kojoj živimo", da se treba boriti protiv "kapitalizma koji je planetu doveo u loše stanje". Mnoge njihove pesme su u takvom duhu. "U pesmama smo hteli da govorimo o socijalnom nezadovoljstvu i lošim dešavanjima u društvu. Kako se o tome može govoriti mirnim jezikom", rekao je jednom prilikom Berkaj. U aprilu ove godine, poznati turski rok muzičar Haluk Levent pokrenuo je akciju zbog otkazivanja muzičkog festivala na Tehničkom univerzitetu Bliski istok u Ankari. Uprava je to objasnila "nedostatkom sredstava", mada je rektor pome-nuo i "marksističke" i "ekstremne leve" grupe. Studenti, koji već godinama organizuju festival, odustali su od natezanja sa rektoratom i održali protest, a Levent je rekao da će nastupiti besplatno (lično je razgovarao sa upravom). Pozvao je i druge muzičare da učine isto. Odziv je bio više nego dobar, pa je festival održan. U završnici 26. aprila nastupili su Mongoli. Studenti koji su prepunili tribine univerzitetskog stadiona pevali su svaku njihovu pesmu, a neke od njih postoje već 50 godina.

PEĐA ANĐELKOVIĆ

NAJBOLJI CENTAR U NAJBOLJEM TIMU

Reprezentacija Srbije je na Svetskom prvenstvu 2014. godine, Olimpijskim igrama 2016. i Evropskom prvenstvu 2017. osvojila srebrnu medalju. Odlukom Nikole Jokića da će nastupati na svetskom prvenstvu, koje će se ove godine održati u Kini od 31. avgusta do 15. septembra, kompletiran je najbolji tim u Evropi. Vreme je da reprezentacija Srbije dokaže da je ovaj tim u stanju da se suprotstavi reprezentaciji SAD

Nikola Jokić je izabran u prvi tim NBA-a na poziciji centra. Prevedeno na košarkašku terminologiju, to znači da je trenutno najbolji centar na svetu. U ovoj NBA sezoni je u ligaškom delu predvodio tim Denver Nagetsa u tri najvažnije igračke kategorije: imao je najviše poena po utakmici (20,1), skokova (10,8), kao i asistencija (7,3).

Ono što do sada nije bila njegova specijalnost jeste igra u odbrani, ali ove sezone je po ukradenim loptama bio najbolji u svom timu (1,4 po utakmici). Igra u odbrani je i najveći napredak u poslednje dve sezone, a to je posledica povećane mišićne mase, u isto vreme bez gubitka brzine. Individualni treninzi kao način priprema koje ima preko leta sa kondicionim trenerima iz Denvera su jedan od glavnih razloga što nije igrao na Evropskom prvenstvu 2017. godine, a odsustvo iz reprezentacije su mu tada mnogi u ovdašnjoj javnosti zamerili. Potrebno je samo videti kako je Nikola Jokić izgledao na Olimpijskim igrama 2016, a kako izgleda danas.

JEDAN JE NIKOLA JOKIĆ

U mnogo čemu prosečan tim Denver Nagetsa gotovo sâm je doveo do drugog mesta zapadne konferencije NBA lige, i tu se nije zaustavio. Predvodio je svoj tim do polufinala konferencije, gde su samo zbog neiskustva izgubili odlučujuću sedmu utakmicu, koja ih je vodila u finale.

U plej-ofu je spektakularnu igru koju je prikazivao u regularnom delu sezone

podigao na još viši nivo. Prosečno je na 14 utakmica postizao 25,1 poen, imao 8,4 asistencije i 13 skokova. Sve ovo je postigao u svom prvom pojavljivanju u plej-ofu NBA, a njegova igra u doigravanju ušla je u istoriju Denver Nagetsa, koji postoje još od 1948. godine.

U prvom kolu je protiv San Antonio Sparsa postigao 43 koša, i na taj način je za jedan poen oborio rekord koji su do tada držali Karmelo Antoni i Aleks Ingliš, legende kluba iz Denvera. Oborio je još jedan rekord, ali ovog puta u čitavoj istoriji plej-ofa. U trećoj utakmici polufinala protiv Portland Trejblejzera proveo je na terenu 64 minuta i 58 sekundi. Da dodamo da je sa 13 skokova po utakmici najbolji skakač cele NBA lige u ovogodišnjem doigravanju. Toliko o statistici, koja je danas osnovni pokazatelj kvaliteta odigranog meča i uvek se stavlja u prvi plan kada se priča o nekom igraču.

Ni stariji poznavaoци košarke ne pamte da se igra nekog tima toliko zasniva na igraču na poziciji centra. Ne govorimo ovog puta o broju postignutih poena, broju skokova, jer tu je bilo mnogo boljih igrača u istoriji NBA na poziciji na kojoj Nikola igra. Ono što statistika ne pokazuje je košarkaška inteligencija po kojoj je Jokić verovatno najbolji igrač na poziciji centra u celoj NBA ligi, pa samim tim i na svetu.

Plejmeker u telu igrača visokog 213 centimetara je to što zbunjuje sve košarkaške stručnjake. Broj asistencija i neverovatno poznavanje košarke, sa samo 24

godine, odvaja ga od svih visokih igrača. Lopta u napadu je u 80 odsto slučajeva u njegovim rukama. Veoma brzo čita protivničku odbranu, ukoliko ga udvoje, uvek nalazi slobodnog igrača. Kažnjava skupljanje odbrane šutom za tri poena, a pri striktnom markiranju igrača koristi igru dva na dva (pick and roll), koju je do savršenstva doveo igrajući je sa saigračem Džemalom Marejom.

Njegov trener iz Denvera Majk Meloun je više puta isticao taj njegov urođeni talenat: "Ja govorim svima: 'Dajte njemu loptu.' U neizvesnim mečevima, videli ste to i sada, na terenu će sigurno biti Nikola i Džamal Marej, kao i Geri Heris. Imamo različite akcije koje volimo u završnicama. Verujemo tim momcima, oni čitaju i reaguju. Čitaju gde odbrana može da se probije, pobrinu se da svi protraćavaju i kreću se, da se pravi prostor u napadu, jer će onda Nikola to razbiti."

Majk Meloun je odavno uvideo kakvo blago ima u rukama. Insistirao je da mu se prošle godine produži ugovor i da se oko njega gradi cela franšiza Denver Nagetsa u narednih pet godina. Ako je novac jedan od glavnih merila koliko ko vredi u američkom sportu, podatak da je Nikola Jokić 2018. godine potpisao ugovor na pet godina i za to dobio 147,7 miliona dolara govori sve.

REPREZENTACIJA SRBIJE

Prvi put posle mnogo godina ljubitelji košarke su gotovo svakog dana pratili igre naših igrača u NBA ligi. Naravno,

AR NA SVETU IMU U EVROPI

Fotografije: Tanjug AP Photo

BEZ PREMCA U 2019: Nikola Jokić

najviše se pričalo šta je prethodne noći Nikola Jokić uradio, da li je opet napravio tripl-dabl. Gledali su se potezi naših igrača na internetu, sa ponosom što ponovo imamo jednog igrača koji je među najboljima na svetu. I uvek se postavljalo jedno pitanje vezano za reprezentaciju Srbije u košarci – da li ćemo biti kompletni za Svetsko prvenstvo, odnosno da li će Nikola Jokić igrati u Kini?

Tokom cele prošle godine vršen je pritisak na njega da se izjasni da li će igrati za reprezentaciju na svetskom prvenstvu, a Jokić je svaki put zamolio da se sačeka na odgovor do kraja sezone u NBA ligi. Nekoliko dana po okončanju sezone dao je sledeću izjavu za medije: "Veoma sam zadovoljan svime što sam uradio u NBA protekle sezone. Imao sam sjajnu godinu, u kojoj sam nastupao na Ol-staru i bio izabran u prvu petorku NBA. Kruna ove sezone za mene bi bila medalja sa reprezentacijom." Ova njegova izjava je trenutno podigla euforiju, kojoj je košarkaška nacija inače sklona.

Košarkaški tim Srbije je na poslednja tri velika takmičenja osvojio srebrnu medalju. Na svetskom prvenstvu 2014. i Olimpijskim igrama 2016. godine izgubili smo finalnu utakmicu od reprezentacije SAD. Na Evropskom prvenstvu 2017, što zbog otkaza selektoru, što zbog povreda, igrali sa drugim timom i izgubili od Slovenije u finalu. Ovoga puta će selektor naše reprezentacije Aleksandar Đorđević imati na raspolaganju najbolje igrače koje naša zemlja ima.

Kako bi sportski novinari voleli da kažu – Đorđević je na slatkim mukama. Sa Nikolom Jokićem u timu i sa, trenutno, svim zdravim igračima, Srbija je jedna od najboljih reprezentacija na svetu, a svakako najbolji tim u Evropi.

Saša Đorđević je ove godine kao trener Virtusa iz Bolonje osvojio Fiba Ligu

Selektori pre selektora

Običaj je da svi ljubitelji košarke u Srbiji bolje znaju od selektora ko bi trebalo da igra u nacionalnom timu, pa i "Vreme" iznosi predlog za 12 igrača koji bi, po našem mišljenju, trebalo da igraju za našu reprezentaciju na Svetskom prvenstvu u Kini.

Na poziciji plejmejкера selektor ima na raspolaganju Miloša Teodosića (do februara ove godine LA Klipers, NBA), Vasilija Micića (Efes, Turska) i Stefana Jovića (Bajern, Nemačka). Trenutno jedina nepoznanica je forma Miloša Teodosića, koji još od februara nije u takmičarskom pogonu. Bez svake sumnje najbolji igrač reprezentacije do pojave Nikole Jokića svakako zaslužuje mesto u timu, ali niko u ovom trenutku ne zna koliko je spreman za napore koje donosi Svetsko prvenstvo.

Vasilije Micić je odigrao najbolju sezonu u svojoj karijeri kao član turskog Efesa i verovatno je najzaslužniji što je taj tim igrao finale Evrolige. Stefan Jović je odigrao nešto lošiju sezonu u Bajernu i veoma je sklon povredama pa je vrlo verovatno da neće naći mesto u timu, mada kao najbolji defanzivac među plejmejkerima ima naš glas.

Na poziciji bekova situacija je malo jasnija. Bogdan Bogdanović (Sakramento Kings, NBA), Marko Gudurić (Fenerbahçe, Turska) i Nemanja Nedović (Olimpija Milano, Italija) ističu se u prvi plan, dok bi Dragan Milosavljević (Unikaha, Malaga), pre svega zbog zasluga koje je imao u kvalifikacionom ciklusu i kao jedan od najboljih defanzivnih igrača koje ovaj tim ima, možda trebalo da bude u timu. Bogdan Bogdanović je uz Miloša Teodosića bio vodeća zvezda naše reprezentacije na poslednjih nekoliko takmičenja. Igrama u NBA ligi pokazao je da je

šampiona. Kao klupski trener, do sada je osvojio Kup Grčke i Nemačke, ali svoje najveće trenerske uspehe je postigao od kada je preuzeo reprezentaciju Srbije, u novembru 2013. godine. Zajedno sa nacionalnim timom sazrevao je kao trener i ponovo je našu zemlju vratio na košarkaški atlas sveta. Ostaje da se vidi kako će izgledati tim koji vodi u Kinu, kako će uklopiti Nikolu Jokića u tim i naći mu ulogu koja mu najviše odgovara, da li će igra našeg tima u napadu ići preko Jokića, ili će nedovoljno spreman Miloš Teodosić preuzeti na sebe vođenje tima.

Ovo je trenutno verovatno najveći Đorđevićev problem. Tim koji igra već deset godina na isti način sada treba prilagoditi igri svog najboljeg igrača. Ne govorimo o igračkim sujetama, ali o ovome treba voditi računa pre svega jer Nikola Jokić tek 28 dana pre početka Svetskog prvenstva sme da se pojavi na priprema – ovo pravilo se odnosi na sve igrače koji nastupaju u NBA ligi i pravi problem

odavno prevazišao evropske okvire i da će biti jedan od nosilaca našeg tima u Kini. Dolaskom Nikole Jokića u tim, Bogdanović će biti rasterećeniji nego pre, imaće više upotrebljivih lopti i manju pažnju protivničke odbrane nego do sada.

Što se tiče igrača na niskom i visokom krilu, tu svakako mora da bude mesta za Nemanju Bjelicu (Sakramento Kings, NBA), Nikolu Kalinića (Fenerbahçe, Turska) i Marka Simonovića (Zenit, Sankt Peterburg) ili Vladimira Lučića (Bajern, Nemačka).

Centarska linija je verovatno najbolji deo reprezentacije. Nikola Jokić (Denver Nagets, NBA), Nikola Milutinov (Olimpijakos, Grčka) i Boban Marjanović (Filadelfija 76, NBA) predstavljaju najveću snagu ove selekcije i jedini imaju očitu prednost nad svim ostalim timovima na Svetskom prvenstvu.

Ima više od dva i po meseca do početka Svetskog prvenstva u košarci, pa je rano za davanje prognoze o osvajačima medalja, ali kako sada stvari stoje, za podelu odličja svakako će konkurisati reprezentacije SAD i Srbije. Milošu Teodosiću je ovo verovatno poslednje Svetsko prvenstvo. Eventualna zlatna medalja na ovom takmičenju upotpunila bi jednu fantastičnu karijeru. Osvojio je sve što se moglo osvojiti u evropskoj košarci, nastupao je u najjačoj ligi na svetu, ali sa seniorskom reprezentacijom Srbije nikad nije uzeo svetsko zlato. Kakav bi to bio kraj reprezentativne karijere.

ČEKAJU LI GA SLATKE MUKE: Saša Đorđević

svim evropskim selekcijama koje su navikle da se duže pripremaju.

Dugačke kondicione pripreme na planini i poseban sistem rada po povratku sa visinskih priprema bile su običaj nekadašnje reprezentacije Jugoslavije, kasnije Srbije i Crne Gore, pa Srbije, i znale su da potraju i duže od dva meseca. Taj sistem rada nas je izdvajao od ostalih timova, pre svega po fizičkoj spremnosti igrača, ali i po timskom duhu koji neminovno nastaje u okolnostima kada igrači toliko dugo vremena provedu zajedno.

Nadamo se da će ipak ostati dovoljno vremena za uigravanje, a fizička spremnost igrača koji igraju u NBA ligi se ne dovodi u pitanje, pre svega zato što su u

obavezi da tokom letnjeg odmora rade po specijalnim programima koje im klubovi za koje igraju predaju po završetku sezone.

Košarkaška javnost očekuje najmanje da se ponovi rezultat sa poslednja tri velika takmičenja i da se osvoji medalja. Ni sami igrači ne kriju da je to obaveza, posebno od kad je i Nikola Jokić sa njima.

PROTIVNICI NA MUNDOBAKETU

U borbi za medalje biće jako važno sa kojim timovima će nastupati velike košarkaške nacije kao što su Španija, Francuska, Italija i Grčka. Koliku razliku na terenu prave najveća imena NBA lige mogli smo više puta da vidimo. Poslednji put je

to najbolje demonstrirao Goran Dragić, odličan igrač Majami Hita, ali ne i zvezda u NBA ligi, ubacujući redovno više od trideset poena po utakmici u dresu reprezentacije Slovenije na Evropskom prvenstvu 2017. godine, vodeći Slovence do titule prvaka Evrope. Janis Adetokumbo u grčkom timu, Danilo Galinari iz Italije ili Nikolas Batum iz Francuske u svakom trenutku mogu da postignu 30 i više poena.

Nepoznanica je sa kojim timom će Sjedinjene Američke Države nastupati u Kini. Poznato je da igrači iz SAD priznaju samo Olimpijske igre kao vrhunsko takmičenje i da oni svake godine imaju svetsko prvenstvo u košarci – to je za njih NBA liga. Prvaka NBA lige drugačije nazivaju i prvakom sveta. Ta uobraženost nije bez osnova. Razmislimo o tome ko bi mogao da pobedi Golden Stejt Voriorse, a da to nije tim iz NBA lige.

Ove godine, međutim, imaju za selektora Grega Popovića, koji je legenda NBA lige i najcenjeniji trener u njenoj istoriji, a većina igrača bi se odazvala ukoliko ih Greg pozove. Napravljen je već najširi spisak igrača za Svetsko prvenstvo, a na

Setite se Atlante

Svetsko prvenstvo u košarci postoji od 1950. godine. Na dosadašnjih 17 prvenstava najviše titula (po pet) imaju reprezentacije SAD i SFRJ (SR Jugoslavija kao naslednica); 3 titule ima SSSR, Brazil ima 2 titule, dok su po jednom prvaci sveta bili Argentina i Španija.

Poslednju titulu prvaka sveta reprezentacija skraćene Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) osvojila je u Atlanti 2002. godine. U finalnoj utakmici smo posle produžetaka u nezaboravnoj utakmici pobedili Argentinu sa 84:77. Pre toga smo u četvrtfinalu poslednji put pobedili reprezentaciju SAD sa 81:77.

Ovim putem podsećamo na tim koji je sa klupe vodio Svetislav Pešić:

Vlade Divac, Dejan Bodiroga, Predrag Stojaković, Marko Jarić, Vladimir Radmanović – izbačen iz tima zbog nediscipline (Aleksandar Smiljanić), Milan Gurović, Miloš Vujanić, Dejan Tomašević, Predrag Drobnjak, Igor Rakočević, Dejan Kurović i Žarko Čabarkapa.

tom spisku su sve najveće zvezde NBA lige i po neki univerzitetski igrač. Za sada se zna da u Kini nećemo gledati Lebrona Džejmsa i Stefa Karija. Njihova odluka da ne igraju u Kini nije konačna, ali i bez njih dvojice Amerikanci mogu da sastave najmanje tri tima koji bi bili favoriti za titulu.

Ukoliko se pojave u najjačem mogućem sastavu, Amerikanci će obesmisлити takmičenje po ko zna koji put. Po imenima su svakako najveći favoriti, ali vred

se nadati da neće doći kompletni ili da će potceniti druge timove, kao 2002. godine u Indijanopolisu kada ih je prvo pobedila Argentina, a u četvrtfinalu i reprezentacija Jugoslavije, ili 2006. kada su izgubili od Grčke u polufinalu.

Doduše, do finala je dug put, ali jedno je sigurno – ukoliko se nađemo sa njima u tom finalu, neće nas poniziti kao poslednja dva puta, a nada u pobedu umire poslednja.

ALEKSANDAR ALEKSIĆ

Poruka Direct Media Akademije

Ljudi važniji od mašina u novoj eri komunikacija

Iako je četvrta industrijska revolucija donela uverenje da će tehnologije prevladati, fokus i dalje ostaje na ljudima, njihovim emocijama i vrednostima, dok tehnološka rešenja ubrzano menjaju svet – ali po meri čoveka. Ovo je poruka desete po redu Direct Media Akademije koja je u Madlenianumu okupila više od 500 najuticajnijih marketinških i medijskih eksperata iz regije

Marketinški događaj sezone ugostio je predavače svetskog renomea i domaće eksperte iz oblasti brendinga i komunikacija, inovacija i implementacije najnovijih tehnologija u medijima, menadžmenta novog doba i filmske industrije.

Pozdravljajući prisutne, direktor DIRECT MEDIA United Solutions Jovan Stojanović izjavio je da sistem spremno ulazi u novu tehnološku eru u kojoj će

za rešavanje poslovnih izazova biti neophodan sveobuhvatan pristup.

“Takav pristup podrazumeva širinu u kreativnom rešavanju problema u kombinaciji sa upotrebom tehnologija po dubini, a sve u službi efikasnijeg i kvalitetnijeg odgovora brendova na potrebe potrošača”, izjavio je Jovan Stojanović.

Upravo je sticanje novih znanja i praktičnih veština bila tema dvodnev-

ne edukacije tokom koje su polaznicima u dva modula, Mediji i Branding, a kroz serijal predavanja i radionica prezentovani najnoviji trendovi u oblasti medija i komunikacija. Ova predavanja držali su stručnjaci DIRECT MEDIA United Solutions sistema.

Svake godine prihod od prodaje kotizacija sa Direct Media Akademije bude upotrebljen u humanitarne svrhe, a to će biti praksa i ove godine.

Otisci opušaka na

Ovo je priča o Paviljonu "Veljković", koji dva puta godišnje, tokom Noći muzeja i Nedelje evropskog privatnog nasleđa, otkriva kako je živio nekadašnji građanski Beograd

Paviljon "Veljković", koji se nalazi u Birčaninovoj ulici broj 21, krije umetničko i porodično nasleđe stare beogradske porodice čiji su poslednji članovi Katarina Veljković Begbede, njen brat Bogdan i njihova deca. Kuća je zaštićena zahvaljujući Katarini Veljković Begbede, koja je devedesetih pokrenula udruženje Stare kuće Srbije kako bi zaštitila mnoge kuće poput ove, u kojoj se rodila i provela prvih šesnaest godina života.

Pod visokim tavanicama salonca je nameštaj sa kraja devetnaestog i početka dvadesetog veka, portreti istaknutih članova porodice u mesinganim ramovima, stari klavir na kome je tvrdokoričeni primerak Sretenjskog ustava čiji su potpisnici dva pretka Katarine Veljković. Uglačan parket je pun sitnih udubljenja – uspomena na zaštićene stanare koji su nakon nacionalizacije imovine Veljkovića

godinama živeli u njihovoj kući i gasili cigarete na parketu.

Katarina Veljković je u to vreme već bila u Francuskoj, prinudno je napustila Jugoslaviju, udala se u staru francusku porodicu Begbede (vidi okvir), petnaest godina radila kao upravnik jedne od privatnih klinika za obolele od Alchajmera, devedesetih se vratila u Srbiju i obnovila porodičnu kuću.

PORODIČNO STABLO

Priča o Veljkovićima počinje od državnih početaka Srbije.

Porodično prezime potiče od Veljka, kneza paraćinske nahije, koji je za vreme Prvog srpskog ustanka vodio pregovore između Karađorđa i Turaka, a 1806. učestvovao u oslobođenju Beograda. Njegov sin Jovan radio je na ujedinjenju šest nahija koje su bile u nadležnosti paraćinske nahije, prvobitno pod Karađorđem, a

potom pod Milošem Obrenovićem. U vreme kneza Aleksandra Karađorđevića, Jovan Veljković je bio njegov kapucahija za finansije, nešto poput ministra. Sina Stojana usmerio je da upiše prava na Hajdelbergu, kaže Katarina i pokazuje porodični portret. Po povratku u Beograd, Stojan Veljković je postavljen za profesora Rimskog i krivičnog prava na Velikoj školi.

Stojanova žena je bila Katarina Vukašinović, a kuća u Birčaninovoj kupljena je od njenog miraza. Sazidana je oko 1860. godine. U to vreme počinje da se gradi i porodično bogatstvo, trgovalo se žitom sa Austrijom i imali su čak i svoje brodove. Stojan je imao ćerku i dva sina, a jedan od njih je bio Jovan, Katarinin deda, oficir u gardi kralja Milana i njegov lični prijatelj. Katarina Veljković kaže da je slučajno pronašla jedno dedino pismo koje se danas nalazi u Istorijском muzeju Srbije, u kome mu kralj Milan poručuje da je

parketu

Fotografije: Jovana Milovanović

bolestan pa nije bio na službi božjoj, "ali dođi danas posle podne da igramo vist. Dragi Joco, nećeš valjda da odbiješ bolesnog prijatelja." Pronašla je i dnevnik njene bake u kom piše da je upravo kralj Milan provodadžisao mladom paru. Katarina Veljković se seća priča da je to bio mali dvor kojim je vladao veseljački duh kralja Milana, i kaže da njega istorija nije

dobro razumela. "On nije voleo da vlada, ali je voleo život." Dobro je poznao slikarstvo, kupovao je impresioniste, koji su u to vreme bili jako moderni, a jedna priča svedoči koliko je bio i simpatičan čovek. Prilikom putovanja u Francusku, kralj Milan je kupio dve slike Tuluza Lotreka kog je i lično poznao, jednu za sebe a drugu da bi je poklonio njegovom ađutantu Nikolajeviću.

UMETNIČKA KOLEKCIJA

Drugi Stojanov sin bio je Voja Veljković, koji je počeo da skuplja umetnička dela za porodičnu kolekciju starih predmeta još dok se školovao u Parizu. Postavili su ga za profesora Rimskog i krivičnog prava na Liceju, a bio je i savetnik kralju Aleksandru Obrenoviću, ali se sa njim nije slagao pa je dao ostavku. Biran je u Narodnoj skupštini za poslanika a bio je i ministar industrije i finansija. Za vreme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca angažovao je Betu Vukanović, s kojom se upoznao u Parizu, da izradi vizuelno rešenje za prvi jugoslovenski dinar. Na-

Frederik Begbede

Muž Katarine Veljković je iz stare francuske porodice Begbede, čiji je najpoznatiji predstavnik slavni pisac Frederik Begbede. Porodica Begbede potiče iz Škotske i veoma je stara. Katarina i njen muž živeli su u porodičnoj kući na jugu Francuske, u kojoj se slavio Božić. Osim četvoro dece iz porodice Begbede, tu su bila i deca njihovih prijatelja. Da bi ih zabavila, Katarina im je zadavala da nauče dijaloge iz Molijerovih drama ili *Malog princa*, i da naprave scenografiju i kostime za predstavu. Gledali su ih cela porodica, kuvarice i sobarice i porodični prijatelji. Odmah se videlo da je mali Frederik Begbede nadaren za tekst. Najstariji brat naplaćivao je ulaznice. On se sutradan pojavio sa loptom, a Frederik i Žeraldina su uzviknuli: "Pa zar si za te pare kupio fudbalsku loptu!" Žeraldina se danas bavi organizovanjem izložbi i slikanjem, Frederik je pisac, a najstariji je biznismen, priča Katarina Veljković kroz smeh.

crt nije prihvaćen, ali je sačuvan. Takođe, njegova je ideja bila da se otkupi 21 originalni bronzani odlivak Mikelandelovih skulptura. Pošto kao ministar nije mogao da putuje i nabavlja umetnička dela, Voja Veljković je angažovao Betu Vukanović da kupuje slike za porodičnu kolekciju. Betu je Katarina Veljković samo dvaput videla ali je zapamtila da je govorila oštro, sa izrazitim nemačkim akcentom. Sa žaljenjem zaključuje da je Beta, iako je dolazila u kontakt sa velikim galeristima i muzejima, išla na sigurno i nije kupovala modernija dela koja bi kasnije vredela više od prvobitne cene. Voja je jednom pisao Beti da kupi Renarove *Devojčice za klavir*, koje se danas nalaze u Metropoliten muzeju u Njujorku. Međutim, ona je odgovorila da je slika previše skupa i da će ona naslikati kopiju. "Ja sam tu kopiju jako mrzela i prodala sam je", kaže Katarina. Seća se i da je Voja krišom kupio dve slike Nadežde Petrović, zato što njih dve nisu bile u najboljim odnosima. Jedna od tih slika bio je čuveni *Prizren*.

ČUVAR USPOMENA: Katarina Veljković Begbede

Kad su otišli iz zemlje, Veljkovići su sakrili Prizren kod porodičnog prijatelja, hirurga Bote Popovića, ali je slika dospela kod gospođe koja je želela da je proda. Sticajem okolnosti Katarina je za to saznala i uspeła da je spase. Od oko 250 slika, porodica Veljković danas poseduje samo dvadesetak. Među njima su bile i slike Uroša Predića, Marka Murata i Paje Jovanovića. Neke su proneverili stanari, neke su se izgubile tokom Drugog svetskog rata, a najveći deo je nestao nakon rata kada je opština Savski venac dobila vlasništvo nad njima i ništa nije preduzela da ih smesti u bilo koji muzej.

PORODIČNI MUZEJ

Sve do smrti Voje Veljkovića, kolekcija je bila smeštena u zgradi Vračarske zadruge, u Krunskoj ulici. Bila je to neka vrsta banke, čiji su većinski vlasnici bili Katarinin deda, otac i stric. Beta, kao kustos kolekcije, i Paja Jovanović došli su na ideju da se izgradi muzej za kolekciju Veljković. Našli su plac na Dedinju sa velikom baštom, međutim bio je preskup pa je rešeno da se muzej sazida u dvorištu porodične kuće. Posle rata zgrada muzeja je konfiskovana i pretvorena u poslovni prostor, a slike su završile u nekom budžaku. Muzej je dodeljen Moši Pijade za atelje, i on je vodio računa o njima. Katarinina porodica je tada još živela u Birčaninovoj, pa je ona sa drugom decom trčkarala oko Moše dok je radio. Posebno se seća jedne velike slike sa Titom i prvoborcima, sa koje je brisan svako ko bi u vreme obračuna sa Sovjetima završio u zatvoru. "Prvo bi jedna osoba nestala i umesto nje se pojavilo neko zelenilo. Pa onda druga. Kada je i treći prvoborac nestao sa slike, Moša je digao ruke od nje",

priča Katarina. Zatim je u prostoru njihovog muzeja radio vajar Sreten Stojanović te su slike kako-tako čuvane. Katarina se seća da je sa njim radio neki "jako simpatičan čovek koji se prezivao Ivanišević" i da je uglavnom on izrađivao skulpture, a Sreten se povremeno pojavljivao i "kao neki renesansni umetnik dodavao ponešto tu i tamo, dok je taj nesrećni Ivanišević radio dan i noć". Kasnije je tu radila Drinka Radovanović, a potom je opština Savski venac odlučila da prostor pretvori u skladište cipela i kože. Na kraju su tu pravili opštinske žurke. Danas je u Paviljonu "Veljković" Centar za kulturnu dekontaminaciju, i Katarina zaključuje da je na kraju muzej makar dobio namenu koja mu priличи.

IMANJE

Osim Vračarske zadruge, Veljkovići su imali i vlasništvo nad parcelom gde se nalazio hotel "Srpski kralj" preko puta Kalemegdana, 51 odsto akcija Vajfertove pivare, posedovali su i Prvi parni mlin i 6,5 hektara vinograda i voćnjaka u Smederevu, kao i oko osam hektara poljoprivrednog zemljišta u Paraćinu. Katarina Veljković ističe da su njeni više voleli da ulažu u industriju nego da čuvaju novac u inostranstvu: "Takav je bio porodični mentalitet. Kad su ušli Nemci u državu i moja majka predložila da sklone novac u inostranstvo, deda je rekao da ne dolazi u obzir, i da ono što je stvoreno u Srbiji ostaje u Srbiji. Takođe, kad je Voja Veljković želeo da ostane u Parizu gde se školovao, otac Stojan mu je poslao pismo i poručio: Nisam te školovao za Francusku, ima da se vratiš da služiš svojoj zemlji."

U kuću su još za vreme bombardovanja 1941. useljeni zaštićeni stanari. Katarina

je odrastala u prenaseljenoj kući, a kada se doselio neki Slovenac, oficir kraljeve vojske, Veljkovići su morali da napuste kuću i dve godine žive u Vajfertovoj pivari kod knjigovođe.

Posle Drugog svetskog rata, iako su Veljkovići postali politički nepodobni u novoj Jugoslaviji, Katarinin otac, koji je bio pravnik i znao strane jezike, angažovan je za državnu arbitražu. Kada bi želeli da im konfiskuju neki objekat, tadašnje vlasti bi uhapsile njenog oca ili strica, proglasili ih državnim neprijateljima, uzeli šta žele pa ih pustili. "Međutim, kada su insistirali da se učlani u partiju, otac je rekao: Možete da mi oduzmete sve što imam, ali ne i ono što mislim", kaže Katarina. Nakon toga su njeni roditelji pešice napustili Srbiju preko Slovenije i Austrije do Pariza. U početku su radili šta su stigli, a decu su poslali sa porodicom italijanskog ambasadora u Italiju, pa odatle u Francusku.

Vračarska zadruga je uništena, kaže Katarina Veljković, ali je ostala zgrada u kojoj je danas smeštena ambasada Turske. Stari mlin, koji je imao 18 objekata, radio je do 1994. godine, potom je zapaljen pa prodat beogradskom preduzeću Koling. Vajfertova pivara, današnji BIP, na pragu je bankrota. Trebalo je da im ostane plac u Rajičevoj, ali ga je Slobodan Milošević sa okolnim parcelama poklonio Union inženjeringu. Od celokupnog imetka vraćeni su im samo porodična kuća u Birčaninovoj i Paviljon "Veljković".

Poslednji zaštićeni stanar otišao je iz njihove kuće 2004. godine, jer je krov prokišjavao. Tražili su od Katarine Veljković da renovira kuću u kojoj nije živela. Kada se vratila u Srbiju devedesetih godina, renovirala je unutrašnjost kuće, a preko jednog projekta Evropske unije dobila je donaciju za renoviranje fasade. Tako je pokrenula udruženje Stare kuće Srbije. Danas je u njemu oko šezdeset kuća širom zemlje i mnoge od njih su obnovljene. Udruženje je deo Evropske organizacije istorijskih kuća sa središtem u Briselu. "Dopala mi se reakcija javnosti na moju i druge stare kuće: I to je Srbija! I Srbija ima takvo nasleđe, nekad je i Srbija imala svoju elitu i ovakvi objekti kulture svedoče o jednom velikom i ne tako dalekom vremenu."

JOVANA MILOVANOVIĆ i NEVENA MILOJEVIĆ

Lajkovima do vize

Stejt department je najavio da ćemo ubuduće prilikom apliciranja za američku vizu obavezno davati i podatke o svojim naložima na društvenim mrežama. Ako nas to ne prevaspita, ne znam šta će.

Mnogi su se ovih dana zgražavali nad ovom odlukom, pozivajući se na privatnost i još ponešto, ali suštinski ovo je pravi potez u pravo vreme. Ako neko još ne shvata, mi živimo u vremenu društvenih medija kojima smo zaveštali sve svoje privatne podatke i misli, a upravo je to ono što opredeljuje konzulat da vam dozvoli ili ne dozvoli ulazak u zemlju. Oni samo žele da znaju jeste li prihvatljivi ili opasni, lažete li kada u prijavi tvrdite da ste zaposleni, srećno udati, da živite na adresi koja vam stoji u pasošu.

Kada im predložite svoje naloge, oni će ih na brzinu propustiti kroz odgovarajući softver i utvrditi jeste li osoba za Ameriku (a su tra i za bilo koju drugu zemlju). Možda vam to zvuči zastrašujuće i ponižavajuće, ali zar nije to potpuno isto, ako ne i prijatnije nego kada vam traže potvrdu o zaposlenju i plati, studiranju, imovini, roditeljima i deci, samo u papirima. Ništa se tu bitno nije promenilo, sem forme, a podaci koje vam pregledaju su ionako javni, vašom voljom i trudom da ih objavite.

Lepo je što ih traže javno, jer su komotno mogli da vas istraže i bez pitanja, kao što to rade za izbore. Ovako su nam barem sugerisali da obratimo malo pažnju na to šta

radimo na Fejsbuku i Instagramu. Uostalom, i do sada su oni koji su posećivali "sumnjičave" teritorije po svetu imali ovakav tretman, samo nam to nije previše smetalo.

Ako neko ima dilemu koliko duboko državni roboti mogu da zaoru po mreži neka se raspita o kineskom pretraživanju interneta uoči godišnjice gušenja demonstracija na Trgu nebeskog mira. Prema tvrdnjama Rojtersa svako pominjanje ključnih datuma i pojmova se registruje, beleži i blokira pa povremeno dođe i do nuspojava. Recimo, pre sedam godina navodno je došlo do pada na berzi zato što su roboti blokirali neke transakcije jer su pogrešno reagovali na neke datume i reči.

Digitalizacija jede i sopstvenu decu, ne samo analognu, ako nisu dovoljno brza. U ponedeljak je Epl objavio velike promene u svom radu, poboljšanja operativnih sistema, novu generaciju visoke rezolucije ekrana, veću autonomiju ručnih satova u odnosu na telefone i moćnije tablete koji bi mnogima bili primereniji (i jeftiniji) od laptopova.

Najveću promenu doživljava Ajtjuns, Eplova mašina za pravljenje para lansirana 2001. Promena je ta da će ga ugasiti! Ocenjujući da je vreme kada su ljudi kupovali albume na internetu prošlo i da su danas zainteresovani da plaćaju samo ono što slušaju trenutno, u Eplu su odlučili da Ajtjuns pocepaju na tri dela: muziku, TV i podkaste. Odlučili su da ga pregaze pre nego što to uradi konkurencija.¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

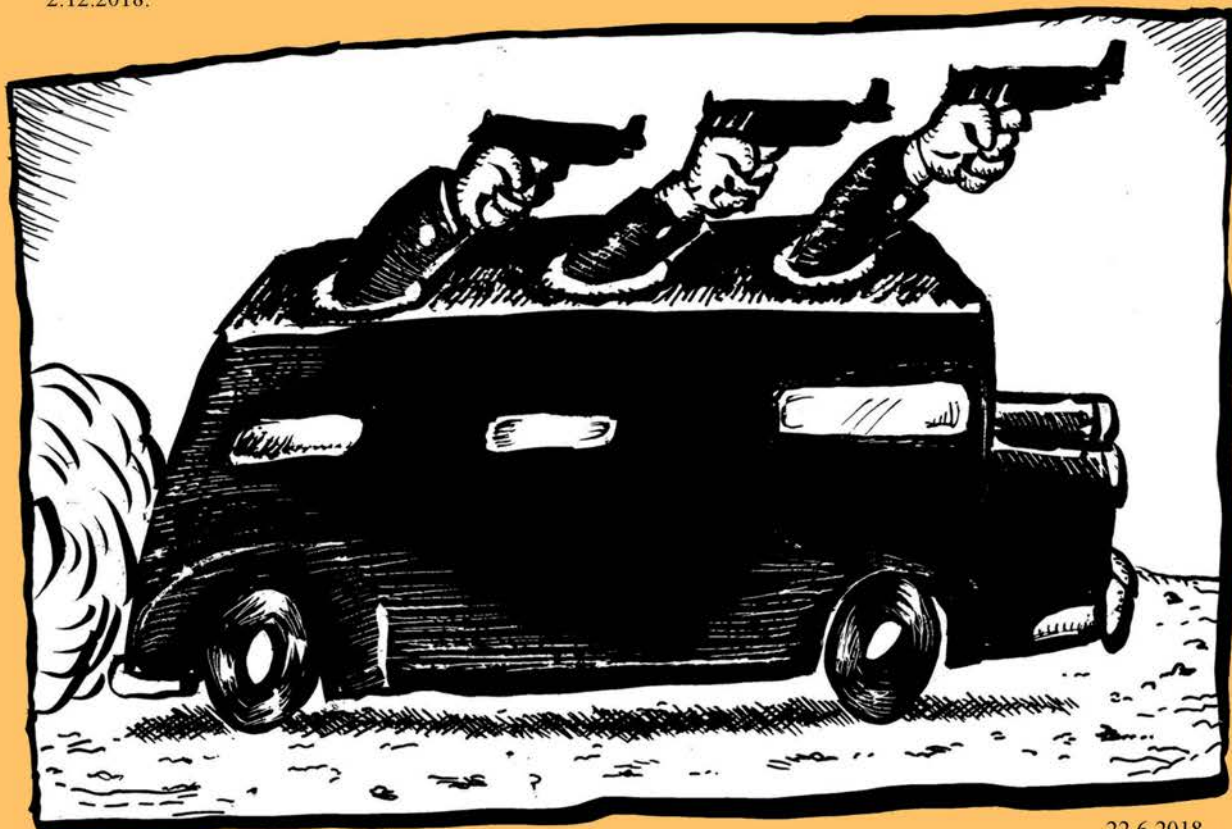
POLUSAN?

ALEKSANDAR ZOGRAF.

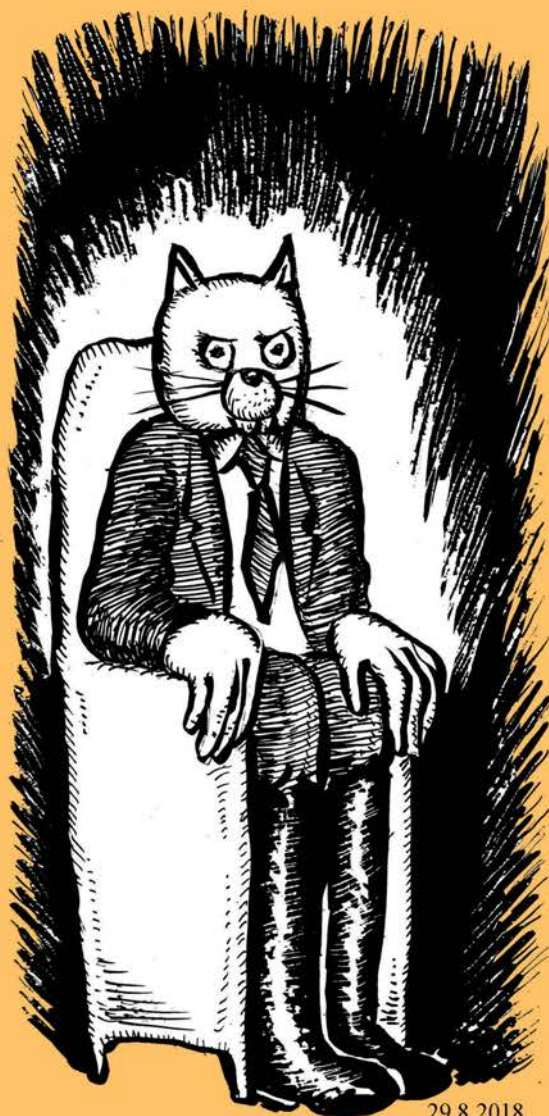

NEKO POTKOŽNO ZNANJE VAM GOVORI DA JE VRLO POSEBAN POŽIVLJAJ, KADA JE SANJANJE UJEDNO I TEMA VAŠEG SNA. DA LI JE SLIČNO I KADA SANJANJE OKUPIRA VAŠU PAŽNJU U HIPNAGIGIČKOM STANJU, U MEĐUPROSTORU IZMEĐU SNA I JAVE? BELEŽEĆI VIZIJE IZ POLUSNA, NAUČIO SAM DA ISKLJUČIM RAZUMNO PROCENJIVANJE, I PREPUSTIM SE UVRNUTOJ LOGICI PRIZORA KOJI U MOJOJ SVESTI ISKRISNU.

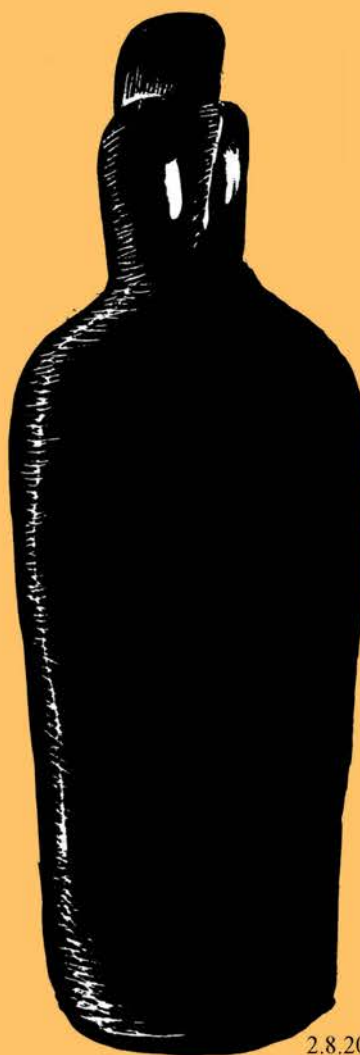
2.12.2018.

22.6.2018.

29.8.2018.

2.8.2018.

RAVNO IZ
DUBINE
POLUSNA, ŠTA
GOD TO BILO,
U SVESTI
ZAIKRE
SLIKE, KOJE
RAZGLEĐAM
SA JEDNAKOM
RAPOZNALOŠĆU
KAO I BILO
KOJI STRANAC
KOJI KASNIJE
POSMATRA
MOJE
CRTEŽE
NASTALE
PREMA
HIPNAGOGIČ-
KIM
VIZIJAMA
...

20.12.2018.

11.1.2019.

22.1.2018.

23.1.2018.

Prehlada

Treba da budeš posebna vrsta baksuza pa da se prehladiš u junu. Još si baksuzniji ako sastaviš konjunktivitis, stomachni virus i prehladu. Het-trik!

Dobra strana hipohondrije je što poseđuješ ogromno znanje o tome šta od lekova stvarno radi, a šta ne, tako da konjunktivitis uspešno saniraš za dan-dva, a stomachni virus u roku od nekoliko sati. Problem je prehlada. Tu leka nema, možeš samo ublažavati simptome. Svi znamo dril: mirovanje, tečnost, vitamin C, protivtravanje. E tu nastaje problem.

Krenimo redom. Pozdano tvrdim da mirovanje i povećan unos tečnosti nisu izvodljivi u isto vreme. Krenimo od toga da svaki čas moraš da skakuješ do toaleta. Ali to nije sve. Pod tečnošću niko ne misli na koka-kolu, rakiju i pivo. Ne, ne. Moraju se lokati čajevi, supe i limunade. To znači: bar dve šerpe (jedna za supu, jedna za čaj, jer niste valjda ljudi da kuvate šolju po šolju, lakše je zamutiti po dva litra i jednog i drugog i držati na mlakoj ringli celog dana), cediljku za limun, dasku na kojoj će limun biti isečen, nož i bezbroj šolja, činija, kašičica... Dakle, u pauzama između dva piškenja svakako ćete kuvati, seći, cediti, mutiti, sipati... Onda shvatite da ste okruženi kršem od šolja, tanjira, čaša (uvek ima neko šumeće zlo koje mora iz čaše), pa pošizite i skočite da sve to operete jer pod prehladom ništa ne nervira kao nered. Znam ljude koji tvrde da posuđe uprljano čajem ne treba prati, ali neka hvala. Dakle, dok mirujete, praktično se narintate i nahodate više nego dok ste zdravi.

Budimo iskreni, prehlada ostavlja mnogo đubreta za sobom: vrećice čaja, papirne maramice, ispraznjene bočice kapi i sirupa, blisteri raznih kapsula i tableta... Dakle, u nekom

trenutku ćete odlepti i shvatiti da morate do kontejnera. Opet ništa od mirovanja. OK, sve ovo može umesto vas da obavi i neko drugi, jer, zaboga, bolesni ste, ali taj neko obično ima posao, možda i dva, pa čak i kad sebi uspete da obezbedite dva-tri radna dana za mirovanje, teško da možete da izaberite isto i za nekog ko će da vam kuva, pere i odnosi đubre. Naravno, pred kraj radnog vremena ispostavićete tom nekom spisak za kupovinu, ali baš kad bude prekasno za izmene i dopune spiska, setićete se da ste zaboravili nešto od životne važnosti. Oblačenje, češljanje, obuvanje, pa trčanje po papirne maramice, pa ajd' nazad peške u zgradi bez lifta. Mirovanje, kako da ne.

Međutim, nije baš sve agonija. Ima nečeg perverzno prijatnog

u blago povišenoj temperaturi i osećaju da vam gore obrazi. Lepo je kao ono kad malo izgoriš na suncu. Naročito kad sunca nema čitavog proleća. Prijatan je, da se ne lažemo, i onaj blago lebdeći osećaj koji izaziva skok telesne temperature. Ali ubedljivo je najlepše kad počne groznica, pa saspeš u sebe nešto što ubrzava cirkulaciju. Moj lični favorit je ljuto. Feferoni, ren, đumbir, svejedno je. Ljuto oslobađa! Prvo te šokira, pustiš i suzu, ali onda se nos naprasno otpuši, prestaneš da se smrzavaš, a ako se baš pošteno oljutiš, prođe te – sve! I ono od čega patiš i ono od čega ne patiš. Izlečiš se od bolesti i koju imaš i koju nemaš. Jedino što primećuješ je jurišanje sopstvenog krvotoka, prijatna toplota i osećaj koji se ne može opisati drugačije nego kao osećaj da si potpuno živ. Postupak ponoviti nekoliko puta dnevno, do nestanka simptoma, mada, nosim se mišlju da nastavim i posle.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

VREMENA

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA

VREME

ŠEST MESECI PROTESTA

gosti:
NEBOJŠA ZELENČOVIĆ
i BALŠA BOŽOVIĆ
voditelj: FILIP ŠVARM

ČETVRTAK od 18h
na www.vreme.com,
na YouTube kanalu
Vremena

kao i na TV Šabac, TV Sandžak,
T1 Zaječar, Telemark Čačak,
TV Valjevo Plus, KATV Kraljevo,
TV Forum Prijepolje te na portalima
Južne vesti i Užička nedelja

Delta DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje koji objedinjuje usluge prodaje, brend menadžmenta, logistike i merčendajzinga.

Distributivni centri

DC Nova Pazova

Prva centralna radna 4
Tel. +381 (11) 33 14 329

DC Novi Sad

Šumadijska 16a
Tel. +381 (21) 42 02 25

DC Čačak

Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš

Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DC Podgorica

Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel. +382 (20) 89 13 93

DISTRIBUCIJA VREDNA NAJBOLJIH

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec